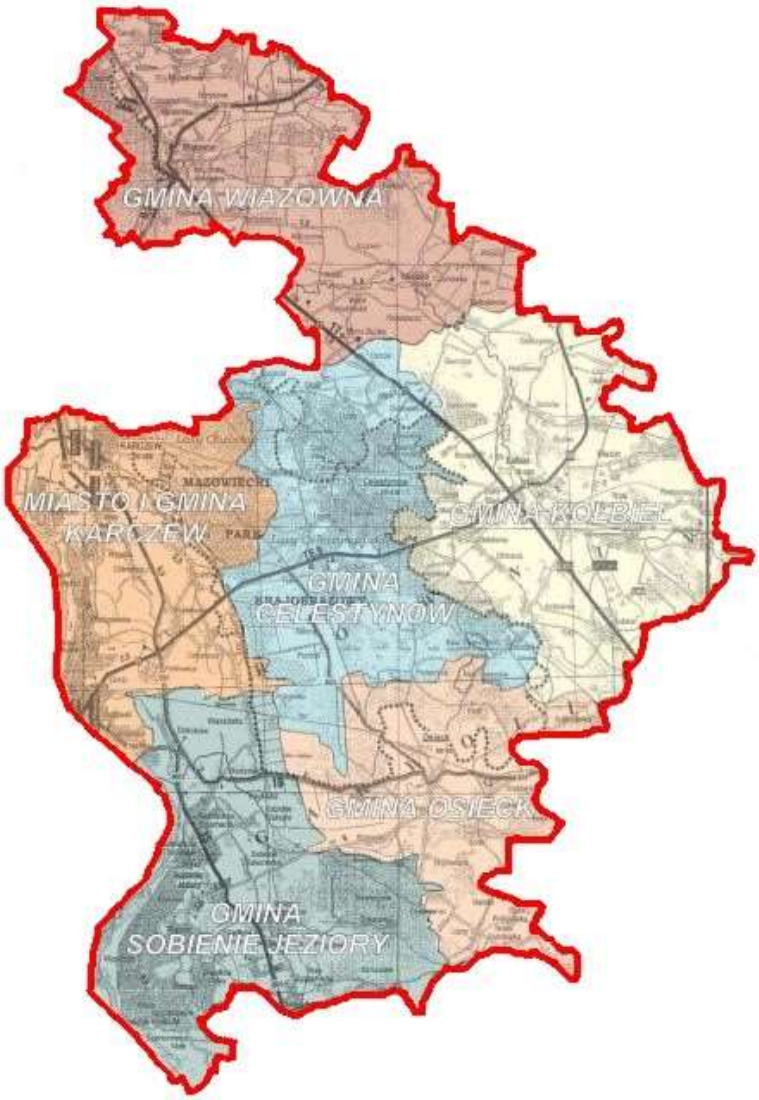

„LGD NATURA I KULTURA”
Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2023-2027

WIĄZOWNA, ~~Styczeń~~ Lipiec 2026

SPIS TREŚCI

Rozdział I - Charakterystyka partnerstwa lokalnego 4
I.1 Podstawowe informacje o LGD 4
I.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa 4
I.3 Opis struktury LGD 8
I.4 Skład organu decyzyjnego 8
I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym 9
I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD 11
Rozdział II - Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR 13
II.1 Opis obszaru LSR 13
II.2 Mapa obszaru objętego LSR 14
II.3 Opis spójności (społecznej, gospodarczej i środowiskowej) obszaru LSR 14
Rozdział III - Partycypacyjny charakter LSR 19
Rozdział IV - Analiza potrzeb i potencjału LSR 28
IV .1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR 28
IV. 2 Określenie grup docelowych 30
IV.3 Analiza możliwości wsparcia przez LGD lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw 35
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia 36
V.1 Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami 37
V.2 Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć. 39
Rozdział VI Cele i wskaźniki 42
VI. 1 Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie ich z analizą potrzeb i potencjału obszaru w zintegrowany sposób 43
VI.2 Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania. 44
VI.3 Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem. 44
VI.4 Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć oraz zgodności ze wskaźnikami dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR. 46
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru 49
VII .1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia. 49
VII.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami. 52
VII.3 Innowacyjność i inkluzyjność w kryteriach wyboru operacji 53
VII.4 Projekty grantowe w LSR (smart village, operacje własne oraz operacje realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru) 54

Rozdział VIII Plan działania.....55
VIII.1 Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych celów i wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR.....55
VIII.2 Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR 61
Rozdział X - Monitoring i ewaluacja.....62
X.1 Opis procesu monitorowania i ewaluacji. 62
X .2 Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych. 65
Wykaz wykorzystanej literatury 66

Rozdział I - Charakterystyka partnerstwa lokalnego

I.1 Podstawowe informacje o LGD

„LGD Natura i Kultura" jest stowarzyszeniem, które powstało w 2006 r. z inicjatywy lokalnych samorządów, aktywnych organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców. Swoim działaniem obejmuje 6 sąsiadujących ze sobą gmin. Są to: Karczew (gmina miejsko-wiejska), a także Celestynów, Kołbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory i Wiązowna (gminy wiejskie). Jej pełna nazwa to „LGD Natura i Kultura" i została zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym w dniu 19 października 2006 r. pod numerem KRS: 0000266167. Jest stowarzyszeniem nieprowadzącym działalności gospodarczej. Nadzór nad „LGD Natura i Kultura", zgodnie z przepisami ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (tj. Dz. U. 2022 rok, poz. 943) sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego, a obecna liczba jej członków na dzień 31 marca 2023 roku to 85. Nadrzędnym celem „LGD Natura i Kultura" jest aktywne działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, poprzez aktywizację mieszkańców oraz włączenie ich w proces kreowania pozytywnych zmian w przynależnych gminach.

I.2 Opis procesu tworzenia partnerstwa

„LGD Natura i Kultura" powstało jako zrzeszenie osób fizycznych i prawnych działających na terenie pięciu gmin wiejskich powiatu otwockiego: Celestynów, Kołbiel, Osieck, Sobienie-Jeziory i Wiązowna, gminy miejsko-wiejskiej Karczew oraz od 2015 r. do 2023 r. - miasta Józefów, które od tego czasu jest członkiem wspierającym (ze względu na przekroczenie liczby 20 000 mieszkańców). Stowarzyszenie powstało w celu opracowania i wdrożenia Lokalnej Strategii Rozwoju w ramach Osi IV LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Zgodnie z założeniami Leadera, „LGD Natura i Kultura" obok stworzenia zintegrowanej strategii rozwoju obszaru za zasadnicze cele swego istnienia przyjęła również mobilizację lokalnej społeczności do udziału w inicjatywach mających na celu rozwój obszaru, a także realizację działań mających na celu jego rozwój społeczny i gospodarczy, w tym aktywizację mieszkańców. W swych działaniach LGD postanowiła uwzględnić kilka zasadniczych zagadnień: ochronę oraz promocję środowiska naturalnego, krajobrazu i zasobów historyczno-kulturowych, rozwój sportu i turystyki oraz popularyzację i rozwój produktu regionalnego, rolnictwa ekologicznego i edukacji oraz działalności gospodarczej.

Swoje działania „LGD Natura i Kultura" oparła na utworzonym w drodze konsultacji społecznych dokumencie strategicznym – Lokalnej Strategii Rozwoju. W ramach intensywnych prac nad przygotowaniem strategii, które rozpoczęły się w 2008 roku, przeprowadzono warsztaty dla członków stowarzyszenia, konsultacje i spotkania z mieszkańcami i stowarzyszeniami działającymi na obszarze sześciu gmin wchodzących wówczas w skład LGD. Udział lokalnej społeczności w procesie diagnozy obszaru umożliwił odnalezienie najlepszych sposobów na rozwiązanie problemów, jakimi był on dotknięty. Opracowana w efekcie strategia oparła się na dwóch głównych celach:

- Poprawa jakości życia, w tym warunków zatrudnienia;
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi mazowieckiej, jako baza zrównoważonego rozwoju".

„LGD Natura i Kultura" od 2006 roku sprawnie działa na obszarze wiejskim powiatu otwockiego mobilizując lokalną społeczność do udziału w inicjatywach mających na celu jego rozwój. Wspólny wysiłek lokalnych samorządów, organizacji pozarządowych oraz lokalnej społeczności, zainteresowanych wdrażaniem inicjatywy LEADER, zaowocował stworzeniem zintegrowanej strategii rozwoju obszaru w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Dzięki umowie podpisanej w roku 2009 na wdrażanie przedmiotowej strategii do dyspozycji społeczności obszaru pozyskano ponad 8 mln złotych. W kolejnych latach, dzięki wsparciu utworzonego w grudniu 2009 roku Biura LGD, wydatkowano powyższe środki podczas cyklicznie ogłaszanych naborów wniosków o przyznanie pomocy finansowej. Doświadczenie zdobyte podczas wdrażania pierwszej strategii pozwoliło na skuteczne sięgnięcie po środki przeznaczone na Inicjatywę LEADER w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 – pierwotnie w kwocie 8 550 000 zł. Powyższe doświadczenia przełożyły

się na wzrost kompetencji zarówno wieloletnich pracowników biura LGD, jak również członków organów oraz szeregowych członków organizacji w zakresie podejmowania skutecznej współpracy przedstawicieli różnorodnych grup społecznych działających na obszarze wiejskim dla jego harmonijnego rozwoju. W kolejnych latach, w efekcie sprawnego wdrażania założeń Strategii „LGD Natura i Kultura", jako jedna z nielicznych grup, zyskała możliwość ubiegania się o dodatkowe środki finansowe. W efekcie owych dodatkowych bonusów, uzyskanych w latach 2019 – 2022, finalna kwota przyznana na realizację założeń strategicznych przygotowanych przez grupę wyniosła 13 176 000zł.

Lata działalności grupy, organizowania różnorodnych przedsięwzięć, pozwoliły na zyskanie umiejętności efektywnego wspomagania inicjatyw społecznych, m. in. w zakresie gospodarki, ochrony środowiska, kultury, sportu i turystyki, podejmowania owocnej współpracy z organizacjami i instytucjami działającymi na obszarze, aktywizowania lokalnej społeczności i wpływania na rozwój świadomości obywatelskiej. Osoby działające w strukturach LGD sukcesywnie poszerzały swoje kwalifikacje, zyskiwały wiedzę i doświadczenie w zakresie wdrażania dokumentów o znaczeniu strategicznym, co pozwalało na sprawną realizację planowanych zadań. Jednym z licznych tego przykładów jest zrealizowanie na obszarze (w ramach LSR 2014 – 2020) dwóch projektów grantowych, oferujących lokalnym liderom nowy, uproszczony mechanizm dostępu do publicznych środków finansowych przeznaczonych realizację oddolnych inicjatyw. Pierwszy z projektów, „Mieszkańcy inwestujący w swój obszar" pozwolił na zrealizowanie szeregu inwestycji w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę rekreacyjną, turystyczną i kulturalną obszaru LGD. Drugi - „Pomysł na wolny czas" umożliwił lokalnej społeczności zrealizowanie różnego typu zajęć, warsztatów, kursów i spotkań.

Na przestrzeni minionych lat LGD osiągnęła biegłość w zakresie podejmowania skutecznych działań stanowiących odpowiedź na zdefiniowane potrzeby obszaru swego działania. Uczestniczenie grupy w życiu społecznym i aktywizowanie mieszkańców w ramach wdrażanych inicjatyw przyczyniło się do zauważalnej poprawy jakości ich życia. Stowarzyszenie wspierało i współtworzyło wiele ciekawych wydarzeń, które miały miejsce w minionych latach na terenie gmin będących jego członkami. Było także inicjatorem i organizatorem wielu imprez takich jak Dzień Sportu i Rodziny, Mistrzostwa LGD w piłce nożnej czy też spływów kajakowych oraz rajdów rowerowych. Dało lokalnej społeczności możliwość rywalizowania w różnorodnych konkursach: konkurs na korowód kolędowy, konkursy kulinarne, konkursy fotograficzne, konkursy na ozdoby bożonarodzeniowe, konkursy tworzenia biznesplanu, itp. W ostatnich latach Stowarzyszenie zorganizowało imponującą liczbę szkoleń i kursów w większości poszerzających kompetencje zawodowe mieszkańców obszaru: szkolenia w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, kursy szycia, kursy grafiki komputerowej, kursy artystycznego zdobienia tortów, kursy językowe (angielski, hiszpański, włoski), kursy obsługi koparko- ładowarki, kursy obsługi wózka widłowego, kursy spawania, kurs kosztorysowania, szkolenie z wystąpień publicznych, szkolenia z wykorzystania OZE, itp. Grupa umożliwiła również mieszkańcom ukończenie studiów podyplomowych na kierunkach: zarządzanie kapitałem ludzkim, audyt wewnętrzny i kontrola zarządcza w jednostkach sektora finansów publicznych, audyt wewnętrzny, kontrola zarządcza i rachunkowość oraz zamówienia publiczne.

„LGD Natura i Kultura" zyskała także umiejętność wykorzystywania na własnym obszarze sprawdzonych i skutecznych praktyk innych lokalnych grup, co w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich umożliwił mechanizm wdrażania projektów współpracy. Część z nich skupiona była na promocji walorów przyrodniczych i krajobrazowych obszaru m.in. poprzez przygotowanie interaktywnych portali internetowych i publikacji (*NURT-Niezwykły Urok Rzek Turystyka*- PROW 2007-2013, *LAS – lokalny atrakcyjny szlak*), inne pozwoliły na zachowanie i wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez organizację warsztatów w Akademii Łucznica i wydanie publikacji (*LOKART Rękodzieło i rzemiosło artystyczne szansą rozwoju turystycznego i lokalnego dziedzictwa* PROW 2007-2013, *PLAT – Produkt Lokalny Atrakcją Turystyczną* PROW 2014 - 2020*). KULT – Kultura lokalnie. Przestrzeń inspiracji* - PROW 2014 – 2020), projekt *OZE - Odnawialne Źródła Energii Przyszłością Obszaru Lokalnych Grup Działania* (PROW 2007-2013) poświęcony był niezwykle ważnej w dzisiejszych czasach tematyce odnawialnych źródeł energii. Okres PROW 2014 – 2020 skupiony był na umożliwieniu mieszkańcom obszaru podnoszenia kwalifikacji poprzez udział w kursach i studiach (*LAW – Lokalna*

Akademia Współpracy, *LARK – Lokalna Akademia Rozwoju Kompetencji*. *APPLE – Tradycja – Rozwój - Przedsiębiorczość*).

Podczas wdrażania LSR 2007-2013 oraz 2014-2020 LGD zyskiwało również doświadczenie w zakresie działalności wydawniczej. Oba okresy zaowocowały szeregiem publikacji. Oprócz wspomnianego folderu „NURT"(2013r.), „Mapy lokalnych twórców obszaru LGD Natura i Kultura"(2014 r.) czy biuletynu „ABC z OZE" (2015 r.), LGD opracowało dwa przewodniki turystyczne po obszarze: „LGD Natura i Kultura". Przewodnik kulturalno-turystyczny"(2011r.), „Przewodnik turystyczny po obszarze LGD Natura i Kultura" (2015 r.), album podsumowujący wdrażanie LSR 2007-2013 „Podsumowanie wdrażania Osi IV Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 na obszarze LGD Natura i Kultura" (2015 r.), „Dziedzictwo Kulinarne" (2020); „Nasze pszczoły" (2021). Od kilku lat cykliczne wydawany jest również Biuletyn „Kulturalni z natury". LGD stworzyło również internetową bazę lokalnych walorów obszaru, interaktywną mapę zrealizowanych projektów oraz portal internetowy promujący obszar.

Od wielu lat „LGD Natura i Kultura" jest niezwykle aktywnym partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich, realizującym na swoim obszarze jego zadania. W 2019 roku grupa zorganizowała kursy florystyczne (las w słoiku) oraz kursy szycia na maszynie, z których łącznie skorzystało 75 osób. W ramach tego samego projektu przeprowadzono także konkurs na najlepszy pomysł na biznes na wsi. Rok później zrealizowano warsztaty podnoszące kwalifikacje dla mieszkańców obszaru „LGD Natura i Kultura". LGD pozyskała kolejne dofinansowanie z KSOW na operację pn.: „Kreatywne warsztaty- aktywizacja mieszkańców obszaru „LGD Natura i Kultura". Celem projektu było podniesienie umiejętności mieszkańców obszaru „LGD Natura i Kultura" poprzez zorganizowanie kursów tematycznych (szycie, wyroby z lawendy, serowarstwo), a także ich aktywizacja w obszarze przedsiębiorczości poprzez organizację wykładów poświęconych podejmowaniu działalności gospodarczej. Z kolei rok 2022 przyniósł szansę na skorzystanie ze sprawdzonych i skutecznych - stosowanych przez inne lokalne grupy działania - rozwiązań waloryzujących funkcjonowanie na obszarach wiejskich dzięki realizacji projektu: „Szkolenia wyjazdowe LGD szansą międzyterytorialnej współpracy i rozwoju obszarów wiejskich".

Jako organizacja pozarządowa, LGD ma również bogate doświadczenie w sięganiu po środki w ramach konkursów ofert Województwa Mazowieckiego. W 2019 roku LGD uzyskało dofinansowanie ze środków budżetu województwa w ramach zadania publicznego w obszarze *Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego* na realizację projektu „Lokalnie - naturalnie, smaki obszaru LGD Natura i Kultura". Dzięki pozyskanym środkom zorganizowano warsztaty serowarskie dla 60 osób z obszaru. W tym samym roku grupa skutecznie sięgnęła po kolejne fundusze w ramach zadań publicznych i zrealizowała projekt „W królestwie pszczół" w ramach zadania 4. *Propagowanie rolnictwa ekologicznego oraz upowszechnienie roli pszczół w środowisku naturalnym* w obszarze „Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego". Polegał na przeprowadzeniu 21 spotkań edukacyjnych na temat pszczół i pszczelarstwa w przedszkolach obszaru LGD. W 2020 i 2021roku również zrealizowano projekty w ramach tego samego obszaru: „W pszczelej pasiece – warsztaty edukacyjne" (2020r.) oraz „Pszczoły i produkty pszczele" (2021r.). W efekcie drugiego z wymienionych projektów wydano wspominaną już wyżej publikację „Nasze pszczoły".

„LGD Natura i Kultura" korzysta z powodzeniem z możliwości oferowanych przez Sieć Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze. Trzykrotnie zrealizowano projekty ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego w ramach konkursu ofert w obszarze *„Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego*„ realizując projekty: „Wizyty studyjne u członków Sieci Dziedzictwa Kulinarnego Mazowsze", „Lokalnie - naturalnie, smaki obszaru LGD Natura i Kultura" oraz „Konkurs kulinarny sposobem na odkrycie produktów tradycyjnych, lokalnych, regionalnych". Dwukrotnie natomiast grupa miała okazję organizować jubileuszowe obchody Mazowieckich Parków Krajobrazowych w ramach zadania publicznego w obszarze „*Ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego*": w 2017 roku na 30-lecie Mazowieckiego Park Krajobrazowego im. Czesława Łaszka, zaś w roku 2018 –z okazji 25-lecia Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. W 2022 r. LGD wsparło Gminę Wiązowna jako partner projektu „Żłobek w Gminie Wiązowna szansą rodziców na powrót do pracy" realizowanego w ramach

Działania 8.3 Ułatwianie powrotu do aktywności zawodowej osób sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3, Poddziałania 8.3.2 Ułatwianie powrotu do aktywności zawodowej w ramach ZIT, RPO WM 2014-2020.

Wszystkie powyższe, niezwykle liczne i różnorodne działania ”LGD Natura i Kultura” nie byłyby możliwe, gdyby nie wysokie kwalifikacje wszystkich osób zaangażowanych, najpierw w stworzenie Stowarzyszenia, następnie w pozyskanie niebagatelnych środków na realizację jego statutowych celów, wreszcie zaś na efektywne wydatkowanie ich na obszarze swego działania. Równie istotne dla skuteczności działań grupy pozostają - pielęgnowane od początków powołania Partnerstwa - doskonałe relacje pomiędzy organami Stowarzyszenia a poszczególnymi jego członkami, w tym instytucjonalnymi. Przykładem niezwykle efektywnego narzędzia budowania owych pozytywnych i trwałych relacji jest praktykowane przez grupę od czasu tworzenia LSR na lata 2007 - 2013 wyłanianie gminnych koordynatorów odpowiedzialnych za bezpośredni kontakt pomiędzy Biurem LGD a jednostkami samorządu terytorialnego Partnerstwa. Pozwala to na eliminowanie barier komunikacyjnych, szybki przepływ informacji oraz sprawne reagowanie na zagadnienia wymagające podejmowania działań naprawczych.
W rezultacie grupa jest jedną z najaktywniejszych organizacji pozarządowych powiatu otwockiego, cieszy się uznaniem całej społeczności lokalnej a jej wielopłaszczyznowe działania każdorazowo spotykają się z dużym zainteresowaniem. Potencjał „LGD Natura i Kultura” z całą pewnością przysłuży się jeszcze niejednokrotnie szeroko pojętemu rozwojowi lokalnemu.

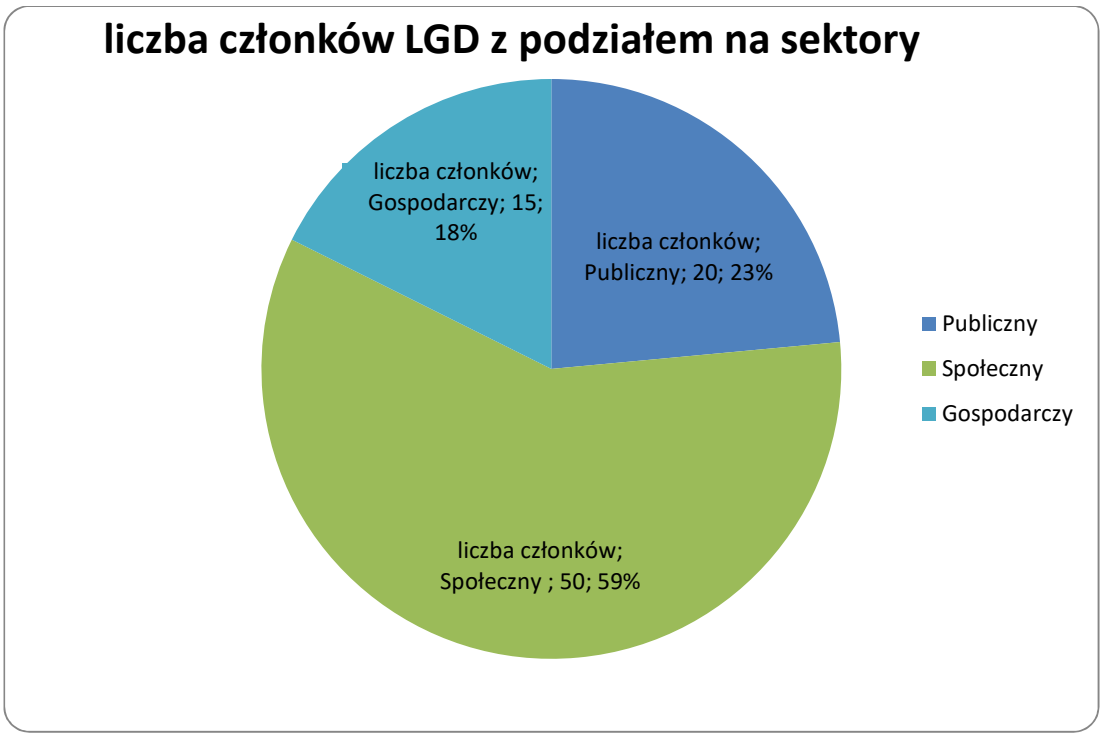
Przygotowując kolejną nową Lokalną Strategię Rozwoju obszaru, powołany został Zespół ds. opracowania LSR. W skład Zespołu weszli przedstawiciele gmin oraz osoby wyrażające wolę na uczestniczenie w pracach Zespołu, które reprezentują sektor gospodarczy, społeczny oraz publiczny. Spotkania Zespołu odbywały się cyklicznie tj. raz na miesiąc. Spośród osób wchodzących w skład zespołu ds. opracowania LSR został wybrany Koordynator, który wytyczał kierunki pracy całej grupy, porządkował plan pracy, wyznaczał zadania pomiędzy poszczególne osoby oraz był odpowiedzialny za całkowite koordynowanie i stworzenie strategii.

Podczas spotkań omawiane były kierunki działania, harmonogram konsultacji, opracowywane były materiały niezbędne do diagnozy obszaru. Przygotowane materiały stanowiły podstawę do przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami. Konsultacje z mieszkańcami obszaru zostały przeprowadzone w każdej gminie, zaplanowano minimum jedno spotkanie w każdej gminie. Spotkania odbywały się już od początku września 2022 roku. Partycypacyjny charakter spotkań (osiągnięty dzięki zastosowaniu pracy twórczej: m.in. analiza SWOT, burza mózgów lub praca przy zastosowaniu drzewa problemów) pozwoliła na wyznaczenie kierunków działania stowarzyszenia w nowym okresie programowania. W celu zapewnienia jak najpełniejszego udziału mieszkańców, przedstawicieli stowarzyszeń, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, rolników oraz wszelkich grup interesów, harmonogramy spotkań wraz z zaproszeniem zostały przekazywane za pośrednictwem stron internetowych gmin oraz stowarzyszenia. Informacje były również przekazywane za pośrednictwem kampanii prowadzonej w mediach społecznościowych – Facebook. Niezależnie od przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, lokalna społeczność mogła wyrazić swoją opinię za pośrednictwem poczty elektronicznej (e-mail biura) lub kontaktu osobistego z pracownikami biura LGD Natura i Kultura. Ponadto na stronie internetowej stowarzyszenia - www.naturaikultura.pl została stworzona specjalna zakładka poświęcona opracowaniu LSR i na bieżąco były zamieszczane informacje o działaniach Zespołu i etapach przygotowania LSR.

Doświadczenie lat ubiegłych wraz z aktualnie przeprowadzonymi konsultacjami społecznymi wśród mieszkańców gmin członkowskich, wskazują że polityka „LGD Natura i Kultura” jest dobrym kierunkiem rozwoju i taka będzie kontynuowana w okresie 2023-2027. Zasady działalności Stowarzyszenia opierają się na zasadach partnerstwa i współpracy pomiędzy lokalnymi instytucjami publicznymi, organizacjami pozarządowymi i partnerami prywatnymi oraz aktywizacji i udziale mieszkańców w rozwoju lokalnym i procesach decyzyjnych.

I.3 Opis struktury LGD

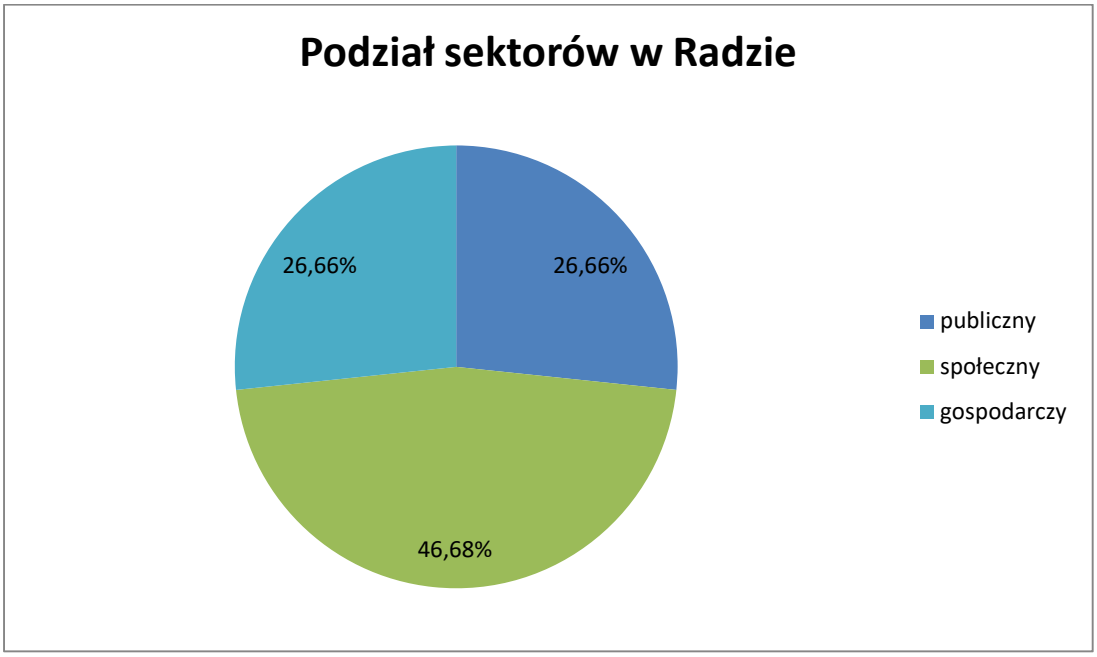
Z końcem marca 2023 roku „LGD Natura i Kultura" liczyło łącznie 85 członków zwykłych, w tym również członków wspierających. Skład LGD jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli trzech sektorów.

Na sektor publiczny składają się gminy wiejskie oraz jedna gmina miejsko-wiejska Karczew, które reprezentują wójtowie oraz w przypadku Karczewa - burmistrz. Na sektor społeczny składają się: stowarzyszenia, fundacje, organizacje nieformalne, w tym Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne i inne organizacje reprezentowane przez osoby wskazane w „Deklaracji członkowskiej", a także mieszkańcy. Na sektor gospodarczy składają się przedsiębiorcy z branż przemysłowych i usługowych a także rolnicy. Powyższe jednoznacznie potwierdza, iż struktura „LGD Natura i Kultura" uwzględnia przedstawicieli wszystkich grup społecznych istotnych z punktu widzenia realizacji LSR i jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności.

I.4 Skład organu decyzyjnego

Organem decyzyjnym LGD Natura i Kultura jest Rada. Liczbę członków, sposób wyboru i funkcjonowania Rady reguluje Statut, Regulamin Walnego Zebrania oraz Regulamin Organizacyjny Rady. Rada „LGD Natura i Kultura" liczy maksymalnie 15 członków reprezentujących sektory: publiczny (26,66%) , społeczny (46,68%), gospodarczy (26,66%), w tym wszystkie gminy objęte LSR.

Ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie mają więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji przez Radę. Ten parytet będzie kontrolowany i zachowany każdorazowo na etapie głosowania nad wyborem konkretnej operacji.

I.5 Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Wybór operacji dokonywany jest zgodnie z procedurą wyboru, która przewiduje, że w ocenie danego wniosku nie mogą uczestniczyć członkowie Rady, wobec których mogą zaistnieć wątpliwości, co do ich bezstronności w ocenie, takie jak: związanie z projektodawcą więzami rodzinnymi lub służbowymi, gdy wniosek dotyczy podmiotu, który reprezentuje lub w przypadku ubiegania się przez członka Rady o wybór jego operacji. W Biurze LGD będzie sporządzony i prowadzony Rejestr grup interesów członków Rady.

Ważnym założeniem pracy Rady jest to, iż nie dopuszcza się upoważnienia osób trzecich do udziału w podejmowaniu decyzji. Funkcje członków Rady mają być pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do Rady – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez te osoby, które na podstawie dokumentów statutowych lub uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych. Zamierza się dyscyplinować członków Rady, którzy systematycznie nie biorą udziału w posiedzeniach Rady lub też podczas dokonywania oceny wniosków nie stosując zatwierdzonych kryteriów (dokonując oceny w sposób niezgodny z treścią kryteriów oceny) poprzez zmiany osobowe w składzie Rady. Wszelkie te postanowienia reguluje dokument, jakim jest Regulamin Organizacyjny Rady. Regulamin określa również wykaz kompetencji członków Rady.
Członkowie Rady będą zobligowani do uczestnictwa w programie szkoleń w zakresie oceny wniosków w celu podniesienia ich wiedzy i kompetencji oraz do weryfikowania wiedzy w zakresie zapisów LSR.
Dyrektor Biura i Przewodniczący Rady są osobami, których zadaniem jest czuwanie nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru operacji w ramach wdrażania LSR, poprawności dokumentacji i zgodności formalnej. Szczegółowe zasady funkcjonowania i pracy Rady zawarte zostały w Regulaminie Organizacyjnym Rady.
W celu usprawnienia wdrażania LSR oraz budowania pogłębionego partnerstwa między członkami LGD, relacje wewnątrz LGD są oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji, a zasady wymiany informacji oraz sposób komunikacji LGD zostaną wprowadzone uchwałą Zarządu. Komunikacja będzie w szczególności prowadzona metodami cyfrowymi.

Biuro obsługiwane jest przez czterech pracowników – dyrektora biura, kierownika biura, specjalistę ds. projektów oraz radcę prawnego. Wszyscy posiadają niezbędne kwalifikacje niezbędne do administrowania środkami publicznymi.

Dyrektor biura LGD posiada wykształcenie wyższe magisterskie oraz wieloletnie doświadczenie zawodowe w zarządzaniu organizacją wdrażającą Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. Ma bogate przeszkolenie w zakresie problematyki PROW 2014-2020 oraz PROW 2007-2013, jak również w zakresie wdrażania projektów strategicznych na obszarach wiejskich. Wykazuje się bardzo dobrą znajomością języka angielskiego.
Od wielu lat sprawuje należytą pieczę nad majątkiem i sprawami Stowarzyszenia w oparciu o doskonałą znajomość stosownych przepisów prawa. Wykazuje się kompetencjami w zakresie planowania, koordynowania oraz kontrolowania działań całej organizacji oraz Biura Stowarzyszenia. Rzetelnie nadzoruje jego finanse oraz rozliczenia finansowe wynikające z otrzymanych dotacji. Biegle koordynuje działania związane z obsługą księgową i obsługą kadr, w tym zarządzaniem systemem szkoleń pracowników oraz członków organów Stowarzyszenia. Od wielu lat skutecznie prowadzi działania informacyjne, promocyjne i kulturalne (związane z obszarem LGD, realizacją LSR oraz działalnością LGD), współpracuje z mediami oraz buduje bardzo dobre relacje z lokalnymi władzami i Członkami Stowarzyszenia.

Kierownik biura LGD posiada wykształcenie wyższe magisterskie oraz doświadczenie zawodowe w zakresie realizowania i rozliczania projektów finansowanych z funduszy UE. Ukończył z sukcesem wiele szkoleń w zakresie PROW 2007-2013, PROW 2014 – 2020 oraz w zakresie wdrażania zintegrowanych strategii na obszarach wiejskich. Komunikatywnie posługuje się językiem angielskim. Posiada wieloletnie doświadczenie w zakresie nadzoru nad przygotowaniem i wdrażaniem projektów w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju i monitorowaniem ich realizacji. Posiada kwalifikacje i umiejętności w zakresie udzielania potencjalnym wnioskodawcom doradztwa oraz obsługi wniosków. Skutecznie współpracuje z organami Stowarzyszenia m.in. wykonując uchwały Walnego Zebrania Członków i Zarządu Stowarzyszenia. Posiada również kompetencje w zakresie nadzorowania prawidłowości wykonywania zadań przez podległych pracowników Biura i zleceniobiorców, jak również koordynowania spraw związanych z funkcjonowaniem powoływanych w miarę potrzeb zespołów roboczych Stowarzyszenia. Wspiera proces naboru kandydatów do zatrudnienia na wolne stanowiska pracy, prowadzi dokumentacje członkowskie.

Specjalista ds. projektów ma wykształcenie wyższe magisterskie oraz kilkunastoletnie doświadczenie zawodowe w zakresie aplikowania o dofinansowanie, realizowania i rozliczania projektów, w tym finansowanych z funduszy UE. Posiada przeszkolenie w zakresie znajomości Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Włada językiem angielskim na poziomie komunikatywnym. Ma doświadczenie w zakresie kompleksowej obsługi beneficjentów oraz procesu dotyczącego wdrażania projektów. Posiada kompetencje w zakresie obsługi związanej z naborem wniosków składanych w ramach realizacji LSR, organizacji pracy Rady Stowarzyszenia oceniającej operacje. Sprawnie przygotowuje wnioski o pomoc finansową na działania LGD i realizację założeń określonych w LSR, a także wnioski o płatność oraz stosowne sprawozdania. Ma doświadczenie w zakresie monitorowania podpisywania i realizacji umów, sporządzania sprawozdań z realizacji LSR dla organów Stowarzyszenia oraz sporządzaniu opinii dotyczących problemów związanych z realizacją projektów. Ma doświadczenie w prowadzeniu doradztwa dla beneficjentów w sprawie warunków i możliwości otrzymania dofinansowania oraz w prowadzeniu szkoleń.

Radca Prawny posiada wykształcenie wyższe prawnicze oraz wpis na listę radców prawnych prowadzoną przez Okręgową Izbę Radców Prawnych w Warszawie. Jest absolwentem studiów doktoranckich z zakresu prawa cywilnego w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk; ukończył studia podyplomowe MBA oraz Europejskie Stosunki Finansowo-Ekonomiczno-Prawne. Był wieloletnim pracownikiem administracji samorządowej szczebla kierowniczego; od 2015 roku członek rad nadzorczych spółek komunalnych. W latach 2005 – 2023 członek lokalnych grup działania, w latach 2005-2015 członek zarządów dwóch LGD (woj. śląskie i mazowieckie); w latach 2011 – 2014 Członek Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego przy Zarządzie Województwa Mazowieckiego; w latach 2012 – 2013 koordynator projektów realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Posiada certyfikaty PRINCE2 –

Zarządzanie Projektami; MSP – Zarządzanie Programami; MoR – Zarządzanie Ryzykiem. Prowadzący szkolenia z obszaru Prawa zamówień publicznych, otwartych danych publicznych, dostępu do informacji publicznej, partnerstwa publiczno-prywatnego.

W najbliższym czasie wszyscy pracownicy biura LGD planują przejść szkolenia dotyczące nowej perspektywy finansowej, szkolnie z zakresu ustawy o stowarzyszeniach oraz kurs z zakresu zarządzania przedsiębiorstwem.

I.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Rodzaj dokumentu	Sposób uchwalania i aktualizacji	Główne kwestie zawarte w dokumencie
Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura”	Sposób uchwalania - Walne Zebranie Członków – zatwierdzanie projektu LSR w obecności co najmniej połowy ilości członków uprawnionych do głosowania w I terminie lub zwykłą większość głosów w II terminie. Aktualizacja - zgodnie z Procedurą Aktualizacji LSR	Charakterystyka LGD, Partycypacyjny charakter, Diagnoza obszaru, Analiza SWOT, Cele i wskaźniki, Sposób wyboru i oceny, Plan działania, budżet LSR, Plan komunikacji, Innowacyjność, Zintegrowanie, Monitoring i Ewaluacja, Strategiczna Ocena Oddziaływania na środowisko.
Regulamin Walnego Zebrania Członków	Sposób uchwalania: Uchwała Walnego Zebrania członków przy obecności co najmniej połowy uprawnionych do głosowania w I terminie lub zwykłą większość głosów w II terminie. Aktualizacja – propozycje Zarządu zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków	Przepisy ogólne, Podejmowanie uchwał, Sprawy wyborcze, Głosowanie, Wnioski, Zakres zadań.
Statut Stowarzyszenia	Sposób uchwalania - uchwała Walnego Zebrania członków przy obecności połowy członków Walnego zebrania. Aktualizacja – propozycje Zarządu zatwierdzone Uchwałą Walnego Zabrania	Postanowienia ogólne, Zasady działania stowarzyszenia, Członkowie stowarzyszenia, Procedury, Majątek stowarzyszenia, Rozwiązanie stowarzyszenia.
Regulamin Pracy Komisji Rewizyjnej	Sposób uchwalania - uchwała Walnego Zebrania członków przy obecności co najmniej połowy członków w I terminie lub zwykła większość głosów w II terminie. Aktualizacja – propozycje Zarządu zatwierdzone uchwałą Walnego Zebrania	Wybór członków, Prawa i kompetencje członków Komisji, Sposób dokumentacji posiedzeń.
Regulamin Zarządu „LGD Natura i Kultura”	Sposób uchwalania - uchwała Walnego Zebrania członków przy obecności co najmniej połowy członków w I terminie lub zwykła większość głosów w II terminie Aktualizacja – propozycje Zarządu zatwierdzone uchwałą Walnego Zebrania	Wybór członków Zarządu, Prawa i kompetencje członków Zarządu, Sposób reprezentowania Zarządu na zewnątrz oraz dokumentacji posiedzeń.
Regulamin pracy Rady	Sposób uchwalania - uchwała Walnego Zebrania członków przy obecności co najmniej połowy członków w I terminie lub zwykła większość głosów w II terminie	Postanowienia ogólne, Członkowie Rady, Zwoływanie posiedzeń, Sposób głosowania,

	Aktualizacja – propozycje Zarządu zatwierdzone uchwałą Walnego Zebrania	Zachowanie bezstronności, Prowadzenie rejestru wyłączeń i rejestru interesów, Dokumentacja posiedzeń, Wykaz kompetencji członków Rady.
Regulamin pracy biura	Sposób uchwalania i aktualizacji – uchwała Zarządu Stowarzyszenia	Postanowienia ogólne, Struktura organizacyjna Biura, podział zadań i zakres czynności dla poszczególnych stanowisk pracy, Obieg i kontrola dokumentów.

Rozdział II - Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

II.1 Opis obszaru LSR

Stowarzyszenie „LGD Natura i Kultura" jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i prawnych o celu niezarobkowym. Obszar „LGD Natura i Kultura" położony jest w środkowej części województwa mazowieckiego, w bezpośredniej bliskości Warszawy, z którą LGD graniczy od północy. Od wschodu „LGD Natura i Kultura" sąsiaduje z gminami z powiatu mińskiego, od południa z powiatem garwolińskim, a od zachodu z powiatem grójeckim i piaseczyńskim. Obszar Lokalnej Grupy Działania obejmuje swoim zasięgiem teren powiatu otwockiego. W skład Lokalnej Grupy Działania wchodzi obecnie 6 sąsiadujących ze sobą gmin. Powierzchnia gmin wchodzących w skład „LGD Natura i Kultura" wynosi łącznie 545 km^2, co stanowi 1,53% powierzchni województwa mazowieckiego.

GMINA	POWIERZCHNIA (w km^2)
Celestynów	88
Karczew	81
Kołbiel	108
Osieck	68
Sobienie-Jeziory	98
Wiązowna	102

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Pod względem powierzchni największymi gminami są Kołbiel i Wiązowna, najmniejszą zaś jest gmina Osieck, która również posiada najmniejszą liczbę ludności i jest zdecydowanie najrzadziej zaludniona. Liczba mieszkańców wszystkich prezentowanych gmin pozostaje na bardzo podobnym poziomie w stosunku do danych z 31 grudnia 2013 roku. Wyjątkiem jest gmina Wiązowna, gdzie nastąpił największy przyrost ludności wynoszący 3 317 osób.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW według stanu na 31 grudnia 2020 r.	LICZBA MIESZKAŃCÓW według stanu na 31 grudnia 2013 r.
Celestynów	11 736	11 576
Karczew	15 986	16 018
Kołbiel	8 371	8 151
Osieck	3 651	3 525
Sobienie-Jeziory	6 294	6 358
Wiązowna	15 073	11 756

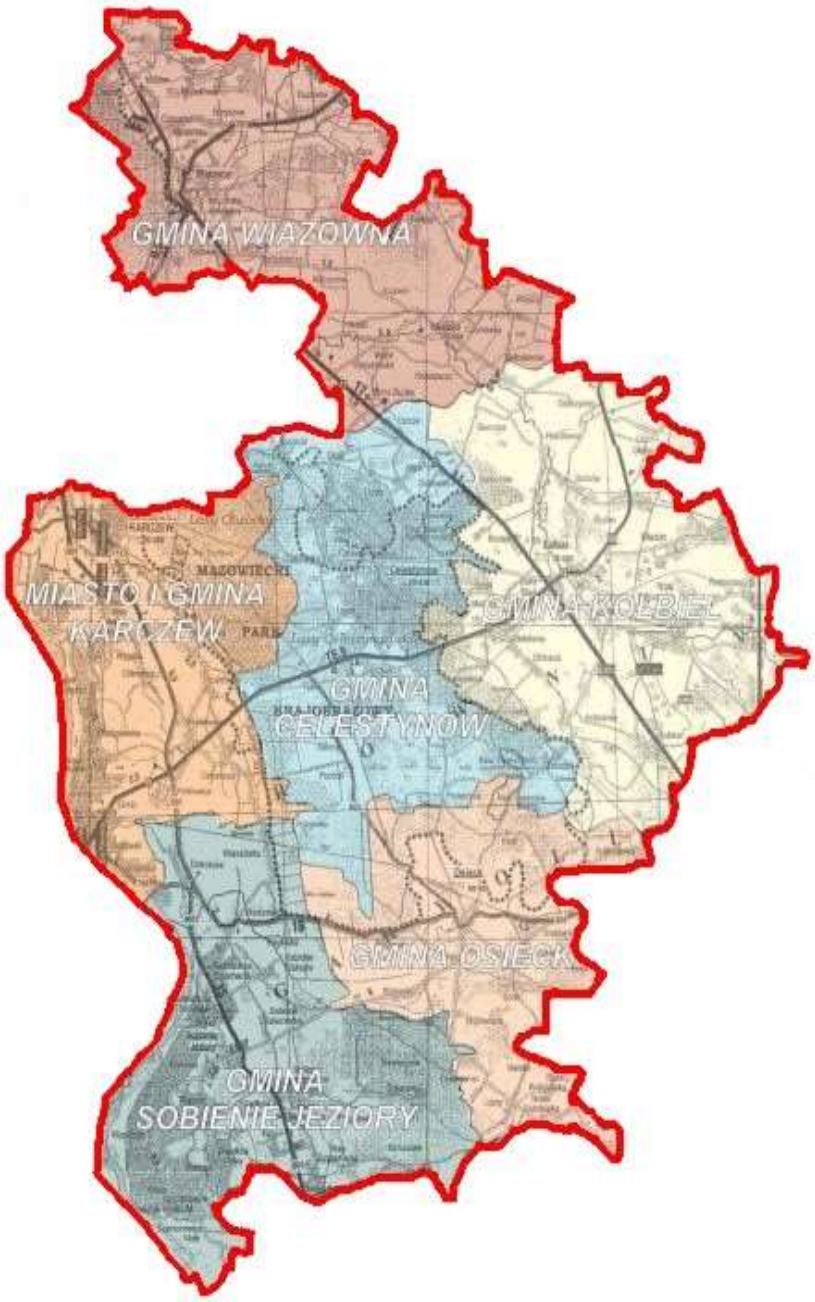
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Obszar „LGD Natura i Kultura" jest stosunkowo gęsto zaludniony, a liczba ludności systematycznie wzrasta, zwłaszcza we wspomnianej gminie Wiązowna. Wzrost ten spowodowany jest napływem ludności w związku z bliskością aglomeracji warszawskiej. Wiele osób postanawia osiedlić się na terenie gmin, wchodzących w obszar LGD, podczas gdy świadczą pracę w Warszawie.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW na 1 km^2
Celestynów	132
Karczew	196
Kołbiel	79
Osieck	54
Sobienie-Jeziory	64
Wiązowna	148

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

II.2 Mapa obszaru objętego LSR

II.3 Opis spójności (społecznej, gospodarczej i środowiskowej) obszaru LSR.

Przeprowadzona diagnoza potwierdza wewnętrzną spójność obszaru LSR pod względem przedstawionego wcześniej położenia, jak i spójność geograficzną, historyczną, przyrodniczą, kulturową, społeczną i gospodarczą.

Spójność geograficzna i historyczna

Obszar „LGD Natura i Kultura" położony jest w środkowej części województwa mazowieckiego (podregion warszawski wschodni), w bezpośredniej bliskości Warszawy, z którą obszar graniczy od północy. Od wschodu LGD sąsiaduje z powiatem mińskim, od południa z powiatem garwolińskim, a od zachodu z powiatami piaseczyńskim i grójeckim. Przez obszar „LGD Natura i Kultura" przechodzą 3 drogi krajowe (nr 17 – łącząca Warszawę z Ukrainą, nr 50 – łącząca Ciechanów i Ostrów Mazowiecką, numer 2 – łącząca Warszawę z Terespolem). Przez teren LGD przechodzi, jeszcze niedokończona droga ekspresowa S 17 Warszawa – Hrebenne (granica z Ukrainą) leżąca w ciągu trasy europejskiej E372. Docelowo połączy aglomerację warszawską z aglomeracją lubelską i poprowadzi dalej przez Zamość w kierunku Lwowa. Ważne z punktu widzenia dostępności komunikacyjnej obszaru LGD, a szczególnie możliwości dojazdu do pracy w Warszawie, jest także położenie przystanków linii kolejowej. Przez teren LGD przebiega linia kolejowa Warszawa – Otwock, Szybkiej Kolei Miejskiej w Warszawie oraz linia Warszawa – Dęblin, Kolei Mazowieckich (dodatkowe przystanki: Śródborów, Pogorzel Warszawska, Stara Wieś, Celestynów, Kołbiel, Chrosna, Zabieżki).

Losy historyczne gmin objętych Lokalną Strategią Rozwoju są bardzo podobne, przy czym podobieństwo to znajduje uzasadnienie w najstarszych świadectwach żyjących na tym obszarze kultur. Są to przykładowo ślady po kulturze łużyckiej, zabytki z czasów powstawania wsi i miast (kościoły) w okresie Księstwa Mazowieckiego, dla którego obszar odgrywał dość istotną rolę obronną i gospodarczą. Kolejną cechą charakterystyczną obszaru projektu „Natura i Kultura" jest jego historia uwikłana w dramatyczne losy kraju. Obszar ten ma duże znaczenie, zarówno z punktu widzenia znaczących wydarzeń, jakie się rozegrały na jego arenie, jak też dorobku kulturowego w skali obszaru, regionu a nawet kraju. Wsie i miasta zostały zniszczone w okresie wojny polsko-szwedzkiej, także w XIX wieku na tych terenach toczyły się walki w Powstaniu Listopadowym i Styczniowym.

Na terenie tego obszaru swoje siedziby miało kilka znaczących dla Polski rodów historycznych, takich jak Zamoyscy, Poniatowscy czy Bielińscy. Każdy z wymienionych rodów przyczynił się do budowy charakterystycznego kolorytu historycznego tego obszaru. Wiele obiektów kultury materialnej, stanowiących świadectwo ich istnienia wciąż stoi, jakkolwiek również wiele z nich czeka na działania mogące przywrócić im duże znaczenie kulturalne dla tego obszaru.

Obrane tematy rozwoju obszaru, oraz wyznaczone cele strategiczne uwzględniają jego historię i obiekty, które stanowią jej potwierdzenie. Dodatkowo istotne znaczenie ma fakt, iż na terenie obszaru „LGD Natura i Kultura" aktywnie działają pasjonaci historii tego obszaru i są to zarówno indywidualni działacze, jak też koła i organizacje pozarządowe. Stanowi to dobrą bazę do budowania dalszych działań mających promować obszar Partnerstwa.

Spójność przyrodnicza

Obszar objęty LSR charakteryzuje bogactwo przyrodniczo-kulturowe, które wpływa na zróżnicowanie obszaru, a także na możliwości rozwoju wielofunkcyjnego, dostosowanego do naturalnych uwarunkowań. Na krajobraz oraz zróżnicowanie przyrodnicze obszaru największy wpływ mają rzeki w tym: Wisła (po której poprowadzono zachodnią granicę obszaru), Świder, Mienia, Jagodzianka. Wisła, Świder i Mienia w granicach LGD są rzekami o dzikim charakterze, a Jagodzianka poddana silnej regulacji stanowi właściwie kanał melioracyjny. Na wiślanej terasie występujące żyzne gleby (mady), które stały się podstawą do rozwoju sadownictwa i upraw warzywnych. Choć cały obszar LGD nie charakteryzuje się wysokimi parametrami dla rozwoju rolnictwa, to można w nim wyróżnić kilka pasm – gleby wysokiej klasy bonitacyjnej (I-III klasa) występujące w gminach: Karczew i Sobienie-Jeziory i związane są z doliną Wisły, jednak im dalej od rzeki tym słabsze gleby – w środkowej części powiatu dominuje IV klasa bonitacyjna, a w północnej i wschodniej – V i VI klasa. Im dalej i wyżej (n.p.m.) od rzeki Wisły tym bardziej zmienny krajobraz przechodzący w piaszczyste wydmy porośnięte lasami, głównie sosnowymi. Lesistość obszaru LSR, która oscyluje na poziomie blisko 30% jest znacznie wyższa od średniej województwa wynoszącej 22,8%. Najbardziej zalesione są gminy: Celestynów i Karczew.

Choć obszar „LGD Natura i Kultura" znajduje się w bezpośredniej bliskości Warszawy, to przeważają na jego terenie grunty rolne, stanowiące 54,2% wszystkich gruntów, a przyroda szczególnie związana z dolinami rzek i obszarami bagiennymi pozostała w stanie na tyle naturalnym, że zasługującym na ochronę. Na terenie „LGD Natura i Kultura" najcenniejsze walory przyrodnicze objęte są ochroną w formie: parku krajobrazowego (Mazowiecki Park Krajobrazowy), rezerwatów przyrody (występuje ich na terenie powiatu otwockiego 12 – większość znajduje się na

terenie parku krajobrazowego, ale są to także: rezerwat Świder i związane z Wisłą rezerwaty: Wyspy Świderskie, Wyspy Zawadowskie) oraz obszar Natura 2000.
Wśród najważniejszych atrakcji przyrodniczych należy wyróżnić:

Bagno Całowanie - to największy kompleks torfowisk niskich na Mazowszu, położony na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Torfowisko powstało na terasie nadzalewowej doliny Wisły i jest obficie zasilane wodami gruntowymi. Ciągnie się pasem o długości 15 km i szerokości około 3 km. Miąższość złóż torfowych osiąga tutaj nawet 4 m. Od dawna obszar ten był użytkowany przez człowieka. Turzycowiska były corocznie wykaszane na siano i ściółkę oraz wypasane, dzięki temu nie mógł tutaj wkroczyć las. Na niewielką skalę wydobywano też torf, a w powstających dołach utworzyły się niewielkie zbiorniki wodne. Do dzisiaj jednak większa część obszaru została osuszona, ale mimo tego naturalna szata roślinna zachowała się w dobrym stanie. Bardzo charakterystycznym elementem na tym równinnym terenie są wydmy, które wyrastają często nawet kilka metrów ponad powierzchnię okolicznych łąk. Przecinają one torfowisko pasem biegnącym z północy na południe. Największa z nich to Pękatka. Torfowisko Całowanie to ważna ostoja ptaków. Lęgi wyprowadzają tu: kulik wielki, rycyk, derkacz, błotniaki: łąkowy i stawowy, trzmielojad, żuraw, bocian czarny i orlik krzykliwy. Na bagnach spotkać można bobry i łosie. Występująca tu Ostoja położona jest na terenie Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Niewielki fragment torfowisk jest objęty ochroną w rezerwacie Na Torfach, utworzonym w 1977 roku i zajmującym powierzchnię 21 ha. Bagno Całowanie jest włączone w sieć Natura 2000.

Dolina Środkowej Wisły - to mezoregion geograficzny w środkowo-wschodniej Polsce, stanowiący centralną i południową część Niziny Środkowomazowieckiej, ma wydłużony południkowy kształt o szerokości ok. 10 km, obejmujący dolinę Wisły na odcinku Puławy-Warszawa. Wyznacza on zachodnią granicę regionu LGD. Na terenie Doliny znajduje się obszar specjalnej ochrony ptaków sieci Natura 2000, utworzony Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. W obrębie analizowanego obszaru znajduje się fragment ostoi o powierzchni 1 506,00 ha, w tym 725,50 ha w gminie Karczew i 781,20 ha w gminie Sobienie-Jeziory.

Mazowiecki Park Krajobrazowy - utworzony został w 1986 roku. Obejmuje południowo-wschodnią część Warszawy (Wawer, Wesoła), Józefów, Otwock, Karczew, oraz gminy: Wiązowna, Celestynów, Osieck, Sobienie-Jeziory, Kołbiel, Pilawa. Powierzchnia parku wynosi 14 370 hektarów, dodatkowo w strefie ochronnej parku znalazł się obszar 7 823 ha. W 2001 roku otrzymał imię Czesława Łaszka, wieloletniego wojewódzkiego konserwatora przyrody, od lat związanego z Parkiem. Na terenie Parku znajduje się 9 rezerwatów przyrody: Bocianowskie Bagno (70 ha), Pogorzelski Mszar (35 ha), Szerokie Bagno (77 ha), Czarci Dół (9 ha), Żurawinowe Bagno (2 ha), Celestynowski Grąd (8 ha), Las im. Króla Jana III Sobieskiego (114 ha), Na Torfach (21 ha), Świder (238 ha). Działają także tak zwane użytki ekologiczne – 40 obiektów o łącznej powierzchni 36 ha. Na terenie Parku znajdują się 22 pomniki przyrody, są to głównie pojedyncze drzewa, a także Aleja im. Grota Roweckiego (Zamajdan-Olszyny).

Spójność kulturowa
Cechą szczególną obszaru objętego LSR, jest kultura kołbielska i Urzecza, która rozwinęła się i ukształtowała w XIX wieku w Kołbieli, a także w osadach w pobliżu Wisły, szybko obejmując także obszar okolicznych gmin. Kultura ta jest dość słabo znana i rozpoznawana, mimo iż jej wpływ na życie lokalnej społeczności był i jest nie mniejszy niż np. znana na terenie całego kraju kultura łowicka. Brak należytej promocji w latach wcześniejszych sprawił, że symbolem Mazowsza stała się właśnie tradycja pochodząca z Łowicza, mimo iż Kołbiel położona jest znacznie bliżej stolicy Mazowsza niż Łowicz. Działania LGD mają m.in. na celu poprawę rozpoznawalności i wiedzy na temat kultury kołbielskiej i Urzecza poprzez m.in. promowanie potraw lokalnych. Ważnym elementem kulturowym obszaru są również zabytki architektury drewnianej, budynki z przełomu wieków tzw. Świdermajery. Twórcą tego stylu budownictwa był Michał Elwiro Andriolli - rysownik i ilustrator (m.in. ówczesnego wydania „Pana Tadeusza" Adama Mickiewicza). Styl ma elementy tradycyjnego budownictwa mazowieckiego o lekkiej konstrukcji i bogato

zdobionych pawilonów. Dla stylu charakterystyczne są drewniane ażurowe zdobienia werand i ganków, szpiczaste zwieńczenia dachów.
Spójność kulturowa mająca swoje korzenie w historii obszaru znajduje swój wyraz w istniejących obiektach zabytkowych. Są to zarówno pałacyki, kapliczki jak też zbudowane przed kilkuset laty kościoły. Obiekty te wymagają działań promocyjnych, ale przede wszystkim renowacyjnych i ochronnych, co znalazło swoje odzwierciedlenie w obranych kierunkach rozwoju obszaru.

Spójność społeczna
Wyróżnikiem obszaru „LGD Natura i Kultura" jest wciąż żywy na jej terenie folklor, obecny zarówno podczas uroczystości kościelnych, jak i gminnych. Poza dorocznymi uroczystościami i imprezami, w które włączają się większe grupy mieszkańców, kultywowaniem, ale także promowaniem dziedzictwa kultury kołbielskiej i Urzecza zajmują się zespoły ludowe, młodzież szkolna, koła wycinankarskie, a także nieliczni już artyści indywidualni. Dzięki realizacji projektu „LOKART" w poprzedniej perspektywie finansowej udało się stworzyć mapę lokalnych twórców oraz wyszkolić lokalnych twórców w nowe umiejętności.
Rozwój turystyki może być istotnym impulsem rozwoju społeczno-ekonomicznego obszaru LGD. Bogactwo dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru wpływa na możliwość rozwoju branży turystycznej regionu „LGD Natura i Kultura". Podstawowym sposobem wykorzystania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego będzie powiązanie ich ze strefą gospodarczą, co stanie się stymulatorem przedsiębiorczości mieszkańców oraz postaw innowacyjnych związanych z umiejętnością kreowania nowych usług i produktów. Rozwiązaniem może być stworzenie produktu turystycznego i marki obszaru. Turystyka powinna rozwijać się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, tzn. przynosić efekty ekonomiczne, nie niszczyć środowiska przyrodniczego i rozsądnie wykorzystywać walory antropogeniczne.

Spójność ekonomiczna
Najbardziej charakterystyczną cechą wyróżniającą obszar objęty LSR jest jego położenie w pobliżu Warszawy. Bliskość dużej metropolii jest o tyle istotna, że ma ona odzwierciedlenie w wielu płaszczyznach charakteryzujących obecną i przyszłą sytuację obszaru objętego LSR. Sąsiedztwo dużego miasta ma korzystny wpływ na rozwój tego obszaru i gospodarcze wykorzystanie jego walorów naturalnych i kulturowych. To właśnie ludność mieszkająca w stolicy jest jednym z potencjalnych odbiorców oferty wypoczynkowej i turystycznej obszaru „LGD Natura i Kultura".
Dodatkowymi czynnikami wzmacniającymi spójność ekonomiczną obszaru, jest podobieństwo struktury gospodarstw rolnych, (charakteryzującej się dużą ilością małych gospodarstw niskotowarowych, w których wyprodukowane wyroby przeznaczane są na własną konsumpcję) oraz spójność komunikacyjna obszaru. Są to np. bezpośrednie połączenia drogowe i kolejowe między miejscowościami, w których znajdują się siedziby władz lokalnych oraz dogodne połączenia z Warszawą. Połączenia takie wpływają korzystnie na spójność przestrzenną obszaru.

Spójność gospodarcza
Na obszarze „LGD Natura i Kultura" z roku na rok zwiększa się liczba podmiotów wpisanych do REGON na 10 tys. mieszkańców. W latach 2015-2021 dynamika wzrostu podmiotów wpisanych do REGON wyniosła 17%, a w województwie mazowieckim 20%. Mając na uwadze efekt bazy, czyli fakt, iż liczba podmiotów wpisanych do REGON była niższa na obszarze LGD w porównaniu z województwem, to dysproporcja na niekorzyść LGD względem województwa jeszcze się powiększa. Obecnie średnia liczba podmiotów wpisanych do REGON, w gminach wchodzących w skład LGD wynosi 1050 na 10 tysięcy mieszańców, a dla województwa 1712. Na uwagę zasługuje gmina Sobienie-Jeziory, z największą dynamiką wzrostu +37% w skali 6 lat, ale z uwagi na niskie wartości bezwzględne w tej gminie wskaźnik podmiotów wpisanych o REGON jest poniżej średniej dla LGD.

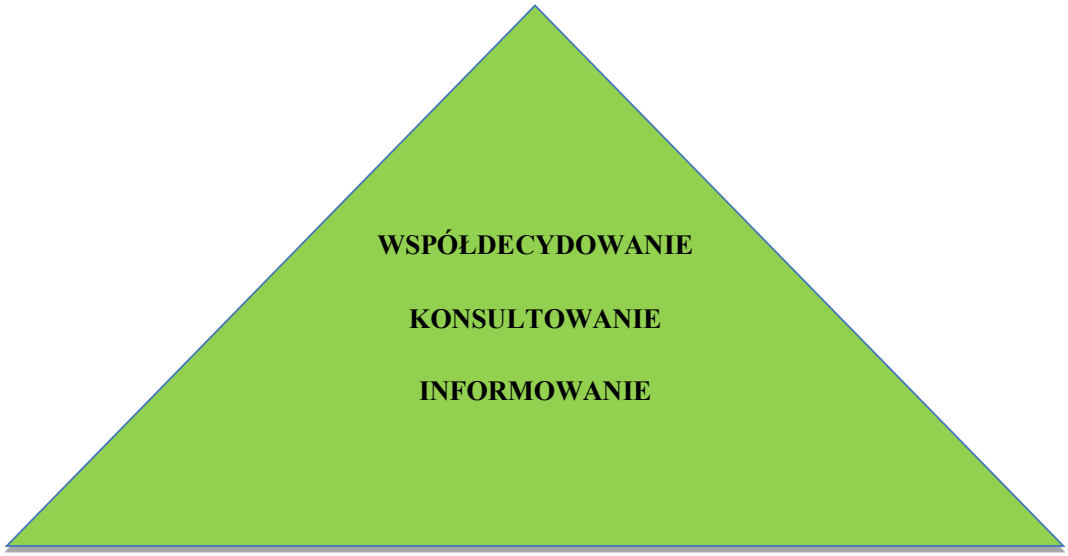
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	1432	1469	1503	1511	1576	1636	1712
Celestynów	939	930	941	941	990	1010	1074
Józefów	1775	1772	1765	1766	1818	1872	1950
Karczew	1086	1087	1076	1085	1128	1168	1216
Kołbiel	601	625	628	659	693	724	759
Osieck	639	648	648	691	712	746	768
Sobienie-Jeziory	609	598	614	655	701	760	833
Wiązowna	1414	1419	1444	1478	1527	1570	1654
Średnio LGD	881	884	891	918	958	996	1050

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Z przedstawionej diagnozy wynika spójny obraz obszaru przeznaczonego do objęcia LSR. Spójność ta ma wielowymiarowy charakter. Obszar charakteryzuje stosunkowo niskie bezrobocie wynikające z bliskości Warszawy i dobrej sieci komunikacji drogowej i kolejowej. Obszar „LGD Natura i Kultura" charakteryzuje się wysokimi warunkami przyrodniczymi, kulturowymi i turystycznymi, które są podstawą i atutem do rozwoju obszaru. Wielość unikalnych zabytków, wspólna tożsamość historyczna, kulturowa oraz występowanie obszarów chronionych, rezerwatów, a przede wszystkim Mazowieckiego Parku Krajobrazowego stanowi wysoki potencjał rozwoju. W celu rozwoju obszaru należy położyć duży nacisk na rozwój infrastruktury społecznej, rekreacyjnej i turystycznej na terenie LGD, promować przedsiębiorczość i zapobiegać alienacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Rozdział III - Partycypacyjny charakter LSR

Na potrzeby niniejszej strategii została opracowana definicja partycypacyjnego charakteru LSR. Stanowi ona, iż LSR została stworzona przy aktywnym udziale społeczności lokalnej, a jej założenia gwarantują aktywny udział tejże społeczności w wydarzeniach, które jej dotyczą poprzez możliwość zabierania głosu, uczestniczenia w działaniach i decyzjach podejmowanych przez LGD.
Partycypacja może przybierać różne formy, które w założeniu uwzględniają różny stopień zaangażowania społeczności lokalnej w podejmowane przez LGD decyzje. Taki podział został nazywany drabiną partycypacji.

Informowanie to najprostsza forma partycypacji, angażująca społeczność lokalną w najmniejszym stopniu. Działania LGD sprowadzają się do poinformowania społeczności lokalnej o możliwości składania wniosków czy mających się odbyć wydarzeniach.

Konsultowanie jest kolejnym „stopniem" na drabinie partycypacyjnej ze względu na zwiększony udział społeczności lokalnej w prowadzonych przez LGD działaniach. Poza funkcją informacyjną, daje też możliwość wypowiedzenia się na temat planowanych działań. Osoby uczestniczące w konsultacjach występują niejako w roli „doradców", których pyta się o zdanie i opinie w konkretnej sprawie.

Współdecydowanie jest najwyższym stopniem partycypacji obywatelskiej ze względu na pełne partnerstwo pomiędzy władzami LGD a mieszkańcami, polegające na przekazaniu społeczności lokalnej części kompetencji (ale i tym samym odpowiedzialności) dotyczących podejmowanych działań i decyzji. Tym samym mieszkańcy mają realny wpływ na planowane, dotyczące ich (bezpośrednio lub pośrednio) działania.
LGD przy tworzeniu strategii wykorzystała wszystkie trzy formy partycypacji. Będą one wcielane w życie również podczas jej realizacji.

Sposób w jaki zainteresowane strony były zaangażowane w opracowywanie strategii począwszy od oceny potrzeb, poprzez identyfikację szans, po wyznaczanie celów.

Stowarzyszenie „LGD Natura i Kultura" obejmuje zasięgiem obszar 6 gmin powiatu otwockiego. Przygotowując Lokalną Strategię Rozwoju obszaru, powołany został zespół ds. opracowania LSR. W skład zespołu weszli przedstawiciele gmin oraz osoby wyrażające wolę uczestniczenia w pracach zespołu, które reprezentują sektor gospodarczy, społeczny oraz publiczny. Spotkania zespołu odbywały się cyklicznie min. Raz na miesiąc. Spośród osób wchodzących w skład zespołu ds. opracowania LSR został wybrany Koordynator, który wytyczał kierunki

pracy całej grupy, porządkował plan pracy, wyznaczał zadania pomiędzy poszczególne osoby oraz był odpowiedzialny za całkowite koordynowanie i stworzenie strategii. Każde spotkanie zespołu zostało udokumentowane w postaci listy obecności oraz protokołu ze spotkania. Powstały również konkretne opracowania i dokumenty, które stanowią integralny element LSR.
Podczas spotkań omawiane były kierunki działania, harmonogram konsultacji, opracowywane były materiały niezbędne do diagnozy obszaru. Przygotowane materiały stanowiły podstawę do przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami. Konsultacje z mieszkańcami obszaru zostały przeprowadzone w każdej gminie, zaplanowano minimum jedno spotkanie w każdej. Spotkania odbywały się już od początku września 2022 r.. Partycypacyjny charakter spotkań (osiągnięty został dzięki zastosowaniu pracy twórczej m.in.: analiza SWOT, burza mózgów lub praca przy zastosowaniu drzewa problemów) pozwolił na wyznaczenie kierunków działania stowarzyszenia w nowym okresie programowania. W celu zapewnienia jak najpełniejszego udziału mieszkańców, przedstawicieli stowarzyszeń, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, rolników oraz wszelkich grup interesów, harmonogramy spotkań wraz z zaproszeniem były przekazywane za pośrednictwem stron internetowych gmin oraz stowarzyszenia. Informacje były również przekazywane za pośrednictwem kampanii prowadzonej w mediach społecznościowych – Facebook. Niezależnie od przeprowadzonych spotkań konsultacyjnych, lokalna społeczność mogła wyrazić swoją opinię za pośrednictwem poczty elektronicznej (mail biura) lub kontaktu osobistego z pracownikami biura „LGD Natura i Kultura". Ponadto, na stronie internetowej stowarzyszenia - www.naturaikultura.pl została stworzona specjalna zakładka poświęcona opracowaniu LSR i na bieżąco były zamieszczane informacje o działaniach zespołu i etapach przygotowania LSR.

Zainteresowane strony, które były zaangażowane w tworzenie LSR oraz ich reprezentatywność dla społeczności miejskiej/wiejskiej.
Przy tworzeniu LSR dołożono wszelkich starań aby dotrzeć do jak największej liczby przedstawicieli zdiagnozowanych na obszarze grup interesów sektora społecznego, grup interesów sektora publicznego, jak również sektora gospodarczego.
Zostało umieszczone ogłoszenie na stronie LGD, wraz z informacją o miejscach i terminach spotkań konsultacyjnych.

GMINA	MIEJSCE SPOTKANIA	DATA I GODZINA SPOTKANIA
Celestynów	ul. Hilarego Koprowskiego 2 (Hala Sportowa)	12.09.2022, godz. 16.30
Karczew	ul. Warszawska 28	14.09.2022, godz. 16.30
Kołbiel	Rudno, ul. Sportowa 1	16.09.2022, godz. 16.30
Osieck	ul. Rynek 6	19.09.2022, godz. 16.30
Sobienie-Jeziory	ul. Duży Rynek 25	21.09.2022, godz. 16.30
Wiązowna	ul. Lubelska 53	23.09.2022, godz. 16.30

Zespół ds. opracowania LSR wśród swoich członków miał przedstawicieli wszystkich trzech sektorów oraz części zdiagnozowanych na obszarze „LGD Natura i Kultura" grup interesów. Liczyła ona osiem osób i miała następujących skład:

1. Anna Sikora-publiczny
2. Martyna Kasprzak -publiczny
3. Krzysztof Kasprzak-społeczny
4. Iwona Bieńkowska-społeczny
5. Mirosław Kabala-gospodarczy
6. Robert Belina-publiczny
7. Tomasz Kostyra- publiczny
8. Sylwia Jasieczek-kierownik „LGD Natura i Kultura"

Do punktu konsultacyjnego, uruchomionego w siedzibie LGD mogli zgłaszać się przedstawiciele wszystkich grup interesów zdiagnozowanych na obszarze oraz przedstawiciele zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji. Do punktu mógł się zgłosić każdy mieszkaniec, tak więc należy przyjąć, że byli to przedstawiciele wszystkich sektorów, wszystkich grup interesów oraz wszystkich grup w niekorzystnej sytuacji z obszaru LGD.
Ankieta została rozkolportowana do urzędów gmin, GOK-ów, jednostek OSP, kół gospodyń wiejskich, a także była rozdawana przez pracowników LGD w miejscach publicznych o dużym przepływie mieszkańców.
Na spotkaniach konsultacyjnych, które miały charakter otwarty, obecni byli również przedstawiciele reprezentujący wszystkie grupy i sektory.

Metody/platformy/narzędzia angażowania zainteresowanych stron, które zostały wykorzystane i w jaki sposób.

Lokalna Strategia Rozwoju opracowana została przy aktywnym udziale społeczności lokalnej. Społeczność lokalna była cały czas informowana o procesie tworzenia LSR od momentu planowania, poprzez spotkania konsultacyjne, punkt informacyjny i ankietę, aż do konsultacji społecznych gotowej LSR, które odbyły się za pomocą strony LGD. W celu sporządzenia diagnozy stanu istniejącego, rozpoznania potrzeb, problemów oraz określenia kierunków rozwoju w Strategii, zapoznano się z opiniami społeczności lokalnej dokonując partycypacyjnej diagnozy.
Podstawową formą włączenia społeczności lokalnej w proces przygotowania Strategii były ankietowane spotkania konsultacyjne. Zbudowane zostało narzędzie badawcze w postaci odpowiedniego kwestionariusza, zawierającego pytania zamknięte oraz otwarte. Respondenci ustosunkować się mogli do kwestii na co mają zostać wykorzystane fundusze unijne w ramach nowej perspektywy finansowej. Respondenci musieli wybrać najważniejsze dla nich zagadnienia z przedstawionych 8 zakresów tematycznych. Następnie mieli określić, jakie operacje mogłyby ich zdaniem zostać zrealizowane, których bezpośrednim beneficjentem mogliby zostać oraz jakie lokalne zasoby mogłyby zostać wykorzystane podczas ich realizacji.
Niniejsze zakresy tematyczne to:

- rozwój zielonej gospodarki, rozwój sektora usług czasu wolnego i gospodarki doświadczeń;
- poprawa dostępu do infrastruktury publicznej, rozwój kultury i dziedzictwa kulturowego;
- rozwój współpracy w wymiarze produkcyjnym, usługowym i społecznym;
- rozwój przedsiębiorczości, lokalnych rynków pracy oraz zwiększenie atrakcyjności gospodarczej;
- włączenie osób z grup w niekorzystnej sytuacji lub wykluczonych, w tym usług opiekuńczych i ochrony zdrowia;
- wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego;
- wyrównywanie szans rozwojowych i dywersyfikacja zatrudnienia;
- stymulowanie rozwoju gospodarczego i innowacyjności miejscowości.

Dane z konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR, które wykorzystane zostały do opracowania LSR.

Dane uzyskane z ankiet poddane zostały wstępnej obróbce statystycznej, w ramach której m.in.. określono kategorie dla pytań otwartych. Następnie zostały zdigitalizowane w programie Excel w taki sposób, że każda ankieta znalazła się w odrębnym wierszu. W 160 – ciu kolumnach znalazły się odpowiedzi na poszczególne pytania i ich warianty. Ułatwiło to wydatnie obróbkę statystyczną danych i pozwoliło uzyskać wartościowy materiał, przydatny do formułowania wniosków. Aby można było tego dokonać, w oparciu o zdigitalizowany materiał przeprowadzono analizę statystyczną wyników wykorzystując rozkłady odpowiedzi, analizę krzyżową, a także wskaźniki statystyczne - wartość średnią i miary rozproszenia.
W badaniu wzięło udział 215 mieszkańców sześciu gmin, w tym seniorzy (emeryci/renciści) i bezrobotni, tzn. osoby, którym grozi wykluczenie społecznie.
W badaniu obecni byli przedstawiciele grup w niekorzystnej sytuacji, przede wszystkim: osoby niepełnosprawne, rolnicy niskotowarowi, osoby poszukujące zatrudnienia oraz kobiety. Uzyskane wyniki poddane zostały digitalizacji i obróbce statystycznej przy pomocy programu Excel. Wyniki omawiane są w poszczególnych rozdziałach Strategii.

Niezależnie od badania ankietowego Zarząd Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura" przeprowadził spotkania konsultacyjne, których celem było uzyskanie opinii mieszkańców dotyczących mocnych i słabych stron gminy oraz obszaru oddziaływania „LGD Natura i Kultura" oraz szans i zagrożeń, a także analizy celów Lokalnej Strategii Rozwoju. W ich wyniku uzyskano ważne dane dotyczące diagnozy sytuacji gmin w opinii mieszkańców i pożądanych kierunków rozwoju. Dane te okazały się zbieżne z wynikami badania ankietowego. Zebrania konsultacyjne odbyły się w każdej gminie w terminach opisanych powyżej. W spotkaniach uczestniczyło od 6 do 17 osób.
Przeprowadzone zostały także konsultacje z mieszkańcami projektu opracowanej LSR. Odbywały się one w biurze „LGD Natura i Kultura" w specjalnie stworzonym punkcie konsultacyjnym. Informacja o konsultacjach została zamieszczona na stronie internetowej LGD. W ten sposób mieszkańcy uzyskali możność zapoznania się z tekstem dotyczącym stanu i perspektyw rozwoju gmin i wyrażenia własnej opinii.
Ostatnią formą były wywiady telefoniczne, w których spytano respondentów o warunki do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie gmin i proponowanych zmian. Przeprowadzone zostały wśród 11 przedsiębiorców w sześciu gminach. Z rozmów została sporządzona przez pracownika LGD notatka.

Wyniki przeprowadzonej analizy wniosków z konsultacji.
Wyniki wszystkich konsultacji wśród społeczności lokalnej były analizowane, a wnioski, opinie i komentarze, które miały bardziej ogólny charakter, były wykorzystywane w procesie przygotowania analizy SWOT, formułowania celów, przedsięwzięć i rezultatów Strategii. Reasumując „LGD Natura i Kultura" uznało za grupy w niekorzystnej sytuacji, wymagające wsparcia: osoby młode (do 25 roku życia), seniorów (po 60 roku życia), osoby niepełnosprawne, rolników niskotowarowych, osoby poszukujące zatrudnienia oraz kobiety. W związku z powyższym dołożono wszelkich starań, aby w jak największym stopniu LSR odpowiadała na potrzeby tych grup.
Ponadto badanie ankietowe wykazało, że obszarami tematycznymi, na jakich powinna opierać się LSR, są rozwój zielonej gospodarki oraz turystyki weekendowej, jak również włączenie osób w niekorzystnej sytuacji. W ramach pierwszego z zakresów tematycznych ankietowani najczęściej wskazywali konieczność wsparcia poprzez operacje polegające na powstaniu nowych przedsiębiorstw lub rozwoju już istniejących. Wskazano również na potrzebę wsparcia turystyki weekendowej poprzez realizację imprez oraz projektów partnerskich.
Z kolei drugi obszar tematyczny, wymagający wsparcia wskazany przez ankietowanych to pomoc osobom w niekorzystnej sytuacji. W ramach niniejszego obszaru tematycznego zaplanowano działania wspierające osoby w niekorzystnej sytuacji, rozwój infrastruktury poprzez poprawę dostępu do usług publicznych, operacje ukierunkowane na seniorów czy też serię szkoleń mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu.

Poniżej przestawiamy zbiorczą tabelę przedstawiającą wyniki analizy SWOT ze wszystkich sześciu gmin.

Mocne strony:	**Słabe strony:**
● bogate walory przyrodniczo- krajobrazowe, sprzyjające turystyce jednodniowej, ● dobra infrastruktura drogowa oraz rozwinięty transport publiczny, ● prężnie działające NGO, ● wysoka jakość edukacji, ● aktywne kluby seniora, ● mocno zakorzeniona kultura i tradycja regionu, ● położenie w zasięgu turystycznego pasma przyrodniczo-kulturowego doliny Wisły, ● silna przedsiębiorczość	● niewystarczająca ilość miejsc do spędzania czasu dla ludzi młodych, ● słaba oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży oraz seniorów, ● niewystraczająca ilość obiektów infrastruktury sportowej, ● brak ludności napływowej, ● brak dbałości o przyrodę, ● mała ilość gospodarstw agroturystycznych oraz słaba baza miejsc noclegowych, ● niewystarczająca ilość ścieżek rowerowych oraz szlaków turystycznych,

	• niezadawalająca jakość powietrza w sezonie grzewczym, • brak obiektów przyciągających okolicznych mieszkańców w ramach turystyki weekendowej.
Szanse: • położenie blisko aglomeracji warszawskiej, • lepsze wykorzystanie walorów przyrodniczych, • lepsze promowanie atrakcyjności gmin, • rozwój sieci drogowej i kolejowej, • systematyczny wzrost mieszkańców, • zwiększona świadomość ekologiczna mieszkańców, • możliwość wsparcia finansowego na rozpoczęcie i rozwój przedsiębiorczości w ramach nowej perspektywy finansowej, • źródło finansowania projektów realizowanych przez NGO w nowym okresie programowania.	**Zagrożenia:** • wzrost cen opału, • niestabilność sytuacji geopolitycznej, • degradacja środowiska naturalnego, • możliwość wystąpienia recesji, • mało aktywni mieszkańcy. • migracja ludzi młodych z obszaru LGD.

Analiza SWOT jednoznacznie pokazuje, że mieszkańcy są świadomi potencjału obszaru, na którym mieszkają i bardzo wyraźnie widzą też jego słabe strony. W szansach upatrują możliwości zmiany niekorzystnej sytuacji, mając jednocześnie świadomość możliwych zagrożeń. Wnioski, jakie nasuwają się po analizie powyższego materiału, każą jednoznacznie położyć większy nacisk na wykorzystanie bogatych zasobów przyrodniczych i istniejących już atrakcji turystycznych. Jednocześnie daje się zauważyć, że dużą barierą w zbudowaniu turystycznej marki obszaru LGD jest brak miejsc noclegowych, mała liczba gospodarstw agroturystycznych i wciąż za mała liczba kilometrów szlaków rowerowych i turystycznych. Powyższe elementy stanowią również przeszkodę w zbudowaniu kompleksowej oferty turystycznej. Ponadto koniecznie należy wykorzystać dogodne położenie „LGD Natura i Kultura". Bliskie sąsiedztwo dużej aglomeracji warszawskiej, daje duże możliwości rozwoju turystyki weekendowej. Coraz bogatsza oferta turystyczna funkcjonująca na terenie gmin może być magnesem przyciągającym turystów z dużych miast. Należy zwrócić również uwagę na bardzo silny kapitał ludzki „LGD Natura i Kultura". W każdej gminie są lokalni liderzy, których aktywność zaznacza się na wielu polach życia społecznego. Ludzie ci mają mnóstwo pomysłów na aktywizację i zagospodarowanie czasu mieszkańców swojego najbliższego otoczenia, jednakże dużą przeszkodą i ograniczeniem jest niewystarczająca liczba miejsc kulturalno-rekreacyjnych lub zły stan techniczny już istniejących. Konsekwencją tego są również małe możliwości aktywizacji ludzi starszych, którzy ze względu na swój wiek wymagają warunków o dostosowanym standardzie. Analiza SWOT wskazuje również na pojawiające się problemy z brakiem możliwości aktywnego i pożytecznego zagospodarowania czasu wolnego ludzi młodych i seniorów. Na obszarze „LGD Natura i Kultura" wciąż jest za mała liczba placów zabaw, boisk sportowych czy zagospodarowanych centrów miejscowości z możliwością zorganizowania spotkania integracyjnego. Problemem, który należy spróbować rozwiązać przy pomocy LSR, jest słaby rozwój przedsiębiorczości, czego skutkiem jest mała liczba miejsc pracy i migracja młodych ludzi do miast. Dla całego obszaru oznacza to odpływ ważnego potencjału, ponieważ rzadko zdarza się, żeby ludzie ci wrócili do małej miejscowości. Z drugiej strony młodzi ludzie deklarują, że gdyby mieli możliwości znalezienia pracy w swojej okolicy lub otrzymaliby wsparcie na założenie działalności, w ogóle by nie wyjeżdżali, ponieważ czują silną więź z miejscem gdzie się urodzili i wychowali. Ciekawą cechą charakterystyczną obszaru „LGD Natura i Kultura", którą należy wykorzystać do jego rozwoju, jest duża aktywność i zaangażowanie w sprawy lokalne osób, które nie są rdzennie związane z obszarem,

a osiedliły się tutaj głównie ze względu na warunki przyrodnicze. Kierunek ich zainteresowań mających wyraz w prowadzonej działalności gospodarczej lub w działalności społecznej dotyczy głównie kształtowania i promowania proekologicznego stylu życia, w zgodzie z naturą. Dzięki temu daje zauważyć się wśród mieszkańców dużych aglomeracji potrzebę wyciszenia.
Jednocześnie z ustaleń podczas konsultacji wynikło, iż brak jest zainteresowania typami operacji ukierunkowanymi na rozwój pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych i skierowanymi bezpośrednio dla rolników w tym rozwojem współpracy w ramach krótkich łańcuchów żywnościowych. Wynika to przede wszystkim z postępującego zanikania funkcji rolniczych na obszarze LSR oraz z niechęci rolników do współpracy ze sobą.

Grupy/organizacje/związki zainteresowane i zaangażowane w tworzenie LSR. Planowane kroki w celu utrzymania zaangażowanie lokalnej społeczności na etapie wdrażania LSR.
Tworzenie nowej Lokalnej Strategii Rozwoju „LGD Natura i Kultura" spotkało się ze sporym zainteresowaniem i odzewem różnych grup społecznych występujących na obszarze. Byli to m. in.:

- przedstawiciele władzy publicznej (wójtowie, sołtysi, pracownicy urzędów gmin, radni),
- osoby prowadzące działalność gospodarczą na terenie LGD;
- rolnicy (głównie niskotowarowi);
- przedstawiciele OSP;
- przedstawiciele Kół Gospodyń Wiejskich;
- mieszkańcy (w tym osoby młode oraz seniorzy, osoby bezrobotne, osoby niepełnoprawne);
- przedstawiciele klubów sportowych.

„LGD Natura i Kultura" planuje dołożyć wszelkich starań aby podtrzymać zaangażowanie tych osób na etapie wdrażania LSR.
W celu podtrzymania zaangażowana społeczności lokalnej na etapie wdrażania LSR, postanowiono zapewnić inkluzyjny charakter LGD. Członkostwo nowych osób będzie silnie promowane, wszystkie zainteresowana osoby będą mogły zostać członkiem LGD.
Wszystkie organizacje, osoby prawne oraz grupy nieformalne, które brały udział w tworzeniu LSR, zostaną zaproszone do członkostwa lub pozostania członkiem LGD.
Szeroki udział społeczności lokalnej powinien być zapewniony nie tylko na etapie opracowania LSR, ale także jej realizacji. LGD planuje powoływanie tematycznych zespołów roboczych, organizowanie spotkań konsultacyjnych (np. w przypadku aktualizacji LSR), stały kontakt z mieszkańcami za pośrednictwem strony internetowej oraz wywiadów fokusowych ze społecznością lokalną (organizowane w razie zapotrzebowania). Opinie mieszkańców na temat LSR i pracy LGD będą także elementem ewaluacji.
Po wybraniu LGD do realizacji LSR zostanie zorganizowane spotkanie informacyjne, gdzie będzie przedstawiony harmonogram naborów wniosków oraz założenia realizacji projektów w ramach PSWPR.

Działania planowane w celu poinformowania o strategii szerszej społeczności lokalnej i mobilizacji biernych dotychczas interesariuszy do realizacji Strategii.
W ramach działań informacyjnych „LGD Natura i Kultura" w dalszym ciągu prowadzić będzie stronę internetową, na której będą umieszczane informacje o planowanych naborach wniosków oraz mających się odbyć wydarzeniach. Ponadto osoby chętne będą mogły zapisać się do newslettera, dzięki któremu na maila będą otrzymywały bieżące informacje w tym zakresie. Na stronie w widocznym miejscu zostanie również umieszczony harmonogram naborów, tak aby każda chętna osoba mogła się wcześniej przygotować do złożenia wniosku o przyznanie pomocy.
Istniejąca strona internetowa zostanie też poszerzona o nową funkcję „ARKUSZ POMYSŁÓW". Będzie to zakładka, dzięki której każda zainteresowana osoba będzie mogła zgłosić swój pomysł na wniosek bez wychodzenia z domu. Po otrzymaniu takiego zgłoszenia pracownik LGD przeanalizuje możliwości realizacji takiej operacji i przekaże ją Zarządowi. W przypadku gdy znajdą się możliwości oraz wolne środki na realizację takiego pomysłu LGD skontaktuje się z osobą zgłaszającą. Do tego czasu pomysł zgłoszony w przedmiotowy sposób będzie oczekiwał w „bazie pomysłów".

Przed planowanymi naborami zostaną przeprowadzone spotkania informacyjne, których celem będzie zapoznanie lokalnej społeczności z możliwościami otrzymania dofinansowania. Na spotkaniach zostaną również omówione wymagania formalne, jakie musi spełnić wniosek o przyznanie pomocy oraz sposób uzyskania punktów w ramach obowiązujących kryteriów wyboru operacji.
W godzinach pracy biura, każda zainteresowana osoba będzie mogła przyjść do biura w celu zgłoszenia swojego pomysłu na realizację operacji i przedyskutować go z pracownikiem biura.
„LGD Natura i Kultura ” zamierza kontynuować prowadzenie profilu na platformie Facebook, który również będzie zawierał aktualne informacje o bieżących wydarzeniach, nie tylko związanych z LGD, ale również z całym obszarem objętym LSR.

Działania planowane w ramach LGD w celu wzmocnienia partnerskiej współpracy członków we wdrażaniu LSR.

Zaangażowanie społeczności lokalnej w budowanie strategii rozwoju lokalnego jest ważnym procesem jej uspołeczniania, jednak nie jedynym. Społeczność lokalna powinna mieć możliwość prawdziwego udziału również w proces realizacji strategii, jako współdecydująca o kierunkach rozwoju, zmianach w dokumencie strategicznym oraz ocenie jego wdrażania. W związku z tym wypracowano metodykę uspołeczniania LSR „LGD Natura i Kultura ” na różnych poziomach jej wdrażania.
Relacje między członkami LGD na etapie wdrażania LSR były oparte na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji. Decyzje były podejmowane kolegialnie, stosowano przyjazne formy komunikacji (e-mail, rozmowy telefoniczne, kontakt bezpośredni), przeprowadzono też szeroką kampanię informacyjną mającą na celu zachęcanie członków do zgłaszania nowych pomysłów dot. funkcjonowania LGD oraz wdrażania LSR. Zmieniono również statut stowarzyszenia pod kątem jak największego pogłębiania wewnętrznego partnerstwa.
W celu monitorowania i oceny realizacji strategii organizowane będą warsztaty konsultacyjne, spotkania ekspertów, przeprowadzane będą konsultacje online oraz ankiety. Grupą docelową powyższych metod partycypacji jest cała społeczność lokalna „LGD Natura i Kultura” i do niej przede wszystkim będą skierowane zaproszenia poprzez informacje na stronie LGD oraz współpracujących instytucji publicznych. W celu łatwiejszego dotarcia do społeczności lokalnej będą kierowane imienne zaproszenia do:

- Członków LGD;
- Radnych JST będących członkami Stowarzyszenia;
- Przedsiębiorców;
- Przedstawicieli organizacji pozarządowych;
- Przedstawicieli innych znaczących instytucji działających na obszarze „LGD Natura i Kultura ”;
- Pracowników urzędów gmin oraz ośrodków pomocy społecznej, domów kultury itp.;

W celu włączenia partnerów we wdrażanie LSR prowadzony będzie proces informowania i konsultacji społecznych, m.in. poprzez:

- promowanie partnerskiego podejścia do rozwoju obszaru „LGD Natura i Kultura” poprzez wskazywanie na znaczenie RLKS dla zwiększenia konkurencyjności obszaru oraz dla poprawy jakości życia jego mieszkańców;
- upowszechnianie informacji dotyczących działalności LGD na stronie internetowej LGD: (https://www.naturaikultura.pl/);
- informowanie społeczności LGD o planowanych w ramach realizacji LSR naborach wniosków poprzez akcje promocyjne;
- informowanie o efektach tych projektów;
- spotkania, warsztaty o charakterze informacyjno-zapoznawczym, służące równocześnie budowaniu relacji;
- pozyskiwanie propozycji rozwiązań i pomysłów dotyczących zmian w LSR w trakcie akcji promocyjnych i szkoleń dla beneficjentów.

Co więcej, duże znaczenie na etapie wdrażania LSR będzie miał udział partnerów społeczno–gospodarczych w przygotowaniu i realizacji poszczególnych projektów. Będzie się to przejawiało m.in. poprzez ich udział w konsultacjach, warsztatach czy spotkaniach informacyjnych.

W rezultacie powyższych działań dojdzie do weryfikacji wariantów rozwoju obszaru oraz proponowanych w ramach LSR rozwiązań. Korzyści takiego procesu będą następujące:

- aktywne włączenie interesariuszy w prace nad dokumentacją i współdecydowanie o kształcie docelowych sposobów realizacji proponowanych rozwiązań na danym obszarze,
- uzyskanie opinii i wniosków od interesariuszy pozwalających na analizę problemów i podniesienie wartości merytorycznej LSR oraz realizowanych w ramach niej projektów,
- wyższy stopień akceptacji społecznej.

Pomimo bardzo dobrych relacji z członkami, „LGD Natura i Kultura" w dalszym ciągu planuje ich pogłębienie i wzmocnienie.
Wymaga to podejścia wieloaspektowego oraz zrozumienia potrzeb i oczekiwań różnych grup w organizacji. W celu jeszcze większego wzmocnienia przepływu informacji w organizacji zostanie stworzona kultura otwartej komunikacji:

- poprzez wykorzystanie różnych kanałów komunikacji: takich jak spotkania, e-mail, wiadomości tekstowe, komunikatory internetowe, strony internetowe, wewnętrzne fora dyskusyjne, szkolenia z komunikacji dla pracowników i członków;
- system feedbacku: zostanie zapewniona regularna informacja zwrotna w celu zapewnienia, że wszyscy zainteresowani wiedzą, jakie są ich cele i jakie są postępy w ich realizacji;
- regularne spotkania pracowników oraz Zarządu i Rady LGD aby omawiać postępy, problemy i cele organizacji;
- dostosowanie stylu i języka komunikacji do różnych grup interesów, uwzględniając ich wiedzę, umiejętności i doświadczenia.

Ponadto LGD planuje powstanie tematycznych zespołów doradczych.
Zadaniem takich zespołów byłaby wymiana poglądów między członkami Stowarzyszenia oraz poszukiwania wśród członków Stowarzyszenia inicjatyw oddolnych. Zgodnie z zapisami statutu organem uprawnionym do powoływania takich zespołów byłoby Walne Zebranie. Każdy z członków LGD będzie miał prawo do uczestniczenia w pracach nieograniczonej liczby zespołów doradczych. Tematycznym zespołom doradczym przysługuje prawo składania Walnemu Zebraniu lub Zarządowi wniosków, rekomendacji, sugestii i opinii o wszystkich bieżących sprawach Stowarzyszenia, opiniowania wniosków Zarządu oraz prawo do zalecania Zarządowi i inicjowania określonych działań.
Planuje się powstanie następujących zespołów doradczych:

- ds. bezpieczeństwa mieszkańców i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu;
- ds. edukacji i rozwoju zasobów ludzkich, kultury i zachowania dziedzictwa kulturowego;
- ds. rozwoju infrastruktury publicznej;
- ds. rozwoju przedsiębiorczości;
- ds. rozwoju rolnictwa;
- ds. społeczeństwa informacyjnego i obywatelskiego;
- ds. rozwoju turystyki zrównoważonej;
- ds. aktywizacji i integracji ludzi młodych;
- ds. aktywizacji i integracji seniorów;
- ds. aktywizacji i integracji kobiet;
- ds. aktywizacji i integracji osób z niepełnosprawnościami;
- ds. włączenia społecznego osób w niekorzystnej sytuacji;
- ds. zielono-błękitnej gospodarki;
- ds. gospodarki cyrkularnej;
- ds. projektów realizowanych w partnerstwie.

Działania planowane w celu rozwinięcia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD, zwiększenia zainteresowania, a docelowo realizacją projektów partnerskich.

W okresie programowania 2023-2027 rozróżniamy: Operacje w partnerstwie –realizowane przez partnerów z obszaru jednej LSR oraz Projekty partnerskie realizowane przez partnerów z obszaru różnych LSR. W PS WPR zmieniła się rola samej LGD. Teraz LGD wybiera i wspiera operacje w partnerstwie i projekty partnerskie realizowane przez inne podmioty. LGD nie będzie mogła realizować ani operacji w partnerstwie ani projektów partnerskich, tak jak to miało miejsce w przypadku realizacji poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania" objętego PROW 2014-2020.
Operacje w partnerstwie będą realizowane w ramach przedsięwzięcia 2.5 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD Natura i Kultura
Projekty partnerskie dotyczą *Przedsięwzięć 2.4 projekty partnerskie - wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki weekendowej i promocji produktów lokalnych* oraz *P. 1.5 Srebrna gospodarka*

Zadaniem LGD jest wspieranie współpracy z innymi podmiotami, w tym celu planowane jest organizowanie spotkań informacyjnych przed naborami wniosków. Przedmiotowe spotkania będą miały za zadanie informowanie potencjalnych beneficjentów o możliwości realizacji operacji w partnerstwie. Zostaną również omówione podstawowe zagadnienie formalno-prawne związane z realizacją takich projektów. Spotkania takie dadzą też szanse podmiotom na wzajemne poznanie i zawiązanie ewentualnej współpracy.
W ramach wzmacniania współpracy partnerskiej na stronie internetowej LGD zostanie utworzona zakładka wspomagająca kojarzenie partnerów o nazwie „MÓJ PARTNER", gdzie podmioty chętne do realizacji operacji w partnerstwie będą mogły dodać ogłoszenie, że szukają partnera. Ogłoszenie takie będzie zawierało dane kontaktowe oraz zwięzły opis założeń operacji, dla której poszukiwany jest partner. W przypadku odpowiedzi na ogłoszenie, LGD zorganizuje spotkanie partnerów, na którym zostaną omówione zasady realizacji projektów partnerskich, a przedstawiciele chętnych podmiotów będą mieli okazje się poznać i omówić szczegóły działania,
W celu jeszcze większego zwiększenia zainteresowania wśród mieszkańców projektami realizowanymi w partnerstwie, „LGD Natura i Kultura" planuje organizować szkolenia dla osób zainteresowanych złożeniem wniosku. Szkolenie będzie miało charakter otwarty a informacja o nim będzie zamieszczona na stronie internetowej, FB oraz w siedzibie LGD, a także na tablicach ogłoszeniowych partnerskich gmin. LGD będzie również zwracać się do przynależnych gmin z prośbą, aby również tę informację samorządy umieszczały na swoich stronach internetowych.
Ponadto planowane jest powołanie tematycznego zespołu doradczego mającego za zadanie wspieranie chętnych podmiotów do realizacji operacji w partnerstwie na każdym jej etapie. Zadaniem tego zespołu będzie dodatkowo szerzenie wiedzy o możliwościach i zaletach, jakie daje ten właśnie rodzaj operacji.

Rozdział IV - Analiza potrzeb i potencjału LSR

IV .1 Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR

Przestrzeganie równości szans

Cała strategia będzie **realizowana z poszanowaniem zasad horyzontalnych UE, w tym zapewnieniem równości, włączenia społecznego i niedyskryminacji, zgodnie z art. 9 rozporządzenia 2021/1060. W projektach związanych z zatrudnieniem rozważane jest wprowadzenie wymogu zapewnienia niedyskryminujących warunków zatrudniania i współpracy. Inwestycje w infrastrukturę uwzględniać będą wymogi uniwersalnego projektowania i mechanizmu racjonalnych usprawnień. Premiowane będą projekty, w których zaplanowane będzie opracowanie innowacyjnych rozwiązań przyczyniających się do zwiększenia równości, włączenia społecznego, niedyskryminacji, w tym promujące zaangażowanie kobiet, w szczególności młodych. Zapisy dokumentów programowych będą niedyskryminacyjne, przejrzyste, gwarantując równouprawnienie płci i realizację postanowień Karty praw podstawowych UE.** W dokumentach określających warunki realizacji projektów (m.in. kryteriach wyboru projektów) i procedurach wskazane będą wymogi, dotyczące przestrzegania zasad horyzontalnych. Dzięki temu wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie LSR będą zapobiegać wszelkiej dyskryminacji na każdym etapie realizacji LSR: podczas jej przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości. Umożliwi to też wybór do dofinansowania przedsięwzięć zgodnych z zasadami horyzontalnymi oraz przestrzeganie tych zasad przez beneficjentów na każdym etapie wdrażania projektów, gwarantując spełnienie wymogów dotyczących równości szans, niedyskryminacji i dostępności usług lub infrastruktury.

Atrakcyjność turystyczna

Obszar LGD nie jest typowym obszarem turystycznym, jednak posiada spory potencjał do rozwoju w tym kierunku. Są to tereny chronione Natura 2000, występują też na nim szlaki rowerowe. Z uwagi na bliskość Warszawy, są to tereny atrakcyjne turystycznie i rozwija się tzw. turystyka jednodniowa.

Mieszkańcy obszaru gmin Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura" widzą potrzebę dofinansowania infrastruktury lokalnej, ze szczególnym naciskiem na infrastrukturę drogową oraz sportową i rekreacyjną. Wysoko w rankingu dostrzeganych przez mieszkańców potrzeb plasuje się wsparcie działań wynikających z inicjatyw mieszkańców. Region LGD jest położony w pobliżu dużego miasta (Warszawa). Odległość jest na tyle bliska, że na tym obszarze słabo rozwija się agroturystyka.

Liczba gospodarstw agroturystycznych w podziale na wszystkie gminy członkowskie:

GMINA	LICZBA GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH	NAZWA
Celestynów	1	Gospodarstwo Agroturystyczne Stajnia Grand
Karczew	0	BRAK
Kołbiel	0	BRAK
Osieck	0	BRAK
Sobienie-Jeziory	2	Agroturystyka „Kozie Rogi", Agroturystyka Aleksandra Węgiełek
Wiązowna	4	"Dworek u Gajowego", Gospodarstwo agroturystyczne "Hotelik Nad Stawem", Usługi agroturystyczne "Raj" Jolanta Jedlak, Gospodarstwo agroturystyczne "ANKA RANCHO" Anna Gnass

Źródło: opracowanie własne

Równie słabo rozwinięta jest baza noclegowa. W Celestynowie znajduje się jedno gospodarstwo agroturystyczne, z kolei Kołbieli nie ma żadnego podmiotu gospodarczego oferującego miejsca noclegowe osobom przyjezdnym. Najbardziej rozwinięta zaś jest baza noclegowa w Wiązownie,

Liczba obiektów noclegowych w podziale na wszystkie gminy członkowskie:

GMINA	LICZBA OBJEKTÓW ŚWIADCZĄCYCH USŁUGI NOCLEGOWE	NAZWA
Celestynów	1	Gospodarstwo Agroturystyczne Stajnia Grand
Karczew	3	Restauracja-hotel Lipowy Gościniec, Uroczysko Rybaczówka, Dworek na Wodoktach
Kołbiel	0	BRAK
Osieck	1	Hotel pod Sosnami
Sobienie-Jeziory	1	Hotel Sobienie Królewskie
Wiązowna	7	Witold Borowik Ostoja Latarnik, Hotel BRANT & RESTAURACJA, Hotel WIKTORIA, Hotel MELA VERDE, Hotel i Restauracja "RELAKS", Dom Weselny Emów, Usługi noclegowe "AMPEX"

Źródło: opracowanie własne

Duży potencjał jest jednak widoczny w turystyce weekendowej lub jednodniowej. W regionie nie ma spektakularnych atrakcji turystycznych, ale nie to jest przeszkodą w budowaniu atrakcyjności obszaru LSR. Największym wyróżnikiem i korzyścią jest bliskość Warszawy i połączenie z miastem za pomocą ścieżek rowerowych. Ważne jest to, że mieszkańcy LGD są żywo zainteresowani promowaniem regionu i widzą w tym dużą wartość. Brak wybitnych atrakcji turystycznych nie będzie blokować przyjazdów do regionu LGD. Rozwój turystyki może być istotnym impulsem rozwoju społeczno-ekonomicznego obszaru LGD. Bogactwo dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru wpływa na możliwość rozwoju branży turystycznej regionu „Natura i Kultura". Podstawowym sposobem wykorzystania dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego będzie powiązanie ich ze strefą gospodarczą, co stanie się stymulatorem przedsiębiorczości mieszkańców oraz postaw innowacyjnych związanych z umiejętnością kreowania nowych usług i produktów. Rozwiązaniem może być stworzenie produktu turystycznego i marki obszaru. Turystyka powinna rozwijać się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, tzn. przynosić efekty ekonomiczne, nie niszczyć środowiska przyrodniczego i rozsądnie wykorzystywać walory antropogeniczne.
Zgodnie z danymi dostępnymi na stronie Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2020 roku liczba miejsc noclegowych w powiecie otwockim wynosiła 9 430, czyli 9,43 miejsca noclegowego na 1 000 mieszkańców. Z kolei liczba miejsc noclegowych dla wszystkich gmin z obszaru „LGD Natura i Kultura" wynosi 576, czyli na 1 000 mieszkańców przypada 0,576 miejsca noclegowego.
Biorąc pod uwagę fakt, iż średnie obłożenie dla miejsca noclegowego w Polsce wynosi około 30%, daje to 63 072 turystów rocznie (576 x 0,3 x 365).
W związku z powyższym, wskaźnik Schneidera (wskaźnik intensywności ruchu turystycznego, wyrażony liczbą turystów korzystających z noclegów, przypadającą na 100 mieszkańców stałych) wynosi: 103,2

T – liczba turystów (gości) – 63 072
L – Liczba stałych mieszkańców - 61 111
Ts = T x 100/L
Ts = 63 072 x 100/61 111 = 103,2

Wskaźnik ten dla województwa mazowieckiego oscylował w przedziale 80-99, biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, iż ruch turystyczny na trenie gmin „LGD Natura i Kultura" jest nieznacznie wyższy od średniej wojewódzkiej, co z kolei potwierdza tezę, iż obszar ten ma potencjał w zakresie dalszego rozwoju turystyki.

IV. 2 Określenie grup docelowych

Zdiagnozowanie grup docelowych, szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR nastąpiło na podstawie przeprowadzonych ankiet oraz odbytych konsultacji społecznych. Możemy je podzielić na dwie kategorie: wiekową (seniorzy oraz osoby młode) oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Młodzi i seniorzy

Wszystkie sześć gminna należących do Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura" łączy wysoki procent ludzi młodych (do 25 roku życia) w stosunku do pozostałych grup wiekowych. Wyjątkiem jest gmina Karczew, gdzie liczba seniorów (powyżej 60 roku życia) jest wyższa, niż liczba ludzi młodych. Poniże dane dotyczą stanu na 31 grudnia 2020 roku.

GMINA	LICZBA MIESZKAŃCÓW	LCZBA LUDZI MŁODYCH	LICZBA SENIORÓW
Celestynów	11 736	3 261 (27,78%)	2 874 (24,48%)
Karczew	15 986	4 111 (25,71%)	4 295 (26,86%)
Kołbiel	8 371	2 365 (28,25%)	1 993 (23,80%)
Osieck	3 651	1 084 (29,69%)	864 (23,66%)
Sobienie-Jeziory	6 294	1 714 (27,23%)	1 573 (24,60%)
Wiązowna	15 073	4 431 (29,39%)	3 229 (21,42%)

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Jak widać z powyższego zestawienia wynika, iż liczba seniorów na terenie całego LGD przekracza 20% populacji, a w przypadku gminy Karczew wynosi ona ponad 26%. To właśnie ta gmina posiada największy odsetek seniorów. W związku z dużą populacją seniorów wszystkie gminy posiadają dość bogatą ofertę skierowaną do tej grupy wiekowej, jednak potrzeby są o wiele większe. Równie istotnym jest zapewnienie bogatej oferty dla ludzi młodych. Pozwoli to w pewnym stopniu zatrzymać ich w miejscu zamieszkania i zapobiegnie odpływowi mieszkańców do większych miast z bogatszą ofertą kulturalno-rozrywkową. W związku z powyższym „LGD Natura i Kultura" zaplanowało szereg działań skierowanych do tych dwóch grup wiekowych, które zostaną szerzej opisane w dalszej części LSR. Poniżej krótki opis oferty dla młodych i seniorów w podziale na gminy.

Gmina Celestynów

Na terenie gminy Celestynów działa Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Celestynowie, który organizuje wiele zajęć dla lokalnej młodzieży. Wśród nich można znaleźć: kick-boxing, siatkówkę dla dziewcząt, koszykówkę dla chłopców, lekcje kultury i podstaw języka japońskiego. Prowadzona jest również Drużyna Siatkarska Mężczyzn oraz Drużyna Siatkarska Kobiet.

Z kolei dla seniorów liczne wycieczki i wykłady tematyczne organizuje Celestynowskie Koło Studenckie dla Seniorów. Koło to prowadzi też warsztaty np. z makramy, robienia stroików Bożonarodzeniowych czy też wianków Wielkanocnych. Organizuje także spotkania z kulturą, w ramach których odbywają się: spektakle, koncerty, spotkania autorskie. Organizowany jest też „Sportowy Dzień Seniora".

Gmina Karczew

W gminie Karczew prężnie działa Centrum Kultury i Sportu w Karczewie, które oferuje bogaty wachlarz zajęć dla ludzi młodych. Są wśród nich: zajęcia z ceramiki, gra na instrumentach (gitara pianino, perkusja), szachy, balet, taniec nowoczesny, joga zumba czy też zajęcia gimnastyczne „zdrowy kręgosłup".

Oferta dla seniorów zapewniana jest przez Klubu Seniora przy Centrum Kultury i Sportu w Karczewie (organizowane są wyjazdy oraz spotkania okolicznościowe), Towarzystwo Przyjaciół Karczewa (nie ma ograniczeń wiekowych,

jednak w jego skład wchodzą głównie seniorzy), Klub Grota (prowadzi specjalne sekcje dedykowane seniorom) czy też Teatr Seniora „Pasjonaci".

Gmina Kołbiel

Przy szkole w Kołbieli działa Kołbielska Drużyna Harcerska ŻYWIOŁY. Zajęcia sportowe dla młodzieży prowadzone są też przez Stowarzyszenie Klub Sportowy Sokół Kołbiel. Szeroką ofertę dla młodzieży posiada również miejscowa biblioteka, gdzie odbywają się cykliczne zajęcia pozalekcyjne – plastyczne i szachowe, zajęcia sensoryczne oraz warsztaty np.: wycinankarskie, tkackie, wikliniarskie.
W Kołbieli organizacją czasu wolnego seniorów zajmuje się Gminny Klub Seniora „Zawsze Młodzi" organizujący liczne zajęcia aktywizujące oraz bezpłatne warsztaty i spotkania.

Miasto i Gmina Osieck

W Osiecku odbywają się całoroczne zajęcia sportowe organizowane przez organizację pozarządową - Uczniowski Klub Sportowy GKS Osieck. Instytucją wspierającą seniorów na terenie Miasta i Gminy Osieck jest Klub Senior+ w Osiecku. Wsparciem w ramach Klubu Senior+ objętych jest 25 osób. W ramach zajęć prowadzone są profilaktyczne spotkania grupowe z dietetykiem, zajęcia ruchowe z fizjoterapeutą, zajęcia manualne. W ramach usług sportowo-rekreacyjnych organizowane są wycieczki rowerowe, zajęcia nordicwalking, wyjazdy na basen. Seniorzy uczestniczą w spotkaniach międzypokoleniowych, spotkaniach okolicznościowych (Dzień Seniora, Dzień Babci i Dziadka, Andrzejki, Wieczór Wigilijny, spotkanie Wielkanocne, zabawa karnawałowa, wieczory autorskie). Uczestniczą także w wyjazdach do kina, teatru oraz w różnych wycieczkach turystycznych.

Gmina Sobienie-Jeziory

W gminie Sobienie-Jeziory za zajęcia dla ludzi młodych odpowiedzialne są następujące instytucje:

- Gminna Biblioteka Publiczna w Sobieniach-Jeziorach, która organizuje liczne inicjatywy m.in.: interaktywne czytanie literatury dziecięcej, zajęcia plastyczne, zajęcia muzyczno-ruchowe, zajęcia wokalne, zajęcia taneczne;
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Sobieniach-Jeziorach organizuje zajęcia realizowane w ramach kół zainteresowań: j. angielskiego, ortograficzne, j. rosyjskiego, plastyczne, czytelnicze, chemiczne, taneczne, wokalne, gitarowe, teatralne, przyrodnicze, geograficzne, Szkolne Koło Sportowe, Szkolny Klub Sportowy „Mazowsze", Szkolne koło szachowe, Koło kodowanie i programowanie, Koło „Bądź jak detektyw Pozytywka", „Z matematyką za pan brat", zajęcia wyrównawcze, terapia pedagogiczna, zajęcia rewalidacyjne, zajęcia logopedyczne;
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Batalionów Chłopskich w Siedzowie organizuje zajęcia realizowane w ramach kół zainteresowań: muzyczne, teatralne, plastyczne, biologiczno-chemiczne, historyczne, geograficzne, fizyczne, informatyczne, rozwijające zainteresowania matematyczne, polonistyczne i językowe, zajęcia wyrównawcze, SKS, gimnastyka korekcyjno-kompensacyjna, terapia pedagogiczna, zajęcia rewalidacyjne, zajęcia logopedyczne, zajęcia sportowe „SKS Mazowsze";
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Warszawicach organizuje zajęcia realizowane w ramach kół zainteresowań: muzyczne (chór szkolny), plastyczne, fizyczne, chemiczne, matematyczne, lingwistyczne, sportowe, zajęcia wyrównawcze, zajęcia logopedyczne, zajęcia specjalistyczne, np. rewalidacyjne, gimnastyka korekcyjna, rytmika, zajęcia rozwijające zdolności i umiejętności ucznia;
- Klub Sportowy Wisła Dziecinów organizuje regularne treningi piłkarskie w 5 grupach wiekowych dwa razy w tygodniu po 1,5 godziny;
- Klub Sportowy Sobienie-Jeziory organizuje zajęcia treningowe w dwóch grupach wiekowych (roczniki 2009-2013 i 2014-2015) dwa razy w tygodniu.
- Z kolei dla seniorów organizowane są spotkania kółek różańcowych i Bractwa Świętej Barbary.
- Gminna Biblioteka Publiczna w Sobieniach-Jeziorach organizuje zajęcia dla osób 50+ i są wśród nich: Koło Rękodzieła Ludowego, Koło Plastyczne. Organizowany jest też corocznie „Dzień Seniora".

Gmina Wiązowna

Na terenie gminy Wiązowna działają trzy uczniowskie kluby sportowe: „Smoki", „Wiąz" oraz „Zakręt". Również szkoły podstawowe w Gliniance, Wiązownej Zakręcie dysponują szeroką ofertą zajęć dodatkowych dla dzieci i młodzieży.

GOK Wiązowna prowadzi zajęcia takie jak: taniec, joga, harcerstwo, szydełkowanie, ceramika, malarstwo, śpiew. Z kolei Młodzieżowe Centrum Kompetencji prowadzi zajęcia, których celem jest rozwój umiejętności społecznych młodych osób, planowanie rozwoju osobistego, poznawanie mocnych stron oraz rozwijanie swoich hobby i umiejętności dokonywania wyborów, rozpoznawania i zaspakajania potrzeb.

Klub Młodzieżowy natomiast oferuje zajęcia: rozwijające zainteresowania, sportowe, kulturalne, plastyczne, informatyczne, a także działania profilaktyczne, środowiskowe i edukacyjne.

W ramach wsparcia seniorów działa Rada Seniorów Gminy Wiązowna, Klub Senior + oraz Dzienny Dom „Senior +" w Woli Karczewskiej, Stowarzyszenie „Bądźmy Razem". W gminie działa również Wiązowska Akademia Seniora.

<u>Osoby w niekorzystnej sytuacji</u>

Zdiagnozowane grupy w niekorzystnej sytuacji to: osoby niepełnosprawne, kobiety, rolnicy niskotowarowi oraz osoby poszukujące zatrudnienia. Dla wszystkich ze zdiagnozowanych grup w niekorzystnej sytuacji przewidziano dodatkowe punkty w kryteriach wyboru operacji.

Osoby niepełnosprawne

Niepełnosprawność w swej istocie jest zjawiskiem o komponentach medycznych i społecznych. Powodowana chorobami, urazami i różnego rodzaju dysfunkcjami ma przede wszystkim wymierne konsekwencje funkcjonalne i społeczne. Stanowi poważny problem społeczny na całym świecie, także dlatego, że możliwości medycyny naprawczej i nakłady finansowe, jakich wymaga, nie nadążają za rosnącymi statystykami niepełnosprawności. Tym samym zwalczanie następstw niepełnosprawności, zapewnienia osobom niepełnosprawnym odpowiedniej jakości życia i możliwości funkcjonowania w społeczeństwie w coraz większym stopniu spoczywa na formalnych i nieformalnych organizacjach. Do jednej z takich grup niewątpliwie można zaliczyć Lokalną Grupę Działania, która swoimi działaniami może wspierać środowisko osób niepełnosprawnych.

Niepełnosprawność jako problem społeczny ma swoją specyfikę, która sprawia, że działania na rzecz osób niepełnosprawnych wymagają współdziałania wielu struktur i instytucji oraz aktywności samych osób niepełnosprawnych. Muszą się tu zintegrować działania z zakresu rehabilitacji leczniczej, kształcenia i rehabilitacji zawodowej, nowoczesnej polityki i pomocy społecznej, odpowiedniego modelowania środowiska materialnego, a także kształtowania właściwych postaw społecznych oraz indywidualnych motywacji samych osób niepełnosprawnych.

W gminie Sobienie-Jeziory liczba osób niepełnosprawnych w 2022 r. wyniosła 99, w tym 99 osób otrzymało zasiłek pielęgnacyjny, 32 osoby świadczenie pielęgnacyjne, 5 osób zasiłek stały, 4 osoby dożywianie dzieci w szkole, a 7 osób zasiłek celowy.

W gminie Karczew liczba osób niepełnosprawnych w 2022 r. wyniosła 278, w gminie Kołbiel zaś 2022 r. z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności skorzystało 18 osób, otrzymywały one pomoc w postaci: zasiłków stałych, zasiłków celowych i zasiłku okresowego. Świadczono specjalistyczne usługi opiekuńcze dla dziecka niepełnosprawnego. Z pomocy w formie zasiłku pielęgnacyjnego skorzystało 129 osób.

W gminie Osieck w 2022 r. było ok. 88 osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne korzystają z następujących programów: asystent osobisty osoby niepełnosprawnej, Korpus Wsparcia Seniorów, Opieka Wytchnieniowa. Część osób z tej grupy korzysta także z usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W gminie Wiązowna w 2022 roku osoby z niepełnosprawnością skorzystały z następujących świadczeń:

- Rehabilitacja – 23 osoby;
- Psycholog dla dorosłych – 3 osoby;
- Warsztaty umiejętności opiekuńczo – wychowawczych - 2 osoby;
- Złota rączka – 6 osób;
- Klub Zdrowego Stylu Życia – 2 osoby;

- Usługi opiekuńcze – 6 osób;
- Klub Senior + - 6 osób;
- Dzienny Dom „Senior+" – 4 osoby;
- Środowiskowy Dom Samopomocy – 9 osób;
- Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej i Opieka Wytchnieniowa – 20 osób;
- Zasiłki stałe - 29 osób;
- Zasiłki ze świadczeń rodzinnych – 104 osoby.

W gminie Celestynów ilość osób niepełnosprawnych w 2022 r. wyniosła 178, w tym ilość osób korzystających z poszczególnych usług:

- Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej – 7 osób;
- Zasiłek stały – 30 osób;
- Składka zdrowotna – 39 osoby;
- Program żywnościowy (POPŻ) – 47 osoby niepełnosprawne;
- Pomoc psychologiczna – 42 osoby;
- Pomoc socjalna – 32 osoby.

Rolnicy niskotowarowi

Rolnik niskotowarowy został zdefiniowany jako rolnik posiadający „małe gospodarstwo", z kolei to zostało zdefiniowane jako takie gospodarstwo, którego powierzchnia nie przekracza 10 ha. Takich gospodarstw na terenie LGD znajduje się 2 838 i stanowią 92 % wszystkich gospodarstw (stan na grudzień 2020 roku). Jest to odsetek większy niż ten wskazywany dla całego województwa mazowieckiego (73%). Najwięcej takich gospodarstw znajduje się w Gminie Kołbiel oraz Gminie Wiązowna (po 93%). Jak widać jest to dość liczna grupa, która wymaga wsparcia. Są to osoby prowadzące działalność rolniczą na niewielką skalę, a niewielka powierzchnia gospodarstw będących w ich posiadaniu wyklucza ich z otrzymania większego wsparcia dedykowanego rolnikom przez Unię Europejską w ramach innych działań.

Nazwa	Gospodarstwa rolne ogółem					
	ogółem	do 1 ha włącznie	1 - 5 ha	5 - 10 ha	do 10 h łącznie	do 10 h jako % ogółem
	2020	2020	2020	2020	2020	2020
	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
POLSKA	1 317 400	25 267	660 343	288 969	974 579	74%
MAZOWIECKIE	204 747	3 101	89 937	56 003	149 041	73%
Powiat otwocki	3 240	79	1 962	918	2 959	91%
Celestynów	199	3	130	51	184	92%
Karczew	431	10	274	100	384	89%
Kołbiel	784	13	433	286	732	93%
Osieck	326	0	162	114	276	85%
Sobienie-Jeziory	858	27	543	223	793	92%
Wiązowna	503	18	327	124	469	93%
razem obszar LSR	3 101	71	1 869	898	2 838	92%

Źródło: Powszechny spis rolny

Na podstawie powyższych danych należy stwierdzić, iż rolnicy niskotowarowi stanowią jedną z grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji.
W kryteriach wyboru operacji zostaną uwzględnione dodatkowe punkty dla przedstawicieli tej właśnie grupy.

Osoby poszukujące zatrudnienia

Dobra sytuacja demograficzna plus dodatni wskaźnik salda migracji w ruchu wewnętrznym i zewnętrznym z korzyścią przekładają się na rynek pracy. Liczba pracujących w gospodarce na obszarze funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania wzrosła w okresie 2015-2020 o 13%. Identyczny wskaźnik wzrostu zanotowało całe województwo mazowieckie. W przypadku niektórych gmin liczba pracujących wzrosła znacznie powyżej średniej wojewódzkiej (gminy Kołbiel, Celestynów i Wiązowna). W jednym przypadku liczba pracujących spadła (Sobienie-Jeziory).

Pracujący w gminach ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020
MAZOWIECKIE	1 511 149	1 584 264	1 641 680	1 671 700	1 715 434	1 700 342
Celestynów	1 755	1 980	2 296	2 328	2 426	2 201
Karczew	4 231	4 386	4 445	3 547	3 653	4 603
Kołbiel	1 673	1 820	1 986	2 314	2 473	2 683
Osieck	372	394	382	373	417	431
Sobienie-Jeziory	436	461	484	501	473	418
Wiązowna	4 723	5 337	5 388	5 963	5 417	5 546

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (brak danych GUS za 2021 rok)

Dobra sytuacja gospodarcza powoduje szybki spadek rejestrowanego bezrobocia. Na obszarze LGD liczba bezrobotnych spadła o 38% (w całym województwie 40%). Łącznie liczba osób bez pracy zmniejszyła się o 692 osoby w skali 6 ostatnich lat. Najszybciej osób bez pracy ubywało w Gminie Karczew. Relatywnie najmniej zarejestrowanego bezrobocia, w stosunku do wszystkich mieszkańców (iloraz liczby bezrobotnych do liczby mieszkańców), jest w Kołbieli i Sobieniach–Jeziorach (po 1,2%), a najwięcej w Celestynowie i Karczewie (odpowiednio 1,7%, 1,5%)

Bezrobotni zarejestrowani

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
MAZOWIECKIE	216 527	188 910	154 068	13 6545	123 208	146375	129 248
Celestynów	321	262	216	182	158	220	200
Karczew	420	349	333	288	238	322	231
Kołbiel	163	149	113	86	84	113	101
Osieck	88	71	73	59	66	69	51
Sobienie-Jeziory	124	123	114	84	77	97	75
Wiązowna	296	257	202	184	164	227	183

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych (brak danych GUS za 2021 rok)

Kobiety

Kobiety wchodzące i powracające na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem i wychowaniem dziecka to grupa kobiet, które odbyły urlop macierzyński lub wychowawczy i planują powrót na rynek pracy posiadając dziecko do lat 7, jednak nie mają zatrudnienia. Grupa składa się z kobiet, które bądź zrezygnowały z pracy zawodowej ze względu na poród i opiekę nad małym dzieckiem, bądź zdecydowały się na urlop wychowawczy. W grupie tej znajdują się również kobiety, które dopiero wchodzą na rynek pracy po urodzeniu i wychowaniu dzieci. Okres pozostawania bez pracy jest dla osób z tej grupy istotną luką w życiu zawodowym i edukacyjnym. Niestety LGD nie posiada danych dotyczących wielkości grupy. Badając potrzeby tej grupy LGD przeprowadziło krótkie wywiady indywidualne i wywiad grupowy. Badanie ściśle wiązało się z sytuacją osób badanych – przedstawicielki tej grupy chętnie wzięły w nim udział, ponieważ wiązało się ono bezpośrednio z sytuacją wychowywania dzieci. Do grupy tej dotarto „metodą śnieżnej kuli" (jedna badana osoba wskazała następną osobę z tej grupy). Z danych statystycznych GUS na rok 2020 wynika z kolei, że liczba kobiet na terenie „LGD Natura i Kultura" jest porównywalna do ilości

mężczyzn, z niewielką przewagą na korzyść kobiet. Stosunek kobiet do mężczyzn wynosi 51% do 49%. Z powyższego wynika, iż jest to duża grupa, która ze względu na swoją „rolę" w społeczeństwie potrzebuje wsparcia.

GMINA	KOBIETY	UDZIAŁ %	MĘŻCZYŹNI	UDZIAŁ %
Celestynów	6 032	51%	5 704	49%
Karczew	8 296	52%	7 690	48%
Kołbiel	4 280	51%	4 091	49%
Osieck	1 872	51%	1 779	49%
Sobienie-Jeziory	3 162	50%	3 132	50%
Wiązowna	7 693	51%	7 380	49%
RAZEM	31 335	51%	29 776	49%

IV.3 Analiza możliwości wsparcia przez LGD lokalnych i ponadlokalnych inicjatyw

W nowym okresie programowania „LGD Natura i Kultura" planuje w dalszym ciągu współfinansować różnego rodzaju wydarzenia, szkolenia oraz kursy, tak jak to miało miejsce dotychczas, a co szczegółowo zostało opisane w rozdziale I. Dofinansowane wydarzenia i imprezy w sposób bezpośredni wpływały na tworzenie więzi międzyludzkich na obszarze objętym lokalną strategią rozwoju, a także pogłębiały tworzenie więzi partnerskich ze współorganizatorami.
Ponadto „LGD Natura i Kultura" przewiduje wykorzystanie wsparcia finansowego z następujących programów regionalnych, które nie wdrażają instrumentu RLKS:

- **NOWEFIO** - rządowy Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2021-2030 jest kontynuacją programów rządowych skierowanych do sektora organizacji pozarządowych. Podstawowym celem programu jest promocja działalności społecznej, aktywizacja i formowanie postaw obywatelskich. Instytucją odpowiedzialną za program jest Narodowy Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego. Celem głównym Rządowego Programu NOWEFIO jest zwiększenie zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne przez poprawę samoorganizacji społecznej, wzrost znaczenia sektora obywatelskiego w życiu publicznym oraz wzmocnienie instytucjonalne sektora obywatelskiego w Polsce (zgodny z celem C.2 LSR).

- **PROO** - Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich - to pierwszy w historii program bezpośredniego wsparcia rozwoju polskich organizacji obywatelskich. Dotacje w ramach programu będą przydzielane na rozwój instytucjonalny organizacji oraz realizację ich celów statutowych, w tym: pokrycie wydatków wynikających z nagłych potrzeb organizacji powstałych w wyniku wystąpienia nieprzewidzianych sytuacji i zdarzeń mogących mieć istotny wpływ na skuteczność działania organizacji i realizacji jej celów statutowych – POMOC DORAŹNA, pokrycie kosztów uczestnictwa przedstawicieli organizacji w wydarzeniach z życia publicznego o charakterze ogólnopolskim, ponadregionalnym, a także międzynarodowym, istotnych zarówno z punktu widzenia sektora pozarządowego lub związanych z branżą, w której działa dana organizacja – ŻYCIE PUBLICZNE oraz pokrycie kosztów związanych z członkostwem w podmiotach zrzeszających organizacje pozarządowe o charakterze międzynarodowym (między innym kosztów składek członkowskich, kosztów uczestnictwa w gremiach, posiedzeniach i innych wydarzeniach wynikających z członkostwa w organizacji) istotnych zarówno z punktu widzenia sektora pozarządowego lub związanych z branżą, w której działa dana organizacja – CZŁONKOSTWO.
Instytucją odpowiedzialną za program jest Narodowy Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (zgodny z celem C.2 LSR).

- **Fundusze Europejskie** na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko - Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej – przewiduje dotacje na rozwój infrastruktury kultury (zabytkowej i niezabytkowej oraz na ochronę i podniesienie

atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego Instytucją odpowiedzialną jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (zgodny z celem C.2 LSR).

- **EFS - 2.1.1.** Budowa zaufania społecznego, rozwijanie postaw społecznych i obywatelskich, promowanie wartości rodzinnych - instytucją odpowiedzialną jest Zarząd Województwa Mazowieckiego.

- **FEM 2021-2027** - pośród dostępnych zakresów wsparcia znajdą się te finansowane ze środków EFS+ i EFRR. Cel szczegółowy (CS) wskazany w FEM 2021-2027, w ramach którego planuje się wsparcie dla LGD to zarówno EFS+ 8 mln EUR, jak i EFRR 15 mln EUR. Łącznie zaplanowano zatem 23 mln EUR na wszystkie LGD z województwa mazowieckiego. Dedykowane środki FEM 2021-2027 obejmować będą poniższe cele i priorytety programu: Priorytet VII – Fundusze Europejskie dla nowoczesnej i dostępnej edukacji na Mazowszu CS 4g (EFS+ - edukacja), Priorytet VIII – Fundusze Europejskie dla aktywnej integracji oraz rozwoju usług społecznych i zdrowotnych na Mazowszu CS 4h (EFS+ – włączenie społeczne), CS 4k (EFS+ – włączenie społeczne), CS 4l (EFS+ – włączenie społeczne), Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu CS 4vi (EFRR- kultura i turystyka). Szczególnie środki przeznaczone na realizację celów społecznych mogą stanowić uzupełnienie dotychczasowego strumienia finansowego.
W ramach Priorytetu V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu CS 4vi (Kultura i turystyka) Typ projektów Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej, planowana jest realizacja projektu pn.”Utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej w Gliniance gm. Wiązowna” polegającego na rozwoju infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności społecznej. Działania zostaną wykazane poprzez m.in. rozszerzenie oferty kulturalnej o nowe produkty lub usługi, wprowadzenie oferty on-line w celu zapewnienia stałego dostępu do zasobów kulturalnych w tym osobom z niepełnosprawnościami, dostosowanie budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, zastosowanie odnawialnych źródeł energii poprzez instalację OZE oraz zwiększenie powierzchni biologicznie czynnych. Dodatkowo podczas prac modernizacyjnych w budynku wykonane zostaną roboty związane z termomodernizacją obiektu, w tym montażem systemów OZE (pompa ciepła oraz instalacja fotowoltaiczna), jak również roboty polegające do zapewnieniu dostępności obiektu dla osób z niepełnosprawnościami. Zmiana układu pomieszczeń pozwoli na likwidację barier architektonicznych: utworzenie ciągów komunikacyjnych o odpowiednich szerokościach, budowę klatki schodowej wraz z windą oraz utworzenie utwardzonych, wolnych od progów i różnicy poziomów ciągów komunikacyjnych w ramach zagospodarowania terenu. Działania te umożliwią rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty, a także sposobów budowania relacji z odbiorcami.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

Jednym z podstawowych uzasadnień stosowania podejścia Leader we wsparciu rozwoju obszarów wiejskich są lepsze wyniki w stosunku do tych osiąganych przy zastosowaniu tradycyjnych, odgórnych podejść. Kluczem jest tu szeroko rozumiana oddolność, zarządzanie przez lokalną społeczność oraz duży nacisk na budowanie kapitału społecznego.

Oddolność to koncepcja, która odnosi się do podejścia opartego na lokalnych potrzebach, wiedzy i inicjatywach społeczności wiejskich. W kontekście projektów rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystanie oddolności może pomóc w zapewnieniu, że inicjatywy i programy są skuteczne, zgodne z potrzebami społeczności wiejskich i zwiększają ich zaangażowanie w procesie rozwoju.

Pomimo tego Leader nie może być traktowany jako konkurencja dla podejścia odgórnego realizowanego przez krajowe, regionalne i lokalne władze, ale jako narzędzie interakcji z nimi, mające na celu osiągnięcie lepszych wyników ogólnych. Dlatego bardzo ważne jest wykazanie zgodności z dokumentami strategicznymi i planistycznymi szczebla ponadlokalnego (powiatów) oraz z dokumentami wyższego szczebla –województwa i realizowane na obszarze całego kraju.

Kolejną istotną dodaną wartością wynikająca z zastosowania podejścia LEADER jest komplementarność, zarówno na poziomie celów, jak i przedsięwzięć. *Celu 1 LSR, czyli włączenia społecznego* - nie da się osiągnąć bez realizacji *Celu 2 Zielona gospodarka*. Trudno mówić o włączeniu społecznym bez jednoczesnego tworzenia miejsc pracy; lokalne tworzenie miejsc pracy zapobiega „wyciekom kapitału" z obszaru LSR. Tworzone miejsce pracy na obszarze jednocześnie może wpływać na tworzenie dodatkowych miejsc pracy np. w usługach, transporcie.

Skoncentrowanie na tworzeniu tzw. „zielonych miejsc pracy" poza tworzeniem etatów pomoże w przeciwdziałaniu niekorzystnym zmianom klimatycznym, degradacji środowiska naturalnego i wyludnieniu. Podsumowując dzięki zazielenieniu gospodarki możemy zapewnić wysokiej jakości zielone miejsca pracy, które pozwolą zwalczać bezrobocie, a jednocześnie przeciwdziałać zmianie klimatu i degradacji środowiska naturalnego.

V.1 Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi/ strategiami

Podejście Leader realizowane jest przez LGD, które przygotowują LSR. Lokalna Strategia Rozwoju to spójny zestaw operacji mających na celu osiągniecie lokalnych celów i potrzeb, który przyczynia się do osiągnięcia celów UE odnośnie inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostowi. Jednym z podstawowych elementów, na który należy zwrócić uwagę przygotowując LSR jest jej zintegrowany charakter.
Zintegrowany charakter LSR powinien pozwalać na wykorzystanie endogenicznego potencjału terytorium, jego zasobów i wiedzy. Powinien umożliwiać realizację interwencji ukierunkowanych na wyzwania rozwojowe, a jednocześnie precyzyjnie dostosować się do lokalnych uwarunkowań.
W przypadku województwa mazowieckiego, LSR będzie monofunduszowa, finansowana jedynie w ramach PS WPR na lata 2023-2027. W związku z powyższym podstawowym dokumentem, z którym LSR jest zgodna to Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, kolejno Strategia Rozwoju Kraju, Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+, Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014-2020+

C.1. Włączenie społeczne: **Zgodność z dokumentami na następujących poziomach**
Poziom krajowy:
Dokument: **Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027:** Cel C.2 LSR jest zgodny z celem szczegółowym CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności Oraz CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich
Dokument: **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju** Cel C.2 LSR jest zgodny z Wyzwaniem Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju: *Wyzwania dla Polski do 2030 r.* *Jak wynika z analizy, o możliwych scenariuszach rozwoju Polski zdecydują: demografia, nowe*

technologie, energetyka – jej zasoby i źródła wytwarzania, warunki środowiskowe, oraz układ sił w świecie – zależny nie tylko od dotychczasowego status quo, ale i od zmienności wskazanych czynników (….)

Dokument : „Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030"

Cel 1 LSR jest zgodny z całym dokumentem.

Dodatkowo LGD może ubiegać się o środki np. w ramach Priorytetu 4 Wsparcie rozwoju edukacji obywatelskiej i zachowania dziedzictwa w środowiskach lokalnych.

Dotacje są udzielane lokalnym partnerstwom z udziałem uniwersytetów ludowych, zainteresowanym tworzeniem i rozwojem oferty w zakresie edukacji obywatelskiej.

Poziom regionalny

Dokument: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ (Załącznik do uchwały nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24.05.2022 r.)

Cel C 2 LSR jest zgodny z następującymi elementami diagnozy

„Struktura osadnicza województwa podlega ciągłym przeobrażeniom, m.in. z powodu zachodzących procesów suburbanizacji, widocznych zwłaszcza w miejskim obszarze funkcjonalnym Warszawy, a także wokół ośrodków subregionalnych. Na skutek migracji następuje rozwój zewnętrznych dzielnic miast, a także chaotyczne rozprzestrzenianie się zabudowy na obszary podmiejskie (głównie o charakterze wiejskim). Suburbanizacja w takiej postaci (eksurbanizacja) prowadzi do dezintegracji struktury przestrzennej, charakteryzującej się brakiem spójności i ciągłości zabudowy, co powoduje wzrost kosztów jej obsługi (zapewnienie odpowiedniej infrastruktury i usług)" (str. 13)

Oraz

„Nasila się proces starzenia się ludności województwa, o czym świadczy wzrost odsetka ludności w wieku 65 lat i więcej przy jednoczesnym obniżaniu się odsetka osób w wieku 0-14 lat, jak też wzrost wartości mediany wieku. Spadek zasobów pracy i ich starzenie się jest konsekwencją rosnącego odsetka osób starszych w populacji, niskiego wskaźnika urodzeń, wydłużania się przeciętnego trwania życia, a także wczesnej dezaktywacji zawodowej osób starszych. Zjawisko to może przyczynić się do spowolnienia wzrostu gospodarczego województwa. Dzietność ograniczają późne macierzyństwo, mała liczba dzieci lub bezdzietność z wyboru, styl życia nastawiony na samorealizację i karierę zawodową, w połączeniu z trudną sytuacją ekonomiczną, zawodową i mieszkaniową ludzi młodych. Niska dzietność oznacza brak zastępowalności pokoleń w przyszłości."

Poziom ponad lokalny

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014-2020+

Cel 1LSR jest zgodny z Celem 1 ZIT Cel 1. Zwiększenie dostępności usług publicznych.

Wzrost zapotrzebowania mieszkańców na usługi publiczne pociąga za sobą konieczność podjęcia działań na rzecz zapewnienia wysokiej jakości, nowoczesnych i efektywnie zarządzanych usług, które będą wyróżnikiem metropolii, nie tylko w skali kraju, ale i Europy.

Cel z LSR: C.2. Zielona gospodarka

Zgodność z dokumentami na następujących poziomach

Poziom krajowy:

Dokument:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027:

Cel C.2LSR jest zgodny z celem szczegółowym CS 8.P 9. - *Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów*, który dotyczy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poprzez tworzenie sprzyjających warunków do

dywersyfikacji gospodarki, w tym biogospodarki, oraz tworzenia i utrzymania miejsc pracy na obszarach wiejskich
Dokument: **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju** Cel C.2LSR jest zgodny z Celem 8 - *Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych*, gdzie wskazano m in. Wspieranie tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich.
Poziom regionalny
Dokument: Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ (Strategia rozwoju województwa, przyjęta uchwałą 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego dnia 24.05.2022 r.) Cel C 2LSR jest zgodny z następującymi elementami diagnozy: Potencjał przyrodniczy i kulturowy województwa umożliwia tworzenie oraz rozwój regionalnych i lokalnych marek i produktów turystycznych. Funkcjonujące w województwie sieciowe produkty turystyczne stanowią ważny czynnik rozwoju turystyki, a wyzwaniem w tym zakresie pozostaje ich odpowiednia promocja, tworzenie nowych produktów, a także współpraca i wzmacnianie potencjału podmiotów działających w obszarze turystyki. Niewystarczająca w stosunku do liczby turystów baza noclegowa wymaga rozwoju. Region Mazowiecki regionalny liczy niewielkie zasoby obiektów noclegowych, co powiązane jest ze zróżnicowanym rozwojem gospodarczym ośrodków osadniczych w regionie Warszawskim stołecznym, pomimo lepiej rozwiniętej bazy noclegowej.
Poziom ponadlokalny
(Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014-2020+ Cel 1 LSR jest zgodny z *Kierunkiem działań 3.2. Środowisko przyrodnicze i kulturowe (w ramach celu 3 ZIT)* W ramach dążenia do budowy gospodarki niskoemisyjnej przyjaznej środowisku i efektywnego korzystania z istniejących zasobów energii przewiduje się działania zwiększające efektywność energetyczną głównie w sektorach transportu publicznego, ciepłownictwa i budownictwa. Dziedzictwo kulturowe jest zasobem, który należy chronić i wzmacniać dla osiągania celów rozwoju Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego, w tym wzrostu jego atrakcyjności i konkurencyjności. W ramach kierunku przewiduje się realizację na obszarze projektów z zakresu ochrony obiektów zabytkowych i poprawy dostępności do zasobów kultury. Przyczyni się to do wzmocnienia potencjału turystycznego obszaru.

V.2 Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

Integrowanie różnych sektorów jest podstawą podejścia LEADER, jednym z jego głównych założeń. Integracja różnych sektorów pomaga tworzyć zwiększoną wartość dodaną w przeciwieństwie do tradycyjnego modelu, gdzie projekty realizowane są oddzielnie wewnątrz pojedynczego sektora. Integracja sektorów w przypadku LSR Natura i Kultura jest wdrażana zarówno na etapie planowania, tworzenia LSR gdzie zaangażowano w tworzenie strategii partnerów z różnych sektorów, ze wszystkich gmin objętych LSR, jak i przy realizacji LSR, gdzie w pełni zapewniono następujące sposoby integracji na różnych poziomach: **Integracja sektorów oraz partnerów:**

Poziom organizacyjny: LGD jest partnerstwem trójsektorowym, w którym występują partnerzy z sektorów publicznego, społecznego i gospodarczego oraz zapewnione jest, aby na poziomie podejmowania decyzji wszystkie sektory miały swoją reprezentację.

Poziom wdrożeniowy: zakładane przedsięwzięcia są dedykowane dla wszystkich sektorów, dodatkowo przewidziane jest stworzenie kryteriów wyboru, w których punktowana będzie integracja różnych sektorów. Również promowane będą projekty partnerskie łączące różne sektory.

Integracja zasobów:
Preferowane będą rozwiązania wykorzystujące lokalne zasoby w sposób innowacyjny (odniesienie do innowacji produktowych), lokalny potencjał w szczególności środowiska naturalnego. Zaproponowane rozwiązania innowacyjne wiążą się z szerokim wykorzystaniem wszystkich zasobów, tj. ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i finansowych, produktów lokalnych, wybitnych postaci, związanych z danym obszarem poprzez miejsce urodzenia, pobytu czy aktywności zawodowej o skali krajowej i międzynarodowej. Możliwość celowego planowania przedsięwzięć gospodarczych w oparciu o różnorodne wykorzystanie zasobów przyczyni się do poprawy stanu niedostatecznej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej, poszerzenia dostępnego na miejscu wachlarza usług dzięki wspieraniu i rozwijaniu lokalnej przedsiębiorczości, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprawę infrastruktury społecznej.

Integracja branż
Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru: zakwaterowanie i usługi gastronomiczne, kultura, rekreacja i rozrywka; działania realizowane w ramach aktywizacji pozwalające na integracje branż, np. spotkania branżowe nastawione na budowanie wspólnej marki oraz więzi międzysektorowych, konferencje, szkolenia, warsztaty, spotkania, akcje społeczne, wyjazd studyjny, targi itp.

Formy wsparcia
W ramach komponentu wdrażania LSR będą realizowane zarówno operacje zaplanowane i realizowane indywidualnie w ramach wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD, jak i projekty grantowe, które zgodnie z art. 14 ust.5 ustawy o RLKS, której beneficjent będący LGD udziela innym podmiotom zwanym „grantobiorcami", grantów na realizację zadań, służących osiągnięciu celu operacji. Projekty grantowe ze względu na formę dotacji, którą LGD zaplanowało na poziomie 100% stanowią kluczową rolę w aktywizowaniu organizacji społecznych, działających na obszarach wiejskich, nieposiadających dużych zasobów finansowych, do realizowania działań oddolnych, służących integracji i budowaniu spójności społeczeństwa obywatelskiego. Dodatkowo zgodnie z zapisami PS WPR w ramach projektów grantowych zostaną przygotowane koncepcje Smart Villages (Inteligentne Wsie).
Powyższe koncepcje będą obejmowały następujące elementy:
- oddziaływania zrealizowanego projektu na rozwój miejscowości,
- zastosowania komponentów cyfrowych,
- określenia dalszego funkcjonowania projektu, w tym dodatkowe źródła finansowania,
- kompleksowości i dojrzałości proponowanych rozwiązań,
- innowacyjności,
- wskazania wymiaru ekonomicznego projektu.

Będą przygotowane jako oddolne koncepcje z maksymalnym zaangażowaniem społeczności danej miejscowości lub grupy miejscowości.
Oddolność to koncepcja, która odnosi się do podejścia opartego na lokalnych potrzebach, wiedzy i inicjatywach społeczności wiejskich. W kontekście projektów rozwoju obszarów wiejskich, wykorzystanie oddolności może pomóc w zapewnieniu, że inicjatywy i programy są skuteczne, zgodne z potrzebami społeczności wiejskich i zwiększają ich zaangażowanie w procesie rozwoju.
Włączenie społeczności wiejskich do procesu planowania: w projekcie rozwoju obszarów wiejskich należy włączyć mieszkańców, rolników, przedstawicieli lokalnych organizacji społecznych i biznesowych do procesu planowania. Ich wiedza na temat lokalnych potrzeb i wyzwań może pomóc w ustaleniu priorytetów projektowych oraz w stworzeniu bardziej skutecznych programów.

Wykorzystanie lokalnych zasobów: Wykorzystanie lokalnych zasobów, takich jak tradycyjna wiedza i umiejętności, może pomóc w stworzeniu innowacyjnych rozwiązań, które są bardziej dostosowane do lokalnych potrzeb i wyzwań.

Wsparcie kierowane do przedsiębiorców będzie pomocą w ramach wyłączenia blokowego, o którym mowa w art. 19a rozporządzenia 651/2014 (GBER), zgodnie z którym:

1. Pomoc na koszty ponoszone przez MŚP uczestniczące w projektach RLKS, określanych nazwą LEADER w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, objętych rozporządzeniem (UE) nr 1303/2013 lub rozporządzeniem (UE) 2021/1060 oraz na projekty grupy operacyjnej EPI objęte art. 35 rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 jest zgodna z rynkiem wewnętrznym na podstawie art. 107 ust. 3 Traktatu i wyłączona z obowiązku zgłoszenia, o którym mowa w art. 108 ust. 3 Traktatu, jeżeli spełnione są warunki określone w niniejszym artykule i w rozdziale I.
2. W przypadku projektów RLKS i projektów grupy operacyjnej EPI za koszty kwalifikowalne uznaje się następujące koszty określone w art. 35 ust. 1 rozporządzenia (UE) nr 1303/2013 lub art. 34 ust. 1 rozporządzenia (UE) 2021/1060 w zależności od tego, które z nich ma zastosowanie:
    a. koszty wsparcia przygotowawczego, budowania potencjału, szkolenia i tworzenia sieci kontaktów w celu przygotowania i wdrożenia strategii RLKS lub projektu grupy operacyjnej EPI;
    b. wdrażanie zatwierdzonych operacji;
    c. przygotowanie i realizacja przedsięwzięć grupy w zakresie współpracy;
    d. koszty bieżące związane z zarządzaniem procesem wdrażania strategii RLKS lub projektu grupy operacyjnej EPI;
    e. animowanie społeczności EPI lub realizacji strategii RLKS w celu ułatwienia wymiany między zainteresowanymi podmiotami, aby zapewniać informacje i propagować strategię i projekty oraz aby wspierać potencjalnych beneficjentów, mając na uwadze opracowywanie operacji i przygotowywanie wniosków.
3. Intensywność pomocy nie może przekraczać maksymalnych stóp współfinansowania określonych w rozporządzeniach dotyczących poszczególnych funduszy wspierających RLKS i grupy operacyjne EPI.

Powyższe oznacza, że pomoc na koszty ponoszone przez MŚP (Małe i Średnie Przedsiębiorstwa) uczestniczące w projektach RLKS jest zgodna z rynkiem wewnętrznym na podstawie art. 107 ust. 3 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE). Oznacza to, że pomoc ta nie stanowi pomocy państwa i nie musi być zgłoszona do Komisji Europejskiej w celu uzyskania zezwolenia na jej udzielenie. Art. 107 ust. 3 TFUE stanowi, że "*Można uznawać za zgodne z rynkiem wewnętrznym pomoc na wsparcie rozwoju pewnych gałęzi gospodarki lub pewnych gospodarczych regionów Unii, pod warunkiem, że nie narusza to warunków konkurencji w stopniu sprzecznym z zasadą wspólnego interesu*".

W przypadku RLKS, pomoc na koszty ponoszone przez MŚP uczestniczące w projektach jest udzielana w celu wsparcia rozwoju gospodarczego w określonych regionach, a nie w celu zapewnienia konkretnym przedsiębiorstwom przewagi konkurencyjnej. Dlatego też, zgodnie z art. 107 ust. 3 TFUE, nie jest wymagane zgłoszenie takiej pomocy do Komisji Europejskiej w celu uzyskania zezwolenia na jej udzielenie.

Kwoty wsparcia

Kwoty wsparcia w przypadku podejmowania działalności gospodarczej ustalone zostały na podstawie danych historycznych; ostatnia kwota (w PROW 2014-2020) wynosiła 100 tyś PLN i została utrzymana na tym poziomie.

Dla projektów grantowych kwota wsparcia będzie wynosiła do 500 tyś PLN. Dla rozwoju działalności gospodarczej będzie wynosiła do 300 tyś. PLN.

Intensywność wsparcia:

W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 65% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje produkcyjne,
- do 100% kosztów kwalifikowalnych inne operacje, w tym na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne (zgodnie z art. 73 ust. 4 lit. c (iv) rozporządzenia o Planach strategicznych WPR),

- do 75% kosztów kwalifikowalnych w przypadku podmiotów publicznych, z czego pomoc finansowana z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 45% kosztów kwalifikowalnych projektu, pochodzi ze środków własnych beneficjenta w wysokości co najmniej 25% kosztów kwalifikowalnych projektu oraz ze środków budżetu państwa w wysokości maksymalnie 20% kosztów kwalifikowalnych projektu.
Oprócz pomocy finansowej wypłacanej przez agencję płatniczą (maksymalnie 75% kosztów kwalifikowalnych), wydatkami publicznymi w rozumieniu art. 3 pkt 5 rozporządzenia o Planach Strategicznych WPR jest także wkład własny beneficjenta, będącego jednostką sektora finansów publicznych, w realizowaną operację, z tym, że ta część tego wkładu, która powoduje zaburzenie proporcji pomiędzy wkładem EFRROW, a wymaganym krajowym wkładem środków publicznych równej 55% do 45% - nie stanowi kwalifikowalnych wydatków publicznych, w rozumieniu art. 90 rozporządzenia o Planach Strategicznych WPR.
Reasumują najważniejszymi korzyściami planowanych do osiągnięcia LSR, jakie daje podejście LEADER, jest:

- możliwość wsparcia przygotowania koncepcji SV, które będą przygotowane w ramach celu 1 LSR jako projekt grantowy (6 koncepcji), które będą potem realizowane przez Gminy członkowskie w ramach Interwencji I.10.10 PS WPR, gdzie po pierwsze - przygotowana koncepcja inteligentnej wsi musi być spójna z koncepcja określoną w interwencji LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS), po drugie zawiera elementy, dla którego inwestorem może być gmina lub związek międzygminny. Wkład finansowy, jaki mogą pozyskać gminy obszaru LSR jest dość znaczny, gdyż w ramach Interwencji wysokość pomocy udzielonej na realizację operacji w schemacie nie może przekroczyć 10 mln zł a pomoc przyznaje się na operację o planowanej wysokości kosztów kwalifikujących się do wsparcia powyżej 1,5 mln zł. System wdrożenia koncepcji SV pozwoli na jej wysoką komplementarność z realizacją LSR;
- możliwość występowania przez LGD w innych konkursach, takich jak organizowane przez Narodowy Instytut Wolności „Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych na lata 2020-2030";
- integracja działań w różnych branżach oraz sektorach mająca dodatkowy wpływ na rozwój społeczny oraz wsparcie dla osób z grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

Cele i przedsięwzięcia zostały przedstawione poniżej.

Cel 1 Włączenie społeczne

- P.1.1 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej
- P 1.2 Poprawa jakości życia – inicjatywa mieszkańców obszaru LGD
- P 1.3 Wzrost kompetencji mieszkańców obszaru LGD
- P 1.4 Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej
- P1.5 Srebrna gospodarka

C 2 – Zielona gospodarka

- P. 2.1 poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej, okołoturystycznej i rekreacyjnej poprzez podjęcie działalności gospodarczej
- P. 2.2 Rozwój przedsiębiorstw na obszarze LGD Natura i Kultura
- P. 2.3 projekty partnerskie - wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki i promocji produktów lokalnych
- 2.4 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD Natura i Kultura

VI. 1 Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie ich z analizą potrzeb i potencjału obszaru w zintegrowany sposób

LEADER jest podejściem terytorialnym wdrażanym poprzez realizację Lokalnej Strategii Rozwoju przez społeczność lokalną. Dlatego kluczowe jest maksymalne zaangażowanie społeczności lokalnej na etapie jej tworzenia. Dzięki zastosowaniu metod partycypacyjnych opisanych w rozdziale III LSR, wypracowano dwa wzajemnie powiązane ze sobą cele. **Cel 1 włączenie społeczne** nie może być realizowany bez tworzenia nowych dobrze płatnych „zielonych miejsc pracy" tworzonych w ramach Celu 2.
Cel 1.-Włączenie społeczne Cel 2-Zielona gospodarka

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	**Przedsięwzięcia w ramach C.1**	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, itp.)**
795 000	Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	jsfp, mieszkańcy w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji	konkurs
205000	Przedsięwzięcie P 1.2 Poprawa, jakości życia-inicjatywa mieszkańców obszaru LGD	~~Mieszkańcy w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji~~ organizacje pozarządowe	~~Projekt grantowy~~ konkurs
55000	Przedsięwzięcia P 1.3 Wzrost kompetencji mieszkańców obszaru LGD Natura i Kultura	Mieszkańcy w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji	Projekt grantowy
110000	Przedsięwzięcie P 1.4 Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej	Mieszkańcy w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji	operacje własne
45000	Przedsięwzięcie P 1.5Srebrna gospodarka	Seniorzy	projekt partnerski
	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Zielona gospodarka	**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, itp.)**
230000	Przedsięwzięcie P. 2.1 poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej, okołoturystycznej i rekreacyjnej poprzez podjęcie działalności gospodarczej	Osoby fizyczne w tym osoby z grup w niekorzystnej sytuacji. Rolnicy niskotowarowi	konkurs

410000	Przedsięwzięcie P. 2.2 Rozwój przedsiębiorstw na obszarze LGD Natura i Kultura	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarcza, osoby prawne	konkurs
110000	Przedsięwzięcie P. 2.3 projekty partnerskie- wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki i promocji produktów lokalnych	Mieszkańcy	Konkurs (projekt partnerski)
40000	2.4 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD Natura i Kultura	Mieszkańcy	Konkurs (operacja w partnerstwie)

W LSR NIK przeznaczonej do finansowania z PS WPR 2023-2027 wskazano dwa cele:
C.1 Włączenie społeczne
i
C.2 Zielona gospodarka

Ograniczenie się do dwóch celów oznacza większą specjalizację niż w PROW 2014-2022, gdzie były dwa cele ogólne oraz 3 cele szczegółowe. Większa specjalizacja wynika po pierwsze z założeń do PS WPR, gdzie wskazano, iż *„LGD będą zobowiązane do wskazania w strategii nie więcej niż 3 konkretnych priorytetowych celów/obszarów tematycznych, na których będzie koncertowało się wsparcie z Planu Strategicznego”,* po drugie zgodnie z regulaminem konkursu, który wymusza odejście od podziału celów na ogólne i szczegółowe.

Cel 1 Włączenie społecznie. Cel ten odpowiada założeniom *Celu PS WPR CS 8.P 10. - Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich*. Głównym założeniem jest, aby zaktywizować osoby młode i seniorów, co zostało wskazane jako słabe strony obszaru LGD wg. Analizy SWOT, oraz przeciwdziałać odpływowi mieszkańców.

Cel 2 Zielona gospodarka. W ramach tego celu przewidziane jest wykorzystanie endogenicznego potencjału regionu dla rozwoju zielonej gospodarki. Jest to zgodne z analizą SWOT, gdzie wśród mocnych stron obszaru LGD wskazano zasoby przyrodnicze (duża ilość lasów, stawy, w tym stawy rybne), wśród słabych stron ich niskie wykorzystanie, a wśród szans bliskość stolicy Polski. Rozwój wielkiego miasta i zachodzące w nim procesy urbanizacyjne sprawiają, że nieodzownym warunkiem regeneracji sił psychicznych i fizycznych człowieka stają się tzw. weekendowe wyjazdy wypoczynkowe mieszkańców.

VI.2 Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania.

C.1 Włączenie społeczne i C.2 Zielona gospodarka są przewidziane do realizacji w ramach PS WPR w ramach Interwencji I.13.1,a więc będą finansowane ze środków Europejskiego Fundusz Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFFROW) oraz budżetu państwa.

VI.3 Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem.

Cel 1 Włączenie społeczne. Przewidziano do realizacji następujące wzajemnie uzupełniające się przedsięwzięcia:

- **Przedsięwzięcie 1.1 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej**–w ramach przedsięwzięcia będzie rozwijana mała, niekomercyjna infrastruktura publiczna

- **Przedsięwzięcie 1.2 Poprawa jakości życia**- inicjatywa mieszkańców obszaru LGD – granty inwestycyjne po 75 tyś. zł. W ramach przedsięwzięcia planowane są inwestycje w zakresie infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Będą to także m.in. place zabaw, siłownie plenerowe, zagospodarowanie miejsc ogólnodostępnych itp.
- **Przedsięwzięcie 1.3 Wzrost kompetencji mieszkańców obszaru „LGD Natura i Kultura**" – granty. Zakres obejmować będzie organizację różnego typu zajęć, warsztatów, kursów, spotkań. Będą to różnego typu inicjatywy mające zapewnić organizację wolnego czasu dla wszystkich mieszkańców obszaru LGD, realizowane w formie projektów grantowych. Zakres obejmować będzie również wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz zagospodarowania ich czasu wolnego poprzez udział w zajęciach edukacyjnych lub kulturalnych.
- **Przedsięwzięcie 1.4 Rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej** – operacja własna.". Zgodnie z założeniami PS WPR operacja własne musi realizować cele publiczne oraz niekomercyjne, w związku powyższym w ramach przedsięwzięcia jest zaplanowana jedna operacja własna dotycząca zakresu „włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji. Koszty operacji własnych nie mogą stanowić więcej niż 20 % budżetu komponentu Wdrażanie LSR., dlatego zaplanowano wsparcie na poziomie 110 000 Euro
- **Przedsięwzięcie 1.5 Srebrna gospodarka**- projekt partnerski międzynarodowy ukierunkowany na włączenie społeczne seniorów i zaspokojenie ich potrzeb poprzez organizację warsztatów, szkoleń, wyjazdu. Planowana jest realizacja projektu partnerskiego wraz z LGD z Hiszpanii i dwoma LGD krajowymi

W ramach Celu 2 przewidziano do realizacji 6 wzajemnie uzupełniających się przedsięwzięć, każde przedsięwzięcie odpowiada pojedynczemu zakresowi wsparcia wskazanemu w PS WPR dla Interwencji I.13.1; powyższy sposób ułatwi ogłaszanie naborów oraz monitorowanie wskaźników. **Wskazano następujące przedsięwzięcia w ramach Celu I:**

- **Przedsięwzięcie 2.1 Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej, okołoturystycznej i rekreacyjnej poprzez podjęcie działalności gospodarczej** - przedsięwzięcie polega na podejmowaniu pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, zaplanowano wsparcie na poziomie od 50 000,00 PLN do 100 000 PLN na operację; planowanych do realizacji jest 10 operacji.
- **Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój przedsiębiorstw na obszarze LGD Natura i Kultura.** W ramach tego zakresu będą realizowane operacje polegające na rozwijaniu istniejących przedsiębiorstw prowadzonych pozarolniczą działalność gospodarcza. Zaplanowane wsparcie na poziomie maksymalnie 300 000 PLN.
- **Przedsięwzięcie 2.3 Projekty partnerskie-wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki i promocji produktów lokalnych** -wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki i promocji produktów lokalnych. W ramach tego przedsięwzięcia będą zrealizowane 2 projekty partnerskie, jak i jego realizacja w ramach konkursu. Będzie to projekt partnerski z udziałem partnerów zagranicznych oraz projekt krajowy.
- **Przedsięwzięcie 2.4 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru „LGD Natura i Kultura**".

Uzupełnieniem Celów z LSR będą wydarzenia realizowane w ramach komponentu Zarządzanie LSR, związane przede wszystkim z:

- **Animowaniem rozwoju lokalnego,**
- **Rozwojem umiejętności związanych z innowacyjnym podejściem do rozwoju obszarów wiejskich;**
- **Zwiększeniem kompetencji na poziomie lokalnym (np. w zakresie kompetencji cyfrowych, ochrony środowiska i walki ze zmianami klimatu, włączenia grup wykluczonych, wzmacniania tożsamości lokalnej, tworzenia miejsc pracy, innowacji itp.)**

VI.4 Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć oraz zgodności ze wskaźnikami dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR.

Dla **Celu 1** przewidziano następujące wskaźniki rezultatu:

Wskaźnik rezultatu W.1 1	
Nazwa wskaźnika: R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.	
Definicja i cel:	**Uwagi/zastrzeżenia:**
Określenie liczby uczestników wspieranych projektów z zakresu integracji społecznej.	Wskaźnik będzie mierzony na podstawie informacji od Beneficjentów.
Jednostka miary: liczba osób.	
Wskaźnik rezultatu W.1.3	
Nazwa wskaźnika: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie**:** odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	
Definicja i cel: Określenie ilościowe udziału ludności wiejskiej objętej interwencjami mającymi na celu poprawę dostępu do usług i infrastruktury, w tym do łączy szerokopasmowych.	**Uwagi/zastrzeżenia**: Wskaźnik dotyczy potencjalnych beneficjentów w gminach lub na danym obszarze (np. objętym działaniem LGD). Ludność wiejska tj. liczba mieszkańców obszarów wiejskich (zgodnie z definicją obszarów wiejskich stosowana w PS WPR dla podejścia LEADER/RLKS), na których operacja/inwestycja będzie oddziaływała (np. liczba mieszkańców określonego obszaru).
Jednostka miary: liczba osób.	

Dla **Celu 2** przewidziano następujące wskaźniki rezultatu z PS WPR:

Wskaźnik rezultatu W.2.1	
R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	
Definicja i cel:	
Określenie ilościowe wsparcia WPR dla MŚP, a w szczególności liczby przedsiębiorstw gospodarki wiejskiej (z wyłączeniem wsparcia dla rolnictwa, tj. podstawowej produkcji rolnej), w tym przedsiębiorstw biogospodarki, rozwiniętych dzięki wsparciu WPR. Wskaźnik ten nie jest ograniczony do nowo powstałych przedsiębiorstw. Biogospodarka obejmuje wszystkie sektory i systemy, które opierają się na zasobach biologicznych (zwierzęta, rośliny, mikroorganizmy i biomasa pochodna, w tym odpady organiczne), ich funkcjach i zasadach. Obejmuje ona i łączy: ekosystemy lądowe i morskie oraz świadczone przez nie usługi; wszystkie sektory produkcji podstawowej, które wykorzystują i produkują zasoby biologiczne (rolnictwo, leśnictwo oraz wszystkie sektory gospodarcze i przemysłowe,	Uwagi/zastrzeżenia: Wsparcie dla konsolidacji gruntów jest związane z R.39, ponieważ ma ono głównie na celu poprawę wyników ekonomicznych gospodarstw.

które wykorzystują zasoby i procesy biologiczne do produkcji żywności, paszy, produktów biopochodnych, energii i usług). O ile wsparcie dla rolnictwa, tj. pierwotnej produkcji rolnej, ujęte jest w R.9, o tyle wskaźnik ten koncentruje się na wsparciu WPR dla przedsiębiorstw tworzących dodatkową wartość z produktów i produktów ubocznych rolnictwa i leśnictwa. Obejmuje to zazwyczaj: - Przekształcanie, kondycjonowanie, przetwarzanie lub przechowywanie produktów spożywczych po zbiorach. - Zbieranie, logistykę, przechowywanie lub kondycjonowanie produktów ubocznych - Produkcję produktów i materiałów pochodzenia biologicznego, bioenergii lub produktów pośrednich, które mogą być dalej przetwarzane. - Waloryzacja strat i odpadów żywnościowych - Odzysk i ponowne wykorzystanie składników odżywczych i/lub materii organicznej w rolnictwie i leśnictwie. Aby działania mogły zostać rozliczone, powinny wyraźnie przyczyniać się do realizacji celów WPR, w szczególności do promowania zatrudnienia, wzrostu gospodarczego, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, zapewnienia sprawiedliwego dochodu rolnikom i przywrócenia równowagi sił w łańcuchu wartości.	
Jednostka miary: **Liczba przedsiębiorstw**	
Wskaźnik rezultatu W.2.2	
Nazwa wskaźnika: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie**:** odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	
Definicja i cel: Określenie ilościowe udziału ludności wiejskiej objętej interwencjami mającymi na celu poprawę dostępu do usług i infrastruktury, w tym do łączy szerokopasmowych.	**Uwagi/zastrzeżenia**: Wskaźnik dotyczy potencjalnych beneficjentów w gminach lub na danym obszarze (np. objętym działaniem LGD). Ludność wiejska tj. liczba mieszkańców obszarów wiejskich (zgodnie z definicją obszarów wiejskich stosowana w PS WPR dla podejścia LEADER/RLKS), na których operacja/inwestycja będzie oddziaływała (np. liczba mieszkańców określonego obszaru).
Jednostka miary: liczba osób.	
Wskaźnik rezultatu W.2.3	
Nazwa wskaźnika: R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.	

Definicja i cel:	**Uwagi/zastrzeżenia:**
Określenie liczby uczestników wspieranych projektów z zakresu integracji społecznej.	Wskaźnik będzie mierzony na podstawie informacji od Beneficjentów.
Jednostka miary: liczba osób.	
Wskaźnik rezultatu W.2.4	
Nazwa wskaźnika: R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy	
Definicja i cel:	**Uwagi/zastrzeżenia:**
Określenie liczby uczestników wspieranych projektów z zakresu doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy	Wskaźnik będzie mierzony na podstawie informacji od Beneficjentów.
Jednostka miary: liczba osób.	

Wskaźnik produktu dla wszystkich przedsięwzięć:
Jednostka miary: Liczba operacji
Opis:
Dla wszystkich przedsięwzięć w ramach komponentu Wdrażanie LSR stworzono uniwersalny, zintegrowany wskaźnik, który obejmuje wszystkie operacje, dla których zostały zawarte umowy przyznania pomocy. Wskaźnik ten będzie najłatwiejszy do pomiaru i jednocześnie ściśle skorelowany z wskaźnikami rezultatu.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Jednym z najistotniejszym elementów realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju jest wybór operacji, które będą w ramach niej finansowane. To zrealizowane operacje przyczyniają się do postępów w realizacji celów, wskaźników oraz budżetu LSR opisanych odpowiednio w rozdziałach **VI „Cele i Wskaźniki" LSR** oraz rozdziale **VIII „Budżet LSR**".

Strategia zostanie finansowana ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, będzie realizowana w ramach Interwencji I.13.1 Leader/RLKS, gdzie wsparcie w ramach komponentu Wdrażanie LSR mogą otrzymać następujące kategorie wnioskodawców:

- osoby fizyczne, w tym wykonujące działalność gospodarczą,
- osoby prawne, w tym organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych, mikro- i małe przedsiębiorstwa,
- jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym ustawa przyznaje zdolność prawną,
- beneficjentem może być również LGD w ramach projektów grantowych lub operacji własnych.

W tym rozdziale zostaną przedstawione założenia organizacyjne LGD, dotyczące sposobu oceny wyboru operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru operacji.

VII .1 Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia.

Najważniejszym dokumentem regulującym pracę LGD jest statut LGD. W statucie zawarto wszystkie podstawowe rozwiązania regulujące prace LGD oraz jej organów. Statut został przyjęty przez Walne Zebranie Członków LGD i to do jego kompetencji należy jego zmiana.

Na podstawie § 21 statutu, do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia. Takie przyjęte rozwiązanie jest zgodne z art. 33 ust 3 lit d rozporządzenia 2012/1060. Wnioski po wyborze przez LGD są przedstawiane podmiotowi odpowiedzialnemu za ostateczną weryfikację kwalifikowalności przed ich zatwierdzeniem. W przypadku Interwencji I.13.1 podmiotem, który jest odpowiedzialny za przyznawanie i wypłatę pomocy na podstawie art. 10 ust 1 ustawy z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, jest Samorząd Województwa, który wykonuje te zadania jako zadania delegowane Agencji Płatniczej (ARiMR) .

Tryb pracy Rady reguluje Regulamin Rady, stanowiący załącznik do uchwały Walnego Zebrania.

Procedury i kryteria wyboru operacji są opracowane w sposób przejrzysty i niedyskryminujący, pozwalają uniknąć konfliktu interesów i zapewniają, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru. W regulaminie Rady wskazano, iż żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji oraz zapewniono sposób postępowania w przypadku wystąpienia konfliktów interesu.

Skrócony opis postępowania z operacjami w przypadku LSR finansowanej z PS WPR:

Podejście klasyczne – operacje realizowane przez podmioty inne niż LGD oraz operacje własne

LGD uzgadnia z samorządem województwa (SW) termin składania wniosków, w celu zachowania terminów wynikających z przepisów; LGD występuje o uzgodnienie terminu, na co najmniej miesiąc przed planowanym rozpoczęciem naboru wniosków;

Po akceptacji przez SW terminu naboru, LGD podaje do publicznej informacji na swojej stronie internetowej ogłoszenie o naborze wniosków o przyznanie pomocy - nie później niż 14 dni przed dniem planowanego rozpoczęcia terminu składania tych wniosków.

Termin składania wniosków o przyznanie pomocy nie powinien być krótszy niż 14 dni i dłuższy niż 60 dni. W uzasadnionych przypadkach termin składania wniosków o przyznanie pomocy może zostać wydłużony, co skutkuje koniecznością zmiany regulaminu naboru wniosków.

Ogłoszenie o naborze wniosków zawiera co najmniej:

1) nazwę LGD oraz zarządu województwa;

2) przedmiot naboru wniosków o wsparcie;
3) informację o podmiotach uprawnionych do ubiegania się o wsparcie na wdrażanie LSR;
4) termin, miejsce oraz formę składania wniosków o wsparcie;
5) miejsce publikacji regulaminu naboru wniosków o wsparcie;
6) dane do kontaktu.

Regulamin naboru wniosków o wsparcie określa co najmniej:
1) zakresy wsparcia na wdrażanie LSR, których dotyczy nabór wniosków o wsparcie;
2) limit środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie;
3) maksymalny, dopuszczalny poziom wsparcia na wdrażanie LSR, kwotę wsparcia na wdrażanie LSR lub minimalną i maksymalną kwotę wsparcia na wdrażanie LSR;
4) formę wsparcia na wdrażanie LSR;
5) warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR;
6) kryteria wyboru operacji;
7) opis procedury udzielania wsparcia na wdrażanie LSR, w tym wskazanie i opis etapów postępowania z wnioskiem o wsparcie przez LGD oraz Zarząd Województwa;
8) termin składania wniosków o wsparcie;
9) sposób i formę składania wniosków o wsparcie oraz informację o dokumentach niezbędnych do udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR;
10) zakres, w jakim jest możliwe uzupełnianie lub poprawianie wniosków o wsparcie, oraz sposób, formę i termin złożenia uzupełnień i poprawek;
11) sposób wymiany korespondencji między wnioskodawcą a LGD i zarządem województwa;
12) czynności, które powinny zostać dokonane przed udzieleniem wsparcia na wdrażanie LSR, oraz termin ich dokonania;
13) informację o miejscu udostępnienia LSR, formularza wniosku o wsparcie oraz formularza umowy o udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR;
14) informację o środkach zaskarżenia przysługujących wnioskodawcy oraz podmiot właściwy do ich rozpatrzenia.
Uwaga. LGD, może zmienić regulamin naboru w sposób przewidziany w ustawie RLKS

Wybór operacji:

1) Ocena formalna przed skierowaniem wniosku do Rady przez pracowników Biura, kończąca się przekazaniem wniosków do oceny Rady.
2) Ocena zgodności operacji z LSR i lokalnymi kryteriami wyboru: na posiedzeniu Rady, zgodnie z kryteriami ustalonymi dla operacji.
3) Wpisanie wniosku na listę rankingową, ogłoszenie na stronie internetowej LGD i wysłanie powiadomień do wnioskodawców.
4) Przekazanie Zarządowi Województwa wniosków wraz z uchwałami w terminie do 60 dni od zakończenia naboru.

Protest

Wnioskodawcy przysługuje prawo wniesienia protestu od:

1) negatywnego wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR albo
2) wyniku oceny spełnienia kryteriów wyboru operacji, na skutek, której operacja nie została wybrana, albo
3) wyniku wyboru operacji, na skutek, którego operacja nie mieści się w limicie środków przeznaczonych na udzielenie wsparcia na wdrażanie LSR w ramach danego naboru wniosków o wsparcie, lub ustalenia przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR niższej niż wnioskowana."

Wnioskodawcy mogą wnieść protest w terminie do 7 dni od dnia otrzymania informacji o wynikach oceny.
Protest musi zawierać:

1. oznaczenie zarządu województwa właściwego do rozpatrzenia protestu;

2. oznaczenie wnioskodawcy;
3. numer wniosku o wsparcie oraz numer naboru wniosków o wsparcie;
4. wskazanie:
    a. warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR lub
    b. kryteriów wyboru operacji – z których oceną wnioskodawca się nie zgadza, wraz z uzasadnieniem, lub wskazanie, w jakim zakresie wnioskodawca nie zgadza się z ustaleniem przez LGD kwoty wsparcia na wdrażanie LSR niższej niż wnioskowana;
5. wskazanie zarzutów o charakterze proceduralnym w zakresie przeprowadzonej oceny, jeżeli zdaniem wnioskodawcy takie naruszenia miały miejsce, wraz z uzasadnieniem;
6. podpis wnioskodawcy lub osoby upoważnionej do jego reprezentowania, z załączeniem oryginału lub kopii dokumentu poświadczającego umocowanie takiej osoby do reprezentowania tego wnioskodawcy.

W przypadku wniesienia protestu niespełniającego wymogów formalnych, o których mowa powyżej, lub zawierającego oczywiste omyłki, LGD wzywa wnioskodawcę do jego uzupełnienia lub poprawienia w nim oczywistych omyłek, w terminie 7 dni, licząc od dnia otrzymania wezwania, pod rygorem pozostawienia protestu bez rozpatrzenia i pouczając wnioskodawcę o możliwości wniesienia skargi do sądu administracyjnego na zasadach określonych. w przepisach ustawy RLKS.

Realizacja projektów grantowych -najistotniejszą różnicą w stosunku do podejścia klasycznego jest to, iż nabór wniosków jest ogłaszany i obsługiwany przez Samorząd Województwa.
Regulamin naboru wniosków o przyznanie pomocy określa co najmniej:

1) rodzaje operacji, których dotyczy nabór wniosków o przyznanie pomocy;
2) limit środków przeznaczonych na przyznanie pomocy na operacje w ramach danego naboru wniosków o przyznanie pomocy;
3) kwotę pomocy lub minimalną lub maksymalną kwotę pomocy, lub maksymalny, dopuszczalny poziom pomocy;
4) formę pomocy;
5) kryteria wyboru operacji, o ile mają one zastosowanie, oraz opis procedury wyboru operacji na podstawie tych kryteriów;
6) warunki przyznania pomocy;
7) opis procedury przyznawania pomocy;
8) termin składania wniosków o przyznanie pomocy;
9) sposób i formę składania wniosków o przyznanie pomocy, informację o elementach, jakie powinny być zawarte w tych wnioskach, oraz informację o dokumentach niezbędnych do przyznania pomocy;
10) reguły dotyczące uzupełniania lub poprawiania wniosków o przyznanie pomocy oraz przedstawiania dowodów lub składania wyjaśnień;
11) czynności, które powinny zostać dokonane przed zawarciem umowy o przyznaniu pomocy, oraz termin ich dokonania;
12) formularz umowy o przyznaniu pomocy;
13) informację o środkach zaskarżenia przysługujących podmiotowi ubiegającemu się o przyznanie pomocy oraz podmiot właściwy do ich rozpatrzenia;
14) sposób i formę składania wniosków o płatność oraz informację o dokumentach niezbędnych do wypłaty pomocy.

Wybór grantobiorców może nastąpić zarówno przed jak i po zatwierdzeniu projektu grantowego (tzw. grant odwrócony).
1. Beneficjentem projektu grantowego jest LGD, które odpowiada za realizacje projektu granowego i zawiera umowy na powierzenie grantu z grantobiarcami.
Projektem grantowym jest operacja, w której LGD udziela grantów na realizację zadań służących osiągnięciu celu tej operacji przez grantobiorców. Grantobiorcą jest podmiot publiczny albo prywatny wybrany w drodze otwartego

konkursu ogłoszonego przez LGD w ramach realizacji projektu grantowego. Grantobiorcą nie może być podmiot wykluczony z możliwości otrzymania wsparcia w ramach programu.
2. Umowa o powierzenie grantu określa co najmniej:

- zadania grantobiorcy służące osiągnięciu celu projektu grantowego;
- kwotę grantu i wkładu własnego grantobiorcy;
- warunki przekazania i rozliczenia grantu;
- zobowiązanie do zwrotu grantu – w przypadku wykorzystania go niezgodnie z celem projektu grantowego;
- zobowiązanie grantobiorcy do poddania się kontroli przeprowadzanej przez LGD lub inne podmioty lub instytucje do tego uprawnione lub na zlecenie tych podmiotów lub instytucji.

VII.2 Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

- Kryteria wyboru operacji zostały opracowane i uchwalone przez Zarząd LGD. Kryteria te będą ewoluowały w czasie, co będzie mogło powodować potrzebę ich zmiany lub pewnej modyfikacji do zmieniających się uwarunkowań i potrzeb.
- Kryteria wyboru operacji dotyczące wszystkich działań preferują wnioskodawców, którzy złożyli fiszkę projektu przed ukazaniem się ogłoszenia o konkursie.
- Kryteria wyboru operacji pt. podejmowanie działalności gospodarczej preferują operacje, które zakładają wniesienie wkładu własnego, stworzenie dodatkowego miejsca pracy oraz utworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych, wskazanych w Strategii.
- Kryteria wyboru operacji pt. rozwijanie działalności gospodarczej preferują operacje, które zakładają wniesienie wyższego od wymaganego wkładu własnego i stworzenie większej ilości miejsc pracy oraz utworzenie miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych wskazanych w Strategii.
- Wszystkie kryteria są przejrzyste i niedyskryminujące, a jednocześnie pozwalają na zróżnicowanie projektów pod kątem ich zgodności z przyjętymi wskaźnikami, co ułatwi wskazanie operacji, które w największym stopniu pozwolą osiągnąć założone w strategii cele.

W przypadku komponentu wdrażanie LSR przewidują następujące warunki dostępu:

- powiązanie wnioskodawcy z obszarem objętym LSR,
- zgodność operacji z LSR,
- legalność – zgodność projektu operacji z przepisami prawa,
- w przypadku działalności gospodarczej - uzasadnienie ekonomiczne,
- w przypadku operacji dotyczących obiektów zabytkowych – zapewnienie, iż obiekt jest zabytkiem (np. wpisany do Rejestru zabytków lub ewidencji zabytków),
- w przypadku operacji realizowanych w partnerstwie - udział co najmniej 2 podmiotów;
- w przypadku operacji realizowanych w ramach gospodarstw agroturystycznych - koncepcja wdrożenia systemów jakości wiejskiej bazy noclegowej oraz rozwoju usług czasu wolnego i gospodarki doświadczeń oraz przystąpienie do organizacji zrzeszającej kwaterodawców wiejskich, nie później niż w dniu złożenia wniosku o płatność.

Kryteria wyboru, będą co najmniej dotyczyły następujących zagadnień:

- zapewniające racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczające presję na środowisko,
- dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji oraz dla młodzieży i osób starszych,
- realizowane w partnerstwie (np. współpraca różnych grup interesu, sektorów itp.),
- zintegrowane (łączące różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności),

- innowacyjne, gdzie innowacja jest określona na poziomie LSR (z uwzględnieniem stopnia rozwoju danego obszaru).

VII.3 Innowacyjność i inkluzyjność w kryteriach wyboru operacji

Innowacyjność będzie dotyczyć pięciu przedsięwzięć zaplanowanych w planie działania, mianowicie:

- P.1.5 „Srebrna gospodarka",
- P. 2.1 „Poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej, około turystycznej i rekreacyjnej poprzez podjęcie działalności gospodarczej",
- P 2.2 Rozwój przedsiębiorstw na obszarze „LGD Natura i Kultura".

W powyższych przedsięwzięciach zostaną wprowadzone dodatkowe kryteria wyboru operacji oceniające jej stopień.

1. **Innowacyjność:**

Innowacyjność oznacza zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny). Stopień oryginalności zmian:

- **Kreatywne** – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.
- **Imitujące** - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.
- **Pozorne** – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

Kryteria oceny operacji pod kątem innowacyjności są najbardziej skomplikowane, dostarczają też wielu różnych problemów interpretacyjnych, dlatego też przy ocenie innowacyjności trzeba sobie odpowiedzieć na poszczególne pytania:

- **Nowość** - Czy produkt lub usługa czy sposób rozwiązywania problemów jest zupełnie nowy, czy też opiera się na istniejących już rozwiązaniach? Innowacyjność zwykle kojarzy się z czymś zupełnie nowym i oryginalnym.
- **Wpływ** - Jakie zmiany wprowadza dany produkt, usługa lub pomysł na wdrożenie? Czy może on znacząco wpłynąć na życie ludzi lub rozwój obszaru?
- **Skuteczność** - Czy dany pomysł lub produkt jest w stanie osiągnąć zamierzone cele? Czy jest to skuteczne rozwiązanie dla konkretnego problemu?
- **Wyjątkowość** - Czy dany pomysł lub produkt wyróżnia się na tle konkurencji? Czy ma on unikalne cechy lub przewagę w stosunku do innych podobnych produktów?
- **Potencjał rozwoju** - Czy dany pomysł lub produkt ma potencjał na przyszły rozwój lub ulepszanie? Czy istnieje szansa na dalszy rozwój lub dostosowanie produktu do zmieniających się potrzeb rynku?

Warto zauważyć, że innowacyjność to nie tylko sama idea, ale również sposób jej wdrożenia i zdolność do osiągania sukcesów. Ostateczna ocena innowacyjności zależy od wielu czynników, ale powyższe pytania stanowią punkt wyjścia; na ich podstawie zostanie opracowane pięć subkryteriów oceny innowacyjności (każde z nich będzie oceniane w sposób "zerojedynkowy", ocena wynikowa będzie sumą „jedynek").

LGD zaplanowała też szereg szkoleń oraz warsztatów dedykowanych społeczności lokalnej, animujących do wdrażania innowacji, które zostaną uwzględnione w planie komunikacji.

2. **Inkluzywność:**

Inkluzywność rozumiana jest jako powszechność, dostępność dla każdego członka społeczności (przeciwieństwo ekskluzywności) w aspekcie integracyjno-aktywizującym.

Inkluzywność– będzie oceniana poprzez udzielenie odpowiedzi na zestaw pytań;

- Czy operacja nie ma ograniczonych odbiorców? Podstawą realizacji zasady inkluzyjności są operacje skierowane dla wszystkich przedstawicieli lokalnych społeczności. Owszem założenia operacji mogą wprowadzać ograniczenia w uczestnictwie np. jakiś poziom wiedzy czy umiejętności, ale muszą wynikać z charakteru operacji.
- Czy operacja jest zaprojektowana z myślą o grupach w niekorzystnej sytuacji?
- Czy operacja będzie w odpowiedni sposób promowana, tak aby jak najwięcej osób mogło skorzystać?

Powyższe pytania stanowią punkt wyjścia, na ich podstawie zostaną opracowane trzy subkryteria oceny inkluzywności (każde z nich będzie oceniane w sposób zerojedynkowy). Minimalna ocena, aby projekt został uznany za inkluzywny to co najmniej 2 pkt, w tym 1 za pytanie pierwsze jest obowiązkowy.

VII.4 Projekty grantowe w LSR (operacje własne oraz operacje realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru)

W ramach LSR Natura i Kultura Projekty grantowe przewidziano do realizacji w **Celu C.1 Włączenie społeczne** jako przygotowanie koncepcji, granty inwestycyjne i nieinwestycyjne.

1) Projekt grantowy składa się z zadań podobnych lub kilku zadań komplementarnych składających się na jedną spójną operację.
2) Minimalna wartość projektu grantowego lub minimalna ilość grantów na finansowanie zadań w ramach projektu grantowego może być określona na poziomie krajowym.
3) Kosztami kwalifikowalnymi projektu grantowego są granty, tj. środki finansowe przeznaczone na realizację danego zadania powierzonego do realizacji grantobiorcy.
4) Projekty grantowe w zakresie przygotowania koncepcji inteligentnych wsi.
5) Procedura wyboru grantobiorców do przygotowania koncepcji inteligentnej wsi nie będzie się różnić od procedury wyboru grantobiorców w ramach innych projektów grantowych.
6) Kryteria wyboru muszą zapewnić odpowiednią jakość finansowanych w ramach projektu grantowego koncepcji.
7) Koncepcja zawiera w szczególności:
    a. opis procesu opracowania koncepcji, w tym przeprowadzenia ze społecznością obszaru konsultacji wyników prac partnerstwa,
    b. uproszczoną analizę SWOT obszaru objętego tą koncepcją,
    c. plan włączenia społeczności w późniejszą ewentualną realizację tej koncepcji, z uwzględnieniem roli sołtysa lub rady sołeckiej w tym procesie,
    d. listę projektów, które składać się będą na realizację tej koncepcji, uwzględniających komponent cyfrowy lub środowiskowy lub klimatyczny.

Rozwiązania te powinny:

a. uwzględniać użycie technologii cyfrowych i telekomunikacyjnych lub lepsze wykorzystanie wiedzy,
b. wykazywać korzyść dla lokalnej społeczności, m.in. w zakresie poprawy jakości życia, podniesienia jakości usług lokalnych lub bezpieczeństwa, poszanowania środowiska i klimatu, problemów dotyczących niedoinwestowania, starzejącego się społeczeństwa, wyludnienia, niewystarczającej ilości miejsc pracy, przepaści cyfrowej.

Wsparcie na projekt grantowy ograniczono do 500 000 PLN, gdzie jeden grant maksymalnie może wynosić 75 000 PLN.

Projekty grantowe wskazano do realizacji w następujących przedsięwzięciach:

- Przedsięwzięcie P 1.2 Poprawa, jakości życia- inicjatywa mieszkańców obszaru LGD
- Przedsięwzięcia P 1.3 Wzrost kompetencji mieszkańców obszaru LGD Natura i Kultura

Rozdział VIII Plan działania

VIII.1 Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych celów i wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR.

Rytm realizacji LSR wyznaczają dwa czynniki po pierwsze zainteresowanie lokalnej społeczności, które utrzymuje się od kilku na lat na bardzo wysokim poziomie, po drugie uregulowania wynikające z przepisów, wytycznych, PS WPR oraz zapisów umowy ramowej. Proces wdrożeniowy LSR składać się będzie z naborów przeprowadzanych systematycznie począwszy od podpisania umowy ramowej.
Planowane do osiągnięcia kwoty w ramach kamieni milowych to: I kamień 800 000 EUR (40% budżetu LSR; drugi kamień to 1 600 000EUR. (80% budżetu LSR)Konieczne jest zaplanowanie postępu w realizacji LSR z pewnym „zapasem" , po to, aby uniknąć problemów z realizacją kamienia milowego, na wypadek gdyby wystąpiło dużo rozwiązanych umów. Ze względu na powyższe dla pierwszego kamienia milowego powinno być zakontraktowane min. 1 000 000 EUR , dla drugiego 1 800 000 EUR.
Duże obawy, ale też i nadzieje są związane z przejściem na składanie i obsługę wniosków wyłącznie przez system teleinformatyczny ARiMR.
Na początku realizacji LSR będzie postawiony nacisk na uruchomienie naborów dla JSFP oraz osób podejmujących działalność gospodarczą które najszybciej powinny odnaleźć się w nowych warunkach związanych z realizacją LSR. Pierwszym ogłoszonym naborem będzie nabór w ramach **Przedsięwzięcia P. 1.1 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej** na połowę kwoty 395 000 EUR; planowane jest jego ogłoszenie najwcześniej jak to będzie możliwe, a więc około I kwartału 2025 r. Prawie równolegle do niego zostanie ogłoszony nabór dla przedsiębiorców podejmujących działalność gospodarczą w ramach **Przedsięwzięcia 2.1. poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej** na kwotę 230 000 EUR.
W 2026 roku zostanie ogłoszony nabór na projekt partnerski w ramach przedsięwzięcia 2.3 wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki weekendowej i promocji produktów lokalnych oraz operacja w partnerstwie w ramach przedsięwzięcie 2.3 rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej, a także projekt partnerski w ramach przedsięwzięcia 2.4 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD Natura i Kultura.
W II kwartale 2025 będzie ogłoszony nabór w ramach Przedsięwzięcia P. 1.1 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej na resztę kwoty tj. 400 000 EUR. W związku z niewykorzystanie kwoty z naboru na poprawę dostępu do małej infrastruktury w 2025, planuje się na początku roku 2026 ogłoszenie naboru na pozostała kwotę. W trakcie roku 2026 będą ogłaszane nabory na projekty grantowe w ramach przedsięwzięć 1.2. poprawa jakości życia inicjatywa mieszkańców 1.3. wzrost kompetencji mieszkańców obszaru LGD NIK oraz projekt partnerski w przedsięwzięciu 1.5
Pozostałe nabory zostaną przeprowadzone w pierwszym i drugim kwartale 2026 r., tak aby zapewnić wykonanie II kamienia milowego. W roku 2027 i 2028 przewidziane jest ogłaszanie naborów wyłącznie w ramach kwot pozostałych w przedsięwzięciach, z możliwością przesunięć pomiędzy nimi oraz operacja własna LGD. W 2029 nie jest przewidywane ogłaszanie naborów przez LGD, będzie zwiększone zapotrzebowanie na pomoc LGD w rozliczaniu projektów.

Formularz 2: Plan działania

CEL	Lata	do 31 grudnia 2024		do 31 grudnia 2025		do 31 grudnia 2026		do 31 grudnia 2027		do 31 grudnia 2028		do 31 grudnia 2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika	
C.1. Włączenie społeczne-														
Przedsięwzięcie P. 1.1 Poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej	wskaźnik produktu	0	0	6 operacji	50%	12 operacji	100%	12 operacji	100%	12 operacji	100%	12 operacji	100%	PS WPR
przedsięwzięcie 1.2 poprawa jakości życia- inicjatywa mieszkańców obszaru LGD	wskaźnik produktu	0	0	0	0%	~~1 operacja~~ 12 operacji	100%	~~1 operacja~~ 12 operacji	100%	~~1 operacja~~ 12 operacji	100%	~~1 operacja~~ 12 operacji	100%	PS WPR
przedsięwzięcia 1.3 wzrost kompetencji mieszkańców obszaru LGD Natura i Kultura	wskaźnik produktu	0	0	1 operacja	100%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	PS WPR

przedsięwzięcie 1.4 rozwój oferty rekreacyjnej i turystycznej	wskaźnik produktu	0	0	0	0%	0	0%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P 1.5 srebrna gospodarka	wskaźnik produktu	0	0	0	0%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	1 operacja	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.1 R.42 Promowanie włączenia społecznego:		0 osób		0 osób		700 osób		800 osób		500 osób		500 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.1.3 R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		4000 osób		0 osób		PS WPR
C.2. Zielona gospodarka														

Przedsięwzięcie P. 2.1 poprawa oferty gastronomicznej, noclegowej oraz około turystycznej	wskaźnik produktu	0 operacji	0%	2 operacje	20%	5 operacji	70%	3 operacje	100%	10 operacji	100%	10 operacji	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie 2.2 Rozwój przedsiębiorstw na obszarze LGD Natura i Kultura	Wskaźnik produktu	0 operacji	0%	0 operacji	0%	6 operacji	100%	6 operacji	100%	6 operacji	100%	6 operacji	100%	PS WPR
Przedsięwzięcie P. 2.3 projekty partnerskie- wymiana doświadczeń w ramach rozwoju turystyki weekendowej promocji produktów lokalnych	wskaźnik produktu	0	0%	0	00%	2 operacje	100%	2 operacje	100%	2 operacje	100%	2 operacje	100%	PS WPR

2.4 Promocja walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LGD Natura i Kultura	wskaźnik produktu	0 operacji	0%	0 operacji	0%	0 operacji	0%	1 operacja	100%	1operacja	100%	1 operacja	100%	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W.2.1 <u>R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej:</u> liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR		0		0		7 przedsiębiorstw		9 przedsiębiorstw		0		0		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W. 2.2 R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		0 osób		0 osób		0 osób		0 osób		1000 osób		1000 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W. 2.3 R.42 Promowanie włączenia społecznego:		0 osób		0 osób		150 osób		100 osób		150 osób		100 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu 2.4 R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom	0 osób		0 osób		50 osób		0 osób		0 osób		0 osób		PSWPR

VIII.2 Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR

Lokalna Strategia Rozwoju „LGD Natura i Kultura" jest zaplanowana do finansowania ze środków EFFROW w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (PS WPR) w związku, z czym zaplanowano dwa kamienie milowe:

- 30 czerwca 2026 r. wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR musi zostać udzielone w wysokości odpowiadającej minimum 40% wysokości środków finansowych przeznaczonych na wdrażanie LSR, w ramach PS WPR;
- 31 grudnia 2027 r. wsparcie na wdrażanie LSR w ramach PS WPR musi zostać udzielone w wysokości odpowiadającej minimum 80% wysokości środków finansowych przeznaczonych na wdrażanie LSR, w ramach PS WPR

Datą graniczną realizacji LSR jest zgodnie z zasadą „n+2" - 31 grudnia 2029.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

Lokalna Strategia Rozwoju będzie monofunduszowa, zostanie finansowana jedynie ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, będzie realizowana w ramach Interwencji I.13.1 Leader/RLKS. Wysokość budżetu wynika z Załącznika nr 4 do regulaminu konkursu na wybór LSR, gdzie został określony sposób ustalania budżetu LSR w zależności od liczby mieszkańców.
Dla strategii realizowanej w ramach PS WPR będę przewidziane dwa kamienie milowe, które zostały szczegółowo opisane w rozdziale VIII.2 Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR
Budżet na wdrażanie LSR (2 000 000 EUR) jest zdecydowanie mniejszy niż dla perspektywy PROW 2014-2020 (3 294 000 EUR), po pierwsze ze względu na mniejszy obszar LGD, po drugie ze względu na to, iż poprzedni okres programowania została wydłużony i LGD otrzymały dodatkowe środki.

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA ZARZĄDZANIE I REALIZACJE LSR				
Zakres wsparcia	**Program**			**Środki ogółem (EUR)**
	PS WPR	**EFRR**	**EFS+**	
Wdrażanie LSR (art.. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	**2 000 000**	**0**	**0**	**2 000 000**
Zarządzanie LSR (art. 4 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	**462 500**	**0**	**0**	**462 500**
Razem	**2 462 500**	**0**	**0**	**2 462 500**

** Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.*

*** W wierszu odpowiadającemu danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”*

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
fundusz	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0,00	0%	700000	35%	1000000	50%	1500000	75%	1800000	90%	1900000	95%	2000000	100%
EFS+														
EFRR														
RAZEM	0,00	0%	700000	35%			1500000	75%	1800000	90%	1900000	95%	2000000	100%

Rozdział X - Monitoring i ewaluacja

X.1 Opis procesu monitorowania i ewaluacji.

Monitoring to systematyczne zbieranie informacji, które pozwolą ocenić, czy realizowane przedsięwzięcia są zgodne z planem i przyczynią się do osiągnięcia zamierzonych celów i rezultatów. Monitoring prowadzony jest w trakcie realizacji przedsięwzięć w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju i bada trzy elementy: harmonogram, budżet i rezultaty.

Ewaluacja to ocena jakościowa podejmowanych przedsięwzięć służących osiągnięciu celu i wskaźników LSR. Procesy monitoringu i ewaluacji są względem siebie niezależne, choć pozostają w ścisłym związku, gdyż dotyczą tych samych zagadnień.

1) Monitoring

Monitoring realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura” stanowi równoległy do jej wdrażania, ciągły i rutynowy proces wymagający zbierania i analizy danych oraz raportowania wyników w określonych przedziałach czasowych. Dla sprawnej jego realizacji, przyjmuje się, iż proces monitorowania, z uwagi na charakter prowadzonych działań, w sposób ciągły i na bieżąco, prowadzony będzie przez biuro LGD. Natomiast w odstępach rocznych dokonywana będzie przez Zarząd analiza wyników prac w zakresie monitoringu, aby wprowadzić działania naprawcze i ograniczyć ryzyko ponownego ich wystąpienia. Jako metodę raportowania przyjmuje się pisemne sprawozdania nt. postępów w realizacji LSR. Niezbędnych danych do opracowania

niniejszych raportów dostarczać będzie Zarządowi biuro LGD. Treść sprawozdań, zgodnie z zasadą jawności działania LGD, będzie podawana do wiadomości publicznej za pośrednictwem strony internetowej Stowarzyszenia. Zagadnienia podlegające monitorowaniu w zakresie realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju wraz z rozpatrywanymi kryteriami:
– stopień realizacji LSR,
– poziom osiągania przyjętych wskaźników produktu i rezultatu, realizacja budżetu,
– stopień wydatkowania budżetu w ramach przydzielonych środków na przedsięwzięcia,
− funkcjonowanie LGD, projektów realizowanych przez beneficjentów, projektów grantowych, operacji własnych oraz projektów partnerskich oraz projektów realizowanych w partnerstwie, zgodność wydatkowania środków pod kątem osiąganych wskaźników, harmonogram realizowanych działań (dotyczy naborów wniosków o przyznanie pomocy,
− realizacja projektów grantowych) stopień wykorzystania środków, liczba osób korzystających z doradztwa. Głównym narzędziem badawczym w procesie monitoringu wdrażania LSR będzie ankieta monitorująca, kierowana do wszystkich beneficjentów operacji (każdorazowo po przeprowadzonym działaniu), podejmowanych w ramach realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność objętego PS WPR na lata 2023-2027. Wypełnienie ankiety, przekazywanej beneficjentom przez biuro Stowarzyszenia po uzyskaniu informacji od Instytucji Wdrażającej o wystawieniu zlecenia płatności, będzie obowiązkowe dla wszystkich podmiotów, które otrzymały wsparcie finansowe na realizację działań za pośrednictwem LGD. Wprowadzając elementy innowacyjności, poza tradycyjną, drukowaną formą ankiety, będzie możliwość wypełnienia ww. dokumentu w formie e-ankiety, posiłkując się w tym celu aplikacją on-line. Ta forma monitoringu usprawni kontrolę nad ich wypełnianiem, umożliwiając LGD, jako administratorowi, śledzenie ilości napływających ankiet przy jednoczesnym pozyskiwaniu sumarycznych z nich zestawień. Bezpośredni nadzór nad zbieraniem danych z ww. ankiet sprawować będzie biuro LGD. Ponadto monitoringiem objęte będą działania biura LGD realizowane w ramach Strategii. Przygotowane będą roczne sprawozdania, uwzględniające aktywność biura w zakresie: liczby zorganizowanych szkoleń i doradztwa, przeprowadzonych przez pracowników biura w zakresie realizacji LSR (lista obecności), liczbę informacji dotyczących realizacji LSR, zamieszczonych na stronie internetowej dla mieszkańców (liczba wejść na stronę LGD), kluczowe wnioski z działalności organów LGD.
Ponadto z racji prowadzonych naborów wniosków o przyznanie pomocy w ramach realizacji projektów grantowych, celem kontroli prawidłowej i terminowej ich realizacji, pracownicy Biura LGD dokonywać będą wizytacji w miejscach realizacji poszczególnych zadań grantowych.

2) Ewaluacja

Ewaluacja to ocena jakości podejmowanych działań w celu ich lepszego zrozumienia, usprawnienia i dostosowania do potrzeb grupy odbiorców. W przypadku LSR ewaluacja to obiektywna ocena wszystkich jej etapów, tj. planowania, realizacji i mierzenia rezultatów. Powinna ona dostarczyć rzetelnych i przydatnych informacji pozwalając wykorzystać zdobytą w ten sposób wiedzę w procesie decyzyjnym. Ewaluacja pozwala na zgromadzenie danych i opinii pomagających w udoskonaleniu realizacji LSR i ocenie jej efektów a także określeniu stopnia zgodności z przyjętymi na etapie planowania założeniami. Stwierdzenie rozbieżności między założonymi i realnie osiąganymi rezultatami będzie wiązało się z koniecznością modyfikacji realizowanych działań.
Dzięki działaniom ewaluacyjnym można wskazać:
- słabe i mocne strony przedsięwzięć realizowanych w ramach LSR,
- powiązania pomiędzy zdiagnozowanymi problemami a osiąganymi rezultatami,
- kierunek i zakres modyfikacji harmonogramu lub budżetu.
Stąd ewaluacja wymaga gotowości i otwartości do wymiany opinii i elastyczności w dostosowaniu kolejnych działań zgodnie z rekomendacjami uzyskanymi w trakcie oceny. Ze względu na termin przeprowadzania ewaluacji względem LSR możemy wyróżnić:
- **ewaluację wstępną (ex-ante)** – przeprowadzaną jest w trakcie planowania LSR. Jej podstawowym zadaniem jest ocena, na ile planowana interwencja z punktu widzenia potrzeb (sektora, beneficjentów) jest spójna w zakresie

planowanych celów i sposobów ich realizacji, diagnoza potrzeb i oczekiwań grupy docelowej, identyfikacja potencjalnych trudności w kontekście społecznym, gospodarczym, prawnym.

- **ewaluację bieżącą (on-going)**, która przeprowadzana jest w trakcie realizacji Strategii, jednak w przeciwieństwie do ewaluacji mid-term nie jest określony jej dokładny moment realizacji. Ewaluacja on-going przeprowadzana jest np. w przypadku, gdy monitorowanie ujawniło odchylenia od założonych wartości wskaźników. Jej efektem jest identyfikacja barier w realizacji celów.
- **ewaluację końcową (ex-post)** - przeprowadzaną po zakończeniu realizacji Strategii, poddającą ocenie skuteczność i efektywność interwencji, jej trafność i użyteczność, a także stopień realizacji założonych celów. Tego typu ewaluacja może stanowić cenne źródło informacji użytecznych przy planowaniu kolejnych interwencji. Głównym celem przeprowadzonej ewaluacji jest ocena działań określonych w LSR realizowanych przez „LGD Natura i Kultura" biorąc pod uwagę adekwatność i użyteczność tych działań w efektywnym wydatkowania środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, w zgodzie z założeniami i kierunkami rozwoju nakreślonymi w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Ponadto celem ewaluacji jest: ocena LSR tj. spójność diagnozy, celów, przedsięwzięć i rezultatów oraz trafność doboru wskaźników, zdiagnozowanie słabych i mocnych stron oferowanego wsparcia i wypracowanie sposobu ich rozwiązania, ocena stosowanych rozwiązań proceduralnych przyjętych w LSR oraz modelu funkcjonowania LGD, analiza postępów realizacji strategii, w tym analiza stanu kontraktowania i wydatkowania środków (poziom produktów), analiza LSR pod kątem możliwości osiągnięcia założonych celów (poziom rezultatów), badanie poziomu innowacyjności realizowanych przedsięwzięć. Ewaluacja będzie miała charakter hybrydowy a organem odpowiedzialnym za jej przeprowadzenie będzie Zarząd. Ewaluacja zewnętrzna daje obiektywność badania i możliwość wykorzystania wiedzy i umiejętności specjalistów w zakresie ewaluacji, a rolą pracowników biura będzie planowanie badań i ich bieżąca realizacja.

Wyniki ewaluacji Zarząd będzie zobowiązany przedstawić w formie raportu z badania ewaluacyjnego. Sporządzony raport ma na celu wykazać informacje o stanie zaawansowania realizacji poszczególnych działań oraz zaprezentować poziom osiągniętych wskaźników, a w szczególności: zakres osiągniętych wskaźników dla celów LSR, ocenę wartości wskaźników produktu, rezultatu dla każdego przedsięwzięcia, analizę aktualności celów strategicznych w stosunku do analizy SWOT, analizę zasadności ilości przedsięwzięć i ich zakresów oraz wskaźników, zebranie uwag do członków Zarządu i pracowników LGD nt. funkcjonowania LGD, szczególnie w trakcie naboru oraz uwag zgłaszanych przez Beneficjentów, zebranie uwag od członków LGD nt. funkcjonowania partnerstwa, wnioski dotyczące modyfikacji struktur i procesów wdrażania LSR, wnioski dotyczące aktualizacji oraz ewentualnych zmian w LSR.

Plan ewaluacji dla LSR Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura":

a. przedmiot ewaluacji

Przedmiotem ewaluacji jest ocena skuteczności i efektywności realizacji LSR a w szczególności osiągnięte rezultaty i postępy w realizacji celów. Przedmiot ewaluacji będzie obejmował diagnozę czynników, które miały wpływ na proces wdrażania LSR, tj. efekt rzeczowy i finansowy postępu i sposobu realizacji LSR oraz zadań wykonanych przez „LGD Natura i Kultura" pod kątem ich skuteczności, efektywności i trafności w stosunku do założeń przyjętych w LSR. Ewaluacji poddane zostaną wskaźniki rezultatu, produktu wskazane w formularzu Cele i wskaźniki LSR – rozdział VI.

b. pytania kluczowe

- W jakim stopniu podjęte przedsięwzięcia przyczynią się do osiągnięcia założonych celów w LSR?
- Jak przebiega wdrażanie LSR oraz jakie są mocne strony a jakie pojawiły się zagrożenia dla osiągniętych celów LSR? Jakie podjęto środki zaradcze?
- Czy realizowane przedsięwzięcia w ramach LSR prowadzone są z zachowaniem zasady efektywności i racjonalności tzn. czy nakłady finansowe równoważą płynące z nich korzyści?
- Czy realizowane przedsięwzięcia są zgodne z oczekiwaniami i potrzebami grupy odbiorców?

c. dobór kryteriów ewaluacji

Przyjęte kryteria ewaluacji: Trafność – ocena stopnia, w jakim przyjęte cele LSR odpowiadają rzeczywistym potrzebom i oczekiwaniom grupy odbiorców; Efektywność – ocena czy realizowane przedsięwzięcia są optymalne

tj. czy nakłady finansowe i czasowe równoważą korzyści z nich wynikające; Skuteczność – ocena stopnia, w jakim zostały osiągnięte cel główny i cele strategiczne oraz ich wskaźniki w stosunku do przyjętych założeń.

d. dobór metod badawczych oraz próby badawczej

Sposób pomiaru skuteczności i efektywności wdrażania LSR oraz poszczególnych wskaźników rezultatu, produktu i oddziaływania zostanie oparty na:

- 600 ankietach wypełnianych (telefonicznie, e-mailowo i bezpośrednio) przez mieszkańców gmin obszaru „LGD Natura i Kultura", w tym z grupy odbiorców po zakończeniu poszczególnych przedsięwzięć, badających poziom zadowolenia z otrzymanego wsparcia oraz oceny zmian, jakie dokonały się w aspekcie warunków życia mieszkańców i gospodarowania na obszarze LGD po wdrożeniu LSR;
- 10 wywiadów kwestionariuszowych z członkami Zarządu LGD, Rady LGD, pracownikami biura LGD, i 20 wywiadów swobodnych z wybranymi beneficjentami w celu opracowania rekomendacji w zakresie realizacji LSR;
- 4 zogniskowane wywiady grupowe przeprowadzone na podstawie opracowanego scenariusza, jako uzupełnienie wymienionych powyżej narzędzi.

Dane źródłowe:

- Typ ilościowy - dane ilościowe będą pochodziły z wykorzystania aplikacji on-line oraz ze źródeł danych takich jak: sprawozdania, wyniki monitoringu.
- Typ jakościowy - dane jakościowe natomiast pochodzić będą z analiz opinii, wyników obserwacji, wywiadów kwestionariuszowych i swobodnych, grup fokusowych, ankiet ewaluacyjnych.

e. harmonogram

Prace ewaluacyjne obejmują obszar, na którym wdrażana będzie LSR dla „LGD Natura i Kultura". Obejmują one następujące rodzaje ewaluacji:

- Ewaluacja ex-ante (2024);
- Ewaluacja ex-post – podsumowująca całość okresu wdrożenia LSR (2029);
- Ewaluacja on-going w trakcie wdrażania LSR w celu identyfikacji barier realizacji poszczególnych celów oraz osiągnięcia tzw. kamieni milowych zaplanowanych na 30 czerwca 2026 r. i 31 grudnia 2027 r.

f. forma prezentacji wyników.

Na podstawie uzyskanych wyników prac ewaluacyjnych przygotowany zostanie raport, który będzie upubliczniony (zamieszczony na stronie internetowej Stowarzyszenia „LGD Natura i Kultura"). Raport dotyczy okresu planowania, realizacji LSR, tj. od 2023 roku do końca 2029 roku.

X .2 Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych.

Monitoring i ewaluacja LSR są kluczowymi elementami skutecznego procesu jej wdrażania, zapewniającymi pozyskanie informacji na temat postępów prowadzonych działań, w głównej mierze w kontekście realizacji przyjętych celów strategicznych i operacyjnych. Stanowią równocześnie narzędzia kontroli i oceny, umożliwiające korektę nieprawidłowości w procesie wdrażania LSR, poprzez wprowadzenie niezbędnych modyfikacji i uaktualnień przy realizacji opracowanej Strategii.

Podstawowymi aktami prawnymi, na podstawie których będzie prowadzona ewaluacja są rozporządzenie wykonawcze komisji (UE) 2022/1475 z dnia 6 września 2022 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 w odniesieniu do ewaluacji planów strategicznych WPR oraz dostarczania informacji na potrzeby monitorowania i ewaluacji oraz wytyczne dotyczące ewaluacji w LEADER Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wykaz wykorzystanej literatury

1. Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
2. Europejski Zielony Ład, Komisja Europejska, Bruksela, 2019 r
3. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej
4. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030: Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, Warszawa 2019 4.
5. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+

Słowniczek:

EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
FEW – fundusze europejskie dla województwa
FEM – fundusze europejskie dla Mazowsza
PS WPR – Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027
ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
SW – samorząd województwa, reprezentowany przez zarząd województwa
LSR – strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, o której mowa w ustawie RLKS
RLKS – rozwój lokalnym z udziałem lokalnej społeczności
ustawa PS WPR – ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej
grupa interesu - grupa jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści;

grupy w niekorzystnej sytuacji - grupy społeczności lokalnej, będące w trudnej sytuacji, w tym osoby doświadczające ubóstwa, wykluczenia społecznego lub dyskryminacji w wielu wymiarach lub zagrożone takimi zjawiskami;

kryteria - kryteria wyboru LSR, o których mowa w art. 9 ust. 2 pkt 2 ustawy RLKS;

LGD - lokalna grupa działania, o której mowa w art. 4 ustawy RLKS;

warunki dostępu - warunki, o których mowa w art. 5 ust. 1 i 3 ustawy RLKS oraz warunki wyboru określone w niniejszym regulaminie;

Wdrażanie „LSR" – wsparcie, o którym mowa w art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060;